

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัยการค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย

(Trade along Multicultural ASEAN Plus Highway:

Thailand-Myanmar-India)

โครงการย่อยที่หนึ่ง: การค้าและการลงทุนในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส:

ไทย-เมียนมา-อินเดีย

(Trade between the Major Communities along the Multicultural Highway:

Thailand-Myanmar-India)

โครงการย่อยที่สอง: พหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือ:

ตลาดใหม่ทางประตูตะวันตกของอาเซียน

(Multicultural Northeast India:

a New Market at the Western Gateway to ASEAN)

ดำเนินการโดย

รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรณู เหมือนจันทร์เชย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี

อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บุญรักษา

นายสิทธิพร เนตรนิยม นายอภิรัฐ คำวัง

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ได้รับทุนคอบช. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559

คำนำ

ประเทศไทยและประเทศสหพันธรัฐแห่งสหภาพเมียนมาในฐานะสมาชิกของประชาคมอาเซียนที่มีพรมแดนติดกันและมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทุกมิติที่ดีมาอย่างยาวนาน เมียนมาเพิ่งเปิดประเทศจึงเป็นประเทศน้องใหม่ของอาเซียนที่น่าสนใจ ดึงดูดนักลงทุน นักลงทุนจากประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียนและจากภูมิภาคตะวันตกให้เข้ามาทำการค้า การลงทุน รวมถึงการท่องเที่ยวมากขึ้น อีกทั้งทำเลที่ตั้งของประเทศเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างประเทศอินเดียและประเทศจีนด้วยเส้นทางถนน นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่เมียนมาถูกบอยคอตจากชาติตะวันตก จีนได้ให้ความช่วยเหลือและเข้าไปลงทุนทำธุรกิจกับเมียนมาอย่างยาวนาน เมื่อประเทศเมียนมาเปิดประเทศต้อนรับนักลงทุนต่างประเทศอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่างๆ ช่วยทำให้เมียนมามีทางเลือกและรักษาสมดุล ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองไว้ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลจีนในเมียนมาเห็นเป็นเชิงประจักษ์กว่าชาติใดๆ

อินเดียเป็นสมาชิกของอาเซียนบวกหก (อาเซียนพลัส) มามากกว่า 25 ปี มีความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์กับอาเซียนผ่านนโยบายปฏิบัติการตะวันออกที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียซึ่งเป็นแผ่นดินปิดให้สามารถเชื่อมต่อกับอาเซียนด้วยถนนไตรภาคีอินเดีย-เมียนมา-ไทยให้ได้ แต่เนื่องจากถนนไตรภาคีจากกาเลาะไปถึงชายแดนตามู ภาคสกาย เมียนมาที่ประกอบด้วยสะพานเหล็ก 69 สะพานนั้นมีอายุการใช้งานมาตั้งแต่สมัยสงครามโลก แม้จะยังใช้ได้ แต่ไม่สะดวกเพราะสะพานแคบ ทำให้การเดินทางล่าช้า ดังนั้น อินเดียเสนอที่จะช่วยปรับปรุงถนนและสะพานดังกล่าวให้ แต่การดำเนินการล่าช้ากว่าที่กำหนดและเลื่อนออกไปซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2019 ในขณะที่ไทยช่วยทำถนนจากแม่สอดไปสู่กอกะเร็กในเมียนมาให้ แล้วเสร็จ และใช้การได้อย่างสะดวกสบายลดเวลาการเดินทางลงได้มาก ดังนั้น หากถนนเส้นนี้ปรับปรุง เสร็จสมบูรณ์จะสามารถเชื่อมต่อเอเชียได้มาสู่อาเซียนทางถนนสายนี้ได้ และในทางกลับกันเส้นทางไตรภาคีจะเป็นเส้นทางไปสู่ตลาดใหม่และการแสวงหาความร่วมมือใหม่ๆ ของไทยต่อไปในอนาคต

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยต้องการแสวงหาตลาดการค้าแห่งใหม่เพื่อขยายฐานทางด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้ แผนงานวิจัยการค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียน พลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย (Trade along Multicultural ASEAN Plus Highway: Thailand-Myanmar-India) จึงได้พัฒนาขึ้นซึ่งประกอบด้วยสองโครงการย่อย ได้แก่ :

โครงการย่อยที่หนึ่งเรื่อง

การค้าและการลงทุนในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย
(Trade between the Major Communities along the Multicultural Highway:
Thailand-Myanmar-India)

โครงการย่อยที่สองเรื่อง

พหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ: ตลาดใหม่ทางประตูตะวันตกของอาเซียน

(Multicultural Northeast India: a New Market at the Western Gateway to ASEAN)

เสนอในกรอบประชาคมอาเซียนของทุนคอบช. โดยรับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สกว. ประจำปีงบประมาณ 2559 นับว่าเป็นการวิจัยข้ามประเทศและข้ามวัฒนธรรมที่ได้มีการศึกษาและเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนพัฒนาโจทย์วิจัยดังกล่าว และเห็นแนวโน้มความร่วมมือที่จะสามารถผลักดันให้เกิดขึ้นบนเส้นทางไตรภาคีในอนาคตได้ ต้นทุนทางสังคมที่คณะผู้วิจัยได้สร้างไว้นั้นเอื้อต่อการออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลตั้งแต่ด่านแม่สอดไปจนถึงด่านตะมุ (แต่พื้นที่วิจัยเสนอไว้เพียงสองเมืองคือเมียวดีและมัณฑะเลย์) ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ไปจนถึงเมืองอิมพาลเมืองหลวงของรัฐมณีปุร และเมืองมอเร-ตลาดชายแดนของรัฐมณีปุร ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียที่เป็นประตูสู่อาเซียน

การเดินทางเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับเครือข่ายและผู้คนในพื้นที่ต่างๆ อย่างน่าสนใจ มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวคิด มุมมอง และประสบการณ์ในการทำงานภาคสนามในพื้นที่ที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และแน่นอนว่ามีความสะดวกสบายไม่เท่ากันในแต่ละประเทศ แต่ละพื้นที่ ทำให้เห็นว่าในขณะนี้ พื้นที่ที่ไปศึกษาไม่ใช่คู่แข่งของประเทศไทย ดังนั้น รัฐบาลไทย ผู้ประกอบการไทย รวมถึงผู้กำหนดนโยบายในด้านการวิจัยและพัฒนาต่างๆ ของไทยควรปรับทัศนคติและมุมมองว่าในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกประชาคมอาเซียนและยังมีประเทศสมาชิกที่ยังมีระดับการพัฒนา (ทางวัตถุ) ที่เพิ่งเริ่มต้น แต่มีฐานและต้นทุนทางวัฒนธรรม และธรรมชาติที่แข็งแกร่งซึ่งอาจจะมากกว่าประเทศไทย ทำไมประเทศไทยไม่เปลี่ยนการดำเนินนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนพลัส เช่น กับเมียนมา และภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียแบบ “เพื่อน” ด้วยการเพิ่มการสนับสนุนในด้านการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาไปพร้อมๆ กัน โดยเปิดโอกาสให้นักวิชาการพร้อมภาคเอกชน และภาคประชาชนที่มีศักยภาพพัฒนาโจทย์วิจัยที่เน้นความร่วมมือระหว่างกันในระดับที่มีความต้องการพัฒนาร่วมกันเพื่อช่วยสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน ช่วยให้สามารถกระจายรายได้อย่างทั่วถึงเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำลงในประเทศที่ร่วมมือกัน เมื่อใดที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีชีวิตที่ดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น เขาก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ชุมชน และสังคม เมื่อนั้นเขาจะมีกำลังซื้อที่มากขึ้น รสนิยมและความต้องการที่จะบริโภคและใช้สินค้าที่มีคุณภาพดีก็จะเพิ่มตามไปด้วย

ในอีกด้านหนึ่ง หากประเทศไทยจะเข้าไปลงทุนเพื่อผลิตสินค้าที่เป็นไลฟ์สไตล์และนวัตกรรมในอินเดีย มีชาวอินเดียที่พร้อมจะร่วมทุนไม่น้อย เพราะถ้าเป็นสินค้าราคาถูกแต่ผ่านกำแพงภาษีก็จะทำให้กลายเป็นสินค้าราคาถูกกว่าสินค้าที่ผลิตในประเทศเขาซึ่งเราจะแข่งขันได้ยาก อย่างไรก็ตาม ยังมีสินค้า

อีกหลายประเภทที่ยังเป็นความต้องการของตลาดในมณีปूरรวมถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดียที่นักธุรกิจไทยน่าจะให้ความสนใจมากขึ้น

นอกจากนี้ คนไทยควรต้องเปลี่ยนมุมมองและท่าทีในการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่รายรอบ เพราะทุกประเทศต่างมีตัวตน มีเอกลักษณ์ของเขาเอง แม้การพัฒนาทางวัตถุ เขาอาจจะยังเทียบเท่ากับประเทศไทยไม่ได้ ยังไม่แข็งแรงเหมือนประเทศไทย แต่ไม่ได้หมายความว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนไทยจะสูงหรือมากกว่า หรือเพื่อนบ้านเราจะมีน้อยกว่า เพราะท่าทีที่นักธุรกิจไทยแสดงการเอาเปรียบ (และใช้การทำ CSR เพื่อปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์) ไม่ให้ความสำคัญกับลูกค้าหรือคู่ค้า ไม่ยืดหยุ่นเพราะอยู่บนฐานของความไม่ไว้วางใจ ส่งผลต่อการรับรู้ของประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจไทย จึงทำให้ไม่ประทับใจ และบางส่วนสูญเสียลูกค้าไปในที่สุด อีกทั้งระบบ “ปากต่อปาก” ยังมีความสำคัญที่จะช่วยตัดตอนหรือช่วยขยายฐานธุรกิจการค้าของไทยในประเทศเพื่อนบ้านได้ ดังนั้น คนไทยควรมี “ความไวทางวัฒนธรรม” (Cultural sensitivity) กับผู้คนที่มีความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น ถ้าเรามองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแบบ “เพื่อน” เราจะเปลี่ยนท่าทีที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และจะสร้างความยั่งยืนให้กับความสัมพันธ์ทางธุรกิจและส่วนบุคคลได้อย่างยาวนาน

แผนงานวิจัยนี้ พยายามให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของแผนงานและแต่ละโครงการวิจัยให้ครบถ้วนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ พร้อมกับเสนอแนะแนวทาง การทำงานวิจัยนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้ หากไม่ได้รับความสนับสนุนจากหลายภาคส่วนซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้ ดังรายนามต่อไปนี้

- 1) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่กรุณาพิจารณาให้ทุนสนับสนุนแผนงานวิจัยนี้ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ผู้ประสานงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน
- 2) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ต้นสังกัดของคณะผู้วิจัยที่อนุญาตให้เดินทางไปออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเป็นระยะๆ และเอื้ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการแผนงานวิจัย
- 3) เครือข่ายทั้งในและต่างประเทศที่ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และช่วยให้ข้อมูลต่างๆ ได้แก่ เครือข่ายประเทศไทย

1) คุณบรรพต ก่อเกียรติเจริญ	ที่ปรึกษาหอการค้าจังหวัดตาก
2) คุณพงศ์ชัย ตันอรุณชัย	รองเลขาธิการหอการค้าจังหวัดตาก
3) คุณธมนวรรณ เรืองขจร	ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานตาก

รวมถึงทีมหอการค้าจังหวัดตากที่มีส่วนช่วยเหลือทุกท่าน

เครือข่ายประเทศเมียนมา

- 1) Mr. U Soe Naing, Factory Manager, Maha Hpa An Production Co., Ltd., Garment Factory, Hpa An, Myanmar
- 2) Mr. Nay Lin, Central Executive Committee, Mandalay Region Chamber of Commerce and Industry (MRCCI), Mandalay, Myanmar
- 3) Ms. Cherry Min Health Service Coordinator, Mission Hospital, Mandalay
- 4) Mr. Lay Maw, Executive Committee, MRCCI, Mandalay, Myanmar
- 5) Mr. Ko Ko Gyi, Central Executive Committee member (U.M.F.C.C.I), Bago, Myanmar
- 6) Mr. Kaung Myat, General Secretary, Kayin State Chamber of Commerce and Industry, Myanmar
- 7) Mr. U Thet Tin, Chairman, Brokers, Traders and Millers, Maha Kahtaintaw Association, Mandalay, Myanmar
- 8) Dr. Win Ye Khaing, Win Mart, Kayin State, Myanmar
- 9) Mr. Saw Han Aye, Chairman, Kayin State Chamber of Commerce and Industry, Kayin State, Myanmar
- 10) Manager of Pathi hotel, Taungoo, Bago Division, Myanmar
- 11) Mr. Nyunt Wai, Kyin Kyin Thein Co. Ltd., Mandalay, Myanmar
- 12) Dr. Thet Thet Mar, Myanmar Team Leader, Mekhong Institute, Myanmar
- 13) Mr. Min Than Managing Director, Construction and Engineering Services, Monywa, Sagaing, Myanmar
- 14) Mr. Zaw Tun, General Manager, Shwe Le Rice Noodle Factory, Monywa, Sagaing, Myanmar
- 15) Mr. Aung Soe, Director, Wisdom Light Company Limited, Monywa, Sagaing, Myanmar
- 16) คุณละมัย อุ่ทอง เจ้าของร้านอาหารต้มยำกุ้ง มัณฑะเลย์
- 17) Mr. Maung Maung, Mandalay, Myanmar
- 18) Mr. Wai Phy, Htay Engineering Service, Mandalay, Myanmar
- 19) Mr. U Win Htay, Vice President, MRCCI, Mandalay, Myanmar

- 20) Dr. Tun Win, General Secretary, Myanmar Construction Entrepreneurs Association, Mandalay, Myanmar
- 21) Dr. Kyaw Min Oo, Managing Director, Chan Nyein Aung Diagnostic Centre and Specialist Clinic, Mandalay, Myanmar
- 22) Mr. Zaw Zaw Maung, Manager, Jump and Start Kids School, Mon State, Myanmar
- 23) Mr. Paing Soe Lwin, Mywaddy, Myanmar
- 24) Mr. Than Win, Myawaddy, Myanmar
- 25) Chamber of Commerce, Mon State, Myanmar

เครือข่ายรัฐมนตรีปูร์ อินเดีย

- 1) Shri Nongthombam Biren Singh, Chief Minister of Manipur
- 2) คุณธราดล ทองเรือง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ (สคต.) ณ กรุงนิวเดลี
- 3) Professor Dr. Jibon K.S. Leihaothabam, Manipur Institute of Management Studies, Manipur University
- 4) Mr. RK Sherjit, Co-ordinator, North-East Logistics and Consultancy Services, Manipur
- 5) Mr. Chandrakeshor Singh, President Manipur State Chapter, Northeast Federation on International Trade, Manipur
- 6) Chief secretary of Manipur State
- 7) Professor Adya Prasad Pandey, Vice Chancellor, Manipur University
- 8) Professor Memcha Loitongbam, Manipur Institute of Management Studies, Manipur
- 9) Professor Amar Yumnam, Dept. of Economics, Manipur University
- 10) Professor Dr. Bijoykumar Singh, Economics Dept., Manipur University
- 11) Professor Ibohal Meitei, Director, Centre for Entrepreneurship and Skill Development, School of Social Sciences, Manipur University
- 12) Dr. Nongthombam Jiten, Centre of Myanmar Studies, Manipur University
- 13) Mr. H. Radhakrishna Sharma, Managing Partner, Seven Sisters Holidays, Manipur
- 14) Dr. K. Sobita Devi, Chairperson, Manipur State Commission for Women, Manipur

- 15) Ven. Panthaw Paa, Bhikku Analayo, Manipur
- 16) Madam Indira Chirom and her husband, Chanu Creations, Manipur
- 17) Mr. Sanamacha Wahengbam, Shoppers Shop, Manipur
- 18) Ms. Geeta Yumnam, Greebiotech, Manipur
- 19) Dr. Th. Dhabali Singh, Chairman and Managing Director, BABINA GROUP, Manipur
- 20) Mr. Thokchom Jotin Singh, Director, J&S Ventures Pvt. Ltd., Manipur
- 21) Mr. Wahengbam Sanamacha Singh, Asst. General Secretary, Manipur Chamber of Commerce and Industry, Manipur
- 22) Ms. Hanjabam Shubhra Devi, Proprietor, Meira Foods, Manipur
- 23) Dr. R.K. Nimai, Chief Editor, NE Scholar Magazine, Manipur
- 24) Ms. N. Bandana Devi, Director (Tourism), Manipur
- 25) Mr. C. Arthur Worchuiyo, Director (Transport), Manipur
- 26) Mr. Jiten Konthoujam, Circa Group, Manipur
- 27) Dr. Kh. Tomba Singh, Manipur University, Manipur
- 28) Student Union/ Tribal Student Union, Manipur University, Manipur
- 29) Mr. V. Shekhar President of Chamber of Commerce, Moreh, Manipur
- 30) Mr. K.B. Subramaniam, Businessman in Moreh, Manipur
- 31) Mr. Surinder Singh Patheja, Gen. Sect. of Chamber of Commerce, Moreh, Manipur
- 32) Mr. Irom Rajendra Singh, Gen. Sect. NEF, Moreh, Manipur
- 33) Mr. Lawrence Kapkhenmang Munluo, head of police, Moreh, Manipur
- 34) Mr. Nongmaithem Inaocha, Meitei President, Moreh, Manipur
- 35) Kuki group, Moreh, Manipur
- 36) Gurudawar in Moreh, Manipur

เครือข่ายรัฐตรีปุระ อินเดีย

- 1) Mr. Sudeb Roy, Vice President, North East Federation on International Trade, Tripura
- 2) Mr. M.L. Debnath, President, Tripura Chamber of Commerce & Industry, Tripura
- 3) Mr. Rabin Bose, Vice President, Epitome Bamboowood Flooring, Tripura
- 4) Ms. Tanim Majumder, Executive, Epitome Bamboowood Flooring, Tripura

5) Ms. Swapna Debnath, Additional Director, Dept. of Industries and Commerce,
Tripura

6) Mr. D Nandi, Manager, Land Ports Authority of India, Tripura

รวมถึงท่านอื่นๆ ที่ไม่อาจกล่าวนามได้ทั้งหมด แต่มีส่วนช่วยให้การทำงานภาคสนามในสามประเทศ
สำเร็จลงด้วยดี นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ ทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวก
ต่างๆ ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังดำเนินงานวิจัย จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

หากงานวิจัยจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีฉันท “เพื่อน” ระหว่างไทย-เมียนมา-
อินเดียเพื่อร่วมมือในด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างกันซึ่งยังมีโอกาส และมีศักยภาพอีกมาก
คณะผู้วิจัยขอขอบคุณดีให้กับแหล่งทุนวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แต่หากมีข้อบก
พร่องประการใด คณะผู้วิจัยขอน้อมรับ เพื่อนำไปพิจารณาเพื่อแก้ไข และปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	(2)
สารบัญ	(9)
สารบัญภาพ/ แผนภูมิ	(10)
สารบัญตาราง	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1-36
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.3 วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย	11
1.4 เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด	12
1.5 เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด	17
1.6 ทฤษฎี สมมติฐานและ/ หรือกรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย	20
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	26
1.8 แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงานพร้อมทั้งขั้นตอน ตลอดแผนงานวิจัย และการบริหารความเสี่ยง	28
1.9 แผนการพัฒนาบุคลากรวิจัย	30
1.10 กลยุทธ์ของแผนงานวิจัย	31
1.11 ระยะเวลาและสถานที่ทำการวิจัย	34
1.12 งบประมาณ ตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณของแผนงานวิจัย	36
1.13 ระดับความสำเร็จของงาน	36
บทที่ 2 แผนการบริหารงานวิจัย	37-66
2.1 ผลการศึกษาเชิงกระบวนการจากการดำเนินงาน	37
2.2 สรุบบรรณานาษาของประเทศไทย เมียนมา และอินเดีย	52
2.2.1 ประเทศอินเดีย	52
2.2.2 ประเทศเมียนมา	61
2.2.3 ประเทศไทย	66
เอกสารอ้างอิง	70

สารบัญภาพ/ แผนภูมิ

ภาพที่	ชื่อภาพ	หน้า
ภาพที่ 1	แสดงกรอบความคิดในการวิจัย	25

สารบัญตาราง

ตารางที่	เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1	แสดงผลผลิตและตัวชี้วัดของแผนงานวิจัย	12
ตารางที่ 2	แสดงผลลัพธ์และตัวชี้วัดของแผนงานวิจัย	17
ตารางที่ 3	แสดงแผนการบริหารแผนงานวิจัย	28
ตารางที่ 4	แสดงกลยุทธ์หรือวิธีการดำเนินงานของแผนงานวิจัย	32
ตารางที่ 5	แสดงพื้นที่/สถานที่ และเวลาการดำเนินงานตามแผนการบริหารงานวิจัย ปี 2559	35
ตารางที่ 6	แสดงอัตราภาษีและมูลค่าการค้านำเข้าของสินค้าผลไม้สดอินทรีย์จากไทย	56
ตารางที่ 7	แสดงอัตราภาษีสินค้าตาม GST ใหม่	59
ตารางที่ 8	แสดงมาตรการด้านภาษีระหว่างไทยกับเมียนมา	61
ตารางที่ 9	แสดงกฎ ระเบียบนำเข้า-ส่งออกเมียนมา	63
ตารางที่ 10	แสดงการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	67
ตารางที่ 11	แสดงอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล (ไม่ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ)	68
ตารางที่ 12	แสดงอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล (ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ)	69
ตารางที่ 13	แสดงอัตราภาษีเงินได้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล	69

บทที่ 1

บทนำ

แผนงานวิจัย การค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส : ไทย-เมียนมา-อินเดีย ประกอบ ด้วย 2 โครงการ โดยมีความเป็นมาของแผนงานและโครงการ เป็นต้นว่า ความสำคัญและที่มาของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย เป้าหมายของผลผลิตและ ตัวชี้วัด เป้าหมายของผลลัพธ์และตัวชี้วัด เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะ ได้รับ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการวิจัย เช่น ขอบเขตเนื้อหา พื้นที่ศึกษา กลุ่ม เป้าหมาย วิธีการเก็บข้อมูล แนวคำถาม แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แผนการดำเนินงานโครงการ การประสานงาน และการสร้างเครือข่ายภาคสนาม เป็นต้น ดังจะได้นำเสนอผลการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

แผนงานวิจัยการค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย (Trade along Multicultural Asean Plus Highway: Thailand-Myanmar-India) มีโครงการวิจัยภายใต้แผนงาน 2 โครงการ

1. การค้าและการลงทุนในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย (Trade between the Major Communities along the Multicultural Highway: Thailand-Myanmar-India)

2. พหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ: ตลาดใหม่ทางประตูตะวันตกของอาเซียน (Multicultural Northeast India: a New Market at the Western Gateway to ASEAN)

โดยแผนงานวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

1.2 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เส้นทางอาเซียนพลัสจากประเทศไทยผ่านประเทศเมียนมาสู่ประเทศอินเดียและประเทศจีน เป็น เส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญที่เชื่อมประชากรส่วนใหญ่ในทวีปเอเชียให้สามารถเคลื่อนไหวไปมาติดต่อถึงกัน ได้สะดวกรวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย ด้วยเส้นทางดังกล่าวจะทำให้ประชากรจากประเทศประชาคมอาเซียน ประมาณ 600 ล้านคน ประเทศจีนประมาณ 1,300 ล้านคน และประเทศเอเชียใต้ มากกว่า 1,5000 ล้านคน สามารถเดินทางสัญจรไปมา ค้าขาย ท่องเที่ยว ทัศนศึกษา ประกอบการค้า การลงทุนร่วมกันได้ เพราะเป็น เส้นทางสายหลักที่เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียง และเอเชียตะวันออกให้ถึงกัน

สถานการณ์การพัฒนาเส้นทางอาเซียนพลัส ดังกล่าว ปัจจุบัน รัฐบาลประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อินเดีย จีน เมียนมา กำลังประสานความร่วมมือร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์และร่วมทุนปรับปรุงและพัฒนา รวมทั้งขอการสนับสนุนทุนจากประเทศต่างๆ มาพัฒนา โดยแบ่งออกเป็นโครงการพัฒนาเส้นทางสายต่างๆ ได้แก่

1. โครงการถนนไตรภาคีไทย-เมียนมาร์-อินเดีย มีความยาว 1,360 กิโลเมตร เริ่มจากแม่สอด (ไทย) ผ่านเมียวดี ย่างกุ้ง มัณฑะเลย์ มอญวะ กาเลาะ ตามู (เมียนมา) เข้าสู่เมืองมอเธ่ รัฐฉาน ประเทศอินเดีย กำลังดำเนินการก่อสร้าง คาดว่าจะเสร็จในปี 2019

2. โครงการ Kaladan Multi-Modal Transit Transport Project¹ เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างอินเดียกับเมียนมา โดยการเชื่อมระหว่างเมืองโกลกัตตาของอินเดียโดยทางเรือมายังท่าเรือสิต่วย (Sittwe) เมืองหลวงรัฐยะไข่ของเมียนมา ระยะทาง 539 กิโลเมตร และตัดถนนเชื่อมต่อกับเมือง Paletwa รัฐฉานของเมียนมาผ่านแม่น้ำกาลาดาน (Kaladan) ระยะทาง 158 กิโลเมตร และเชื่อมต่อทางถนนเข้าสู่ด่าน Lawgtlai รัฐมิโซรัมของอินเดีย ระยะทาง 210 กิโลเมตร โครงการนี้กำลังดำเนินการก่อสร้าง คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2016 เส้นทางนี้จะเชื่อมการค้าระหว่างรัฐแปดสวน้อยของอินเดียที่ไม่มีพื้นที่ออกสู่ทะเล (landlock) ไปยังเมืองโกลกัตตาทางทะเลได้ และในทางกลับกันจะสามารถเดินทางไปมาค้าขายส่งสินค้าจากเมืองโกลกัตตามาสู่เมียนมาและรัฐแปดสวน้อยได้ด้วย ขณะเดียวกันรัฐแปดสวน้อยของอินเดียสามารถผ่านออกสู่ทะเลผ่านแม่น้ำเข้าสู่ถนนในรัฐต่างๆ ตอนในได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ เส้นทางดังกล่าวยังเชื่อมต่อกับถนนไตรภาคีในโครงการแรกและเป็นเส้นทางสู่ประเทศจีนได้ด้วย

เส้นทางทั้งสองโครงการนี้เชื่อมต่อกับถนนสายหลักในเมียนมาที่นำไปสู่ท่าเรือดานัง ประเทศเวียดนาม จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ที่จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของผู้คนระหว่างอาเซียน-อินเดีย-บังคลาเทศ (ผ่านโครงการความร่วมมือ BIMSTEC) บนเส้นทางไตรภาคีและโครงการกาลาดานดังกล่าว

3. โครงการพัฒนาถนนสติลเวลล์ (Stilwell Road) เชื่อมยุทธศาสตร์จีน-เมียนมา-อินเดีย ถนนสายเลโด (Ledo Road) หรือถนนสติลเวลล์ (The Stilwell Road) ซึ่งเป็นถนนที่ถูกตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่พลโทโจเซฟ สติลเวลล์ (Joseph Stilwell) ผู้บัญชาการกองทัพอเมริกัน เป็นถนนที่ถูกสร้างในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เชื่อมชายแดนอินเดียไปยังเมียนมาและยูนนานของจีน เพื่อสกัดกั้นการรุกคืบของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยนั้น การสร้างถนนเส้นนี้ต้องแลกมาด้วยชีวิตนับพัน แนวถนนวิ่งไปตามภูเขาที่คดเคี้ยวผ่านป่าและแม่น้ำกว่า 100 สาย มีความยาวทั้งสิ้น 1,726 กม. เป็นเส้นทางเก่าแต่ยังมีประโยชน์ต่อจีน เมียนมา และอินเดียในเชิงยุทธศาสตร์ ทำให้ทั้ง 3 ประเทศ มีโครงการฟื้นฟูถนน Stilwell ขึ้นมาใช้อีกครั้งหนึ่ง

¹ เป็นโครงการที่รัฐบาลอินเดียให้ความช่วยเหลือกับเมียนมาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย “มองตะวันออก” เพื่อขยายความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและมิติสังคมวัฒนธรรมมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การฟื้นฟูถนนสติลเวลล์ (The Stilwell Road) เป็นประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความมั่นคงแก่ประเทศจีน ประเทศอินเดีย และประเทศเมียนมา โดยประเทศเจ้าของพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวกมากขึ้น เช่น รัฐคะฉิ่น (Kachin) ของเมียนมา ซึ่งถนนสาย Stilwell ตัดผ่าน จะกลายเป็นท่อลำเลียงสินค้า เป็นต้นว่า พลังงาน สินค้า และอัญมณี ระหว่างจีนกับอินเดีย และจะเกิด “Chindia” (China + India) เชื่อมโยงเขตรอยต่อของ 3 ประเทศ คือ บังกลาเทศ เมียนมา กับรัฐที่ไร้ทางออกทะเลในดินแดนตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย รัฐบาลอินเดียจะเปิดทางเชื่อมและหาทางออกสู่ทะเลที่เมืองท่าสิตตเว (Sittwe) ในเมียนมา กับเมืองจิตตะกอง (Chittagong) ในบังกลาเทศ รวมทั้งช่วยเมียนมาตัดถนน เชื่อมไปยังเมืองมัณฑะเลย์และเมืองหลวงใหม่เนย์ปีดอว์และเมืองจ็อกปีว ซึ่งเป็นเส้นทางท่อก๊าซที่ส่งไปยังชายแดนจีน

4. เส้นทางอื่น จากตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ผ่านเมียนมา สู่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ เส้นทางมอเรห์ – ตามู (Moreh – Tamu) เชื่อมมณีปุระ (Manipur) ของอินเดียกับเมียนมา และทางหลวงหมายเลข 39 ของอินเดียที่ผ่าน Numaligarh ในรัฐอัสสัมของอินเดีย ผ่านนาคาลันด์ (Nagaland) ของอินเดียและเชื่อมต่อกับถนนมอเรห์อีกครั้ง นอกจากนี้ ทางหลวงสายเอเชีย (Asean Highway Network) หรือ (AH project) ที่พาดผ่าน 32 ประเทศ ทั่วทวีปเอเชีย เข้าสู่เมียนมาที่เมืองตะมู แล้วจะผ่านเข้ามาประเทศไทยที่แม่สอดจากนั้นจึงมุ่งสู่ประเทศมาเลเซีย เป็นเส้นทางที่ทำให้เกิดอาเซียนพลัสกับประเทศอินเดียและจีนอีกเส้นทางหนึ่ง โดยมีจุดตัดอยู่ที่ประเทศไทย ที่จะไปสู่ประเทศกัมพูชาและเวียดนาม อย่างไรก็ตามการเชื่อมต่อเส้นทางดังกล่าวกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคยังมีปัญหาอยู่บ้างเนื่องจากสภาพถนนยังไม่ได้มีการปรับปรุง และเส้นทางบางช่วงยังไม่ปลอดภัยเพียงพอ แต่ถือว่าเป็นเส้นทางการค้า การลงทุนสายใหม่ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นที่เป็นถนนหนทางและท่าเรือที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา ดังกล่าวนี ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากประเทศจีนและญี่ปุ่น ให้การสนับสนุนผ่านธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชียหรือ ADB ดังนั้น อิทธิพลของมหาอำนาจดังกล่าวจึงเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นรากฐานในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ด้านต่างๆ ในอนาคตอย่างชัดเจน

โดยภาพรวม การพัฒนาเส้นทางอาเซียนพลัส และเส้นทางเชื่อมต่อทั้งทางบก ทางน้ำดังกล่าว จะสามารถทยอยใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ภายในปี 2020 ขณะเดียวกันโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ฯลฯ ตามนโยบายของประเทศอินเดีย ประเทศจีน ประเทศเมียนมา รวมถึงประเทศบังกลาเทศจะเกิดขึ้นมากมาย ที่จะนำไปสู่การเป็นอาเซียนพลัสที่สมบูรณ์ พลเมืองอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทย จะสามารถเดินทางติดต่อค้าขาย ประกอบการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และสร้างเครือข่ายเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและอื่นๆ ร่วมกับประชากรมากกว่าสามพันล้านคนในทวีปเอเชียได้อย่างสะดวกสบาย

นโยบายและแผนปฏิบัติการอาเซียนพลัส : โอกาสทางการค้าและการลงทุนที่ต้องร่วมค้นหา
นโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนพลัสเกิดขึ้นทั้งในระดับกลุ่มประเทศและระดับประเทศ เป็นต้นว่า
นโยบาย Act East ของอินเดีย นโยบาย Look West ของไทย นโยบายภายในประเทศ (inward – looking
policy) ของเมียนมา นโยบาย “ระเบียงเศรษฐกิจบังกลาเทศ-จีน-อินเดีย-เมียนมา” (Bangladesh–China–
India–Myanmar (BCIM) economic corridor) ของจีน แผนการจัดทำกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค :
ความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (BIMSTEC) มี
ประเทศสมาชิก 7 ประเทศ ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย เมียนมา เนปาล ศรีลังกา และไทย เพื่อเชื่อม
นโยบาย Act East และ Look West เข้าด้วยกัน เป็นความริเริ่มของประเทศไทย นโยบายและแผนปฏิบัติ
การดังกล่าวนี้ แต่ละประเทศมีจุดเน้นบนจุดยืนที่แตกต่างกัน เป็นต้นว่า

1) นโยบาย Act East ของอินเดีย อินเดียต้องการเปิดใช้เส้นทาง Stilwell เพื่อเชื่อมระหว่าง
รัฐอัสสัมของอินเดียกับเมียนมา และมณฑลยูนนานอีกครั้ง เพื่อเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดนและเปิดเส้นทาง
ให้เป็นประโยชน์ต่อรัฐอัสสัม อรุณาจัลประเทศ และมณีปุระ ดังนั้น โครงการพัฒนาถนนของรัฐบาลอินเดีย
ที่มุ่งสู่ตะวันออก จะมาบรรจบกับโครงการพัฒนาถนนของจีนที่มุ่งสู่ตะวันตก (Look West) มีเมียนมาเป็น
จุดเชื่อมโยง (Linkage) ผ่านโครงการ “กาลาดาน” (Kaladan) ซึ่งเป็นชื่อของแม่น้ำกาลาดานในเมียนมา
ปากแม่น้ำนี้สามารถใช้สร้างท่าเรือน้ำลึก ที่เดินทางต่อไปถึงรัฐมิโซรัมในอินเดียได้ ทำให้พื้นที่รัฐของอินเดีย
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทางออกสู่อ่าวเบงกอล และยังมีการปรับปรุงถนนไตรภาคีเพื่อเชื่อมระหว่าง
อินเดีย-เมียนมา-ไทย และยังเริ่มซ่อมแซมถนนสายมอเรธ-ตามู-กาเล-กาเลวะ-มณฑะเลย์ เพื่อเชื่อมอินเดีย
มายังเมืองมณฑะเลย์ของเมียนมา (โครงการในข้อ 1 และ 2 ข้างต้น) ด้วย

สถานการณ์ในอดีตในปีค.ศ.1947 ถนนบางตอนบนเส้นทางระหว่างอินเดียไปบังกลาเทศ ไม่สามารถ
ใช้งานได้ อินเดียไม่สามารถเข้าไปถึงท่าเรือที่จิตตะกองในบังกลาเทศได้ ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ
อินเดียซึ่งอยู่ห่างจากทะเล เช่น จากเมือง Siliguri (อำเภอตาจีริง รัฐเบงกอลตะวันตก) ไปท่าเรือโคลกาตา
(Kolkata) อินเดีย มีระยะทาง 1,600 กิโลเมตร เดินทางคมนาคมขนส่งได้ด้วยความยากลำบาก เช่น การส่ง
สินค้าไปจีนหรือประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต้องเดินทางผ่านโคลกาตาแล้วอ้อมผ่านช่อง
แคบมะละกาไปจีน ใช้เวลา 7 วัน ปัจจุบันหากโครงการ Stilwell สำเร็จลง สินค้าจากภาคตะวันออกเฉียง
เหนือของอินเดียจะไปตามเส้นทาง Stilwell ถึงยูนนานประเทศจีนภายในเวลา 2 วัน เท่านั้น โอกาสทาง
การค้าและการลงทุนที่เกิดขึ้นตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงมีนัยสำคัญต่อคนไทยและพลเมืองอาเซียนเป็น
อย่างยิ่ง

การลงทุน ภายใต้นโยบายดังกล่าว อินเดียลงทุน 16,660 ล้านรูปี หรือ 357 ล้านดอลลาร์ พัฒนา
ทางหลวงในรัฐตรีปุระ (Tripura) ของอินเดียเพื่อเชื่อมทางหลวงกับบังกลาเทศและเชื่อมต่อเข้าเมียนมา
จะทำให้อินเดียสามารถใช้ท่าเรืออ่าวเบงกอลได้ ทั้งนี้ มีการเร่งรัดการตัดถนนสายใหม่ในรัฐมิโซรัม (Mizoram)

ของอินเดียไปยังพรมแดนเมียนมา ระยะทาง 100 กม. เพื่อเชื่อมต่อไปยังท่าเรือสิต่วย (Sittwe) ในรัฐยะไข่ (Rakhine) ของเมียนมา โดยรัฐบาลอินเดียได้เซ็นสัญญาช่วยรัฐบาลเมียนมาก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่บริเวณปากแม่น้ำกาลาดานในเมียนมา แม่น้ำสายนี้เชื่อมต่อไปถึงรัฐมิโซรัมของอินเดียและออกสู่ทะเลเบงกอลได้ จะทำให้มิโซรัม กลายเป็นประตูการค้าขายระหว่างประเทศ ผ่านท่าเรือสิต่วย ทั้งนี้รัฐบาลเมียนมามีนโยบายที่จะสร้างถนนจากมิตจินา (Myitkyina) ของเมียนมา ระยะทาง 312 กิโลเมตร ไปยังด่านปางซอ (Pangsau Pass) ของเมียนมา ตามแนวชายแดนอินเดียและแนวชายแดนเมียนมาไปยังเมืองยูนนานของประเทศจีนด้วย .

นอกจากนี้ ยังริเริ่มโครงการมิตจินา-ทาไน-ด่านปางซอ (Myitkyina-Tanai-Pangsau Pass) ที่เป็นประโยชน์ต่อ 3 ประเทศ และการเปิดใช้ถนน Stilwell จะลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าจากอินเดียไปจีน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการค้า Sino-Indian ถนน Stilwell Road ในรัฐอัสสัม (Assam) ของอินเดียจะตัดผ่านจรัมปุรวและนัมพง (Jairampur-Nampong) ในอรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) ของอินเดียไปสิ้นสุดที่ด่านปางซอของเมียนมาที่ตัดผ่านเข้าเมียนมา ถนนจะเป็นรูปคลื่นผ่านทางเหนือของเมียนมาไปที่รัฐมิตจินาของเมียนมา ก่อนวกไปจีน สิ้นสุดที่คุนหมิง เมืองหลวงของมณฑลยูนนาน ถนนสายนี้มีระยะทางในอินเดีย 61 กิโลเมตร ในเมียนมา 1,035 กิโลเมตร และในจีน (ถึงคุนหมิง) ระยะทาง 640 กิโลเมตร

อินเดียยังมีนโยบายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐสภาอินเดียได้ออกกฎหมายรับรองให้รัฐบาลสามารถดำเนินการต่างๆ ได้ เช่น อนุญาตให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในรัฐไข่แดง ผู้ที่อยู่ระหว่างบังคลาเทศ-อินเดีย สามารถเลือกที่จะเป็นพลเมืองของประเทศใดก็ได้ตามความสมัครใจ ด้วยพื้นที่ดังกล่าวมีความยากลำบากในการคมนาคม²

นโยบาย Act East ของอินเดีย จึงสร้างโอกาสทางการค้าและการลงทุน ในพื้นที่บนเส้นทางอาเซียน พลัสให้แก่พลเมืองประเทศต่างๆ ทั้งในประชาคมอาเซียน และในประเทศอาเซียนพลัส รวมทั้งประเทศอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่น และประเทศตะวันตกด้วย

2) นโยบายของประเทศเมียนมา อดีตประเทศเมียนมาเน้นนโยบายภายในประเทศ (inward – looking policy) และหลีกเลี่ยงการติดต่อกับโลกภายนอก ปัจจุบันนอกจากมีความสัมพันธ์กับประเทศในประชาคมอาเซียนในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียนแล้ว เมียนมายังมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดกับประเทศอินเดีย บังคลาเทศและประเทศจีน มีข้อตกลงการเปิดใช้ถนนมิตจินา-ทาไน-ด่านปางซอ โดยเซ็นสัญญากับจีนและอินเดียเมื่อเดือน พ.ย.2011 และโครงการอยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างบริษัท

² อ่านรายละเอียด ใน <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/658947>

<http://static.sportskeeda.com/.../2.../03/ind-ban-1426460497.jpg> <http://i.huffpost.com/.../o-INDIA-BANGLADESH-BORDER-FENCE-fac...> เป็นต้น

ก่อสร้างของยูนนานและบริษัทยูนนานที่ทหารเมียนมาสนับสนุน ส่วนถนนที่ตัดผ่านคะฉิ่น ยังไม่อนุญาตให้เปิดใช้ เนื่องจากเหตุผลด้านความมั่นคงในพื้นที่

โครงการ Kaladan ของเมียนมา เริ่มในปี ค.ศ.2011 เชื่อมรัฐตะวันออกเฉียงเหนือของมิโซรัม กับอ่าวเบงกอล คาดว่าแล้วเสร็จ ในปีค.ศ. 2016 รวมถึงการพัฒนาแม่น้ำกาลาดาน และการปรับปรุงโครงการสาธารณูปโภคของท่าเรือสิต่วย เมืองหลวงของรัฐอาระกัน ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำกาลาดานออกสู่อ่าวเบงกอล สิต่วย จึงมีความสำคัญในฐานะท่าเรือรองรับการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาโครงการก๊าซบริเวณชายฝั่ง ที่มีการวางแผนสร้างท่อส่งก๊าซขึ้นสู่ภาคเหนือติดต่อกับประเทศจีน

นโยบายของประเทศยูนนานในปัจจุบัน จึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความพร้อมในการประกอบการค้า และการลงทุนได้เข้าไปมีส่วนร่วมการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ พลเมืองเมียนมา ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เปิดกว้างรับการลงทุนตามนโยบายของรัฐบาลมากขึ้น

3) นโยบายจีน จีนมีนโยบายเปิดประตูการค้าสู่เอเชียใต้มานานแล้ว และได้ดำเนินงานจริงจังมากขึ้นในปีค.ศ. 2012 โดยได้หารือร่วมกันระหว่างเมียนมาและบังกลาเทศในประเด็นการใช้ประโยชน์จากโครงการ “ประตูการค้า” ที่เกี่ยวข้องกับประเทศบังกลาเทศ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศเมียนมา (Bangladesh-China-India-Myanmar (BCIM) economic corridor) ซึ่งอินเดียก็เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ การเริ่มต้นฟื้นฟูพัฒนาถนน Stilwell จึงเกิดขึ้น รวมทั้งมีการระดมทุนมาร่วมพัฒนาประเทศพม่าและบังกลาเทศ โดยทุกประเทศลงความเห็นร่วมกันว่า จะช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าทวิภาคีระหว่างจีนกับอินเดีย ซึ่งจีนลงทุนในอินเดียเป็นอันดับ 1 และภาคอื่นๆ รวมถึงกับประเทศในประชาคมอาเซียนด้วย นโยบายประเทศจีนที่มีต่อประเทศบนเส้นทางอาเซียนพลัส จึงเน้นการส่งเสริมการค้าและการลงทุนให้เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวอย่างชัดเจน

4) นโยบายของประเทศญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต้องการมีส่วนร่วมในประโยชน์ที่เกิดจากความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงพัฒนาในพื้นที่อาเซียนพลัสดังกล่าวข้างต้น ปัจจุบันญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็นฐานยุทธศาสตร์การลงทุนเพื่อประกันความเสี่ยงที่เรียกว่า “Thailand-Plus-One” ทำนองเดียวกับที่เคยลงทุนในประเทศจีน ที่เรียกว่า “China-Plus-One” คือ เมื่อต้องลงทุนในจีน 1 แห่งแล้ว ต้องกระจายความเสี่ยงโดยไปลงทุนในอาเซียน 1 แห่งด้วย แต่เดิมประเทศไทย คือ แหล่งสำคัญที่เป็นหลักประกันความเสี่ยงต่อการลงทุนแบบ China-Plus-One แต่ตอนนี้การลงทุนในจีนน้อยลง ด้วยเหตุผลหลายประการ ญี่ปุ่นจึงมียุทธศาสตร์ใหม่ คือ Thailand-Plus-One คือ ลงทุนในประเทศไทยให้เป็นฐาน แล้วลงทุนในประเทศในภูมิภาคนี้เป็นหลักประกันความเสี่ยง โดยการให้บริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยไปลงทุนในประเทศอื่นๆ ที่มีพรมแดนที่ติดกับประเทศไทย เช่น บริษัทโตโยต้าประเทศไทยไปเปิดโรงงานทำเบาะรถยนต์ ชายแดนประเทศลาว บริษัทเดินโซยาซากิประเทศไทย ไปเปิดโรงงานทำถั่วลูกปัดและชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้า ที่ประเทศกัมพูชา ชายแดนประเทศไทย เป็นการลงทุนผ่านบริษัทในประเทศไทย เมื่อจะส่งสินค้าออก ก็จะใช้โครงสร้าง

พื้นฐานการส่งออกของประเทศไทย เช่น ถนน ท่าเรือ เป็นต้น นี่คือนโยบายยุทธศาสตร์ Thailand-Plus-One ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านฝั่งตะวันออกของไทยแล้ว และกำลังขยายผลต่อไปยังประเทศเมียนมา

นอกจากนี้ ญีปุ่นยังมีส่วนร่วมสำคัญในการสนับสนุนทุนและเทคโนโลยีรวมทั้งรับดำเนินงานโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในประเทศเมียนมา เช่น การสร้างเส้นทางคมนาคม การพัฒนาท่าเรือ เป็นต้น นอกจากนี้ ญีปุ่นยังลงทุนในประเทศอินเดียเป็นลำดับที่ 4 มูลค่าประมาณ 1.3 พันล้านดอลลาร์ในปี 2556 และจะเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะอินเดียเป็นสังคมที่มีวัยแรงงานเป็นจำนวนนับร้อยล้านคนที่มีฝีมือและราคาถูก ในขณะที่ญีปุ่นเป็นสังคมผู้สูงอายุไปแล้ว ถือเป็นการร่วมมือระหว่างเบอร์ 2 และเบอร์ 3 ของทวีปเอเชียเพื่อคานอำนาจจีนซึ่งเป็นเบอร์ 1 ในขณะนี้ความเคลื่อนไหวเชิงนโยบายของประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเพื่อการค้าและการลงทุนของคนไทยและพลเมืองอาเซียน

5) นโยบายของประเทศไทย ประเทศไทย มีความเคลื่อนไหวพัฒนาตามแนวคิดอาเซียนพลัส เช่น การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) โดยพัฒนาเชื่อมเส้นทางท่าเรือดานัง (เวียดนาม) สู่อ่าวไทยในบังคลาเทศ การพัฒนาท่าเรือเมืองทวาย และโครงการตัดถนนผ่านด่านเมืองกาญจนบุรี รวมทั้งความเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาด้านอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา อินเดีย และจีน เพียงแต่ว่ายังไม่ได้ประกาศเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ที่ชัดเจน โดยยังคงใช้ยุทธศาสตร์ของ “นโยบายมองตะวันตก” (Look West) เป็นแนวการดำเนินงานผลักดันให้เกิดการขยายตลาดสินค้าและการลงทุนของไทยไปสู่ตลาดใหม่ในประเทศอินเดีย และขยายการลงทุนเข้าไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย รวมถึงเมียนมาและบังคลาเทศให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “ปฏิบัติการตะวันออก” (Act East Policy) ของอินเดียที่ทำให้ประเทศเมียนมากลายเป็นประตูสู่ประเทศไทยและประเทศอาเซียนของประเทศอินเดียและประเทศอื่นๆ ในเอเชียได้ รวมถึงประเทศจีน โดยมีฐานประชากรรวมกันมากกว่า 2 พันล้านคน

การดำเนินงานภายใต้แนวนโยบายดังกล่าว ปัจจุบันประเทศไทยมีด้านการค้าชายแดนเมียนมา 7 ด้าน ในปี 2556-57 มีมูลค่าการค้าชายแดนดังกล่าว 18.4 % ของการค้าต่างประเทศ ที่ค้าขายกับประเทศที่เป็นเป้าหมายของอาเซียนพลัสคือ จีน อินเดีย และบังคลาเทศ (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ, www.bot.or.th/EconomicConditions/AsianEconomies/Myanmar) แต่เมื่อพิจารณากระบวนการส่งเสริมสนับสนุนตามนโยบายแล้ว พบว่า ภาครัฐยังดำเนินการไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนนัก ตัวเลขการค้าที่เกิดขึ้นเป็นบทบาทภาคเอกชนมากกว่าการผลักดันตามยุทธศาสตร์ภาครัฐ ดังจะเห็นได้ว่า ภาคเอกชนไทยที่เห็นโอกาส ได้เคลื่อนไหวพัฒนาขยายผลการประกอบการสู่ประเทศพม่าตามกรอบนโยบายที่สามารถดำเนินการได้ (หอการค้าไทย; thaichamber.org/scripts/detail.asp?nNEWSID=13200) เช่น บริษัท ซีพี บริษัทเอสซีจี บริษัทปิโตรเลียมประเทศไทย ธนาคารกรุงเทพ เป็นต้น ได้เข้าไปลงทุนประกอบการอย่าง

เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีบริษัทอื่นที่เคยอยู่ในประเทศไทย แต่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เมื่อค่าแรงงานในประเทศไทยสูงขึ้น บริษัทจึงย้ายฐานไปตั้งอยู่ในประเทศชายแดนไทย รวมทั้งประเทศเมียนมาด้วย ส่วนใหญ่เป็นบริษัทผลิตเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อัญมณี และเป็นบริษัทรับจ้างผลิตสินค้า เช่น บาชีนี เอนเตอร์ไพรส์ ที่รับจ้างผลิตรองเท้า Hush Puppies บริษัทไทยพาณิชย์ได้เคลื่อนย้ายทุนไปเปิดดำเนินการในประเทศเมียนมา ด้วยที่นั่นยังมีค่าแรงงานต่ำ ส่วนของภาครัฐของไทยจึงยังไม่ได้ส่งเสริมการลงทุนสู่ตลาดใหม่ในพื้นที่ชุมชนบนเส้นทางอาเซียนพลัสหรือประตูสู่อินเดียที่จะเป็น เอเชียใต้ และจีนที่เป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนนัก ยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนของประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงอาจจะยังรอนโยบายใหม่ หรือเตรียมตัวมองหาช่องทางกำเนินงานอยู่ จึงยังไม่ได้ประกาศออกมาอย่างเป็นทางการ

พหุวัฒนธรรมบนเส้นทางอาเซียนพลัส : ข้อจำกัดของคนไทยและพลเมืองอาเซียน อาจจะด้วยเหตุผลหลายประการที่ทำให้คนไทยและพลเมืองอาเซียนขาดความรู้ความเข้าใจในสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์บนเส้นทางอาเซียนพลัส ระหว่างประเทศไทย-เมียนมา-อินเดีย-จีน และประเทศบังคลาเทศ เป็นต้นว่า มีความรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ของพื้นที่ดังกล่าว ทั้งสังคมเมียนมา-อินเดีย-บังคลาเทศ และจีน ให้พลเมืองไทยและพลเมืองอาเซียนได้ศึกษาค้นคว้าไม่มากนัก ชาวคนไทยในปัจจุบันจึงมีความรู้ความเข้าใจพหุวัฒนธรรมของชุมชนบนเส้นทางดังกล่าวไม่มากนัก ส่งผลต่อค่านิยมและทัศนคติจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ใส่ใจและสนใจในสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวน้อย ประกอบกับถนนสายภูมิปัญญาของพลเมืองไทยและอาเซียนที่ผ่านมา เป็นทางด่วนสายเดียวที่มุ่งสู่ยุโรปและสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ถ้าต้องการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมชายแดนไทย ต้องอ่านจากตำราชาวตะวันตก จนกระทั่งปัจจุบันคนไทยยังมีภูมิปัญญาด้านพหุวัฒนธรรมของพลเมืองบนเส้นทางดังกล่าวไม่มากนัก ยังขาดความรู้ขั้นพื้นฐานเพื่อการลงทุนและการประกอบทางเศรษฐกิจในพื้นที่ดังกล่าว เป็นต้นว่า

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมา ปัจจุบัน สังคมไทยยังมีความรู้ด้านพหุวัฒนธรรมในประเทศเมียนมาไม่เพียงพอ เป็นต้นว่าพลเมืองประมาณ 60 ล้านคนของประเทศเมียนมา ประกอบขึ้นด้วยผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์ใดบ้าง กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นกระจายตัวอยู่อย่างไรในพื้นที่ของประเทศ เส้นทางอาเซียนพลัส จากอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ประเทศไทยจนถึงจุดผ่านแดนเข้าสู่ประเทศอินเดีย และจุดผ่านแดนเข้าสู่ประเทศบังคลาเทศ และจุดผ่านแดนเข้าสู่ประเทศจีน มีสภาพอย่างไร ตัดผ่านชุมชนหลักใดบ้างที่เป็นศูนย์กลางทางการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ฯลฯ และศูนย์กลางอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนหลักเหล่านั้น มีข้อแตกต่าง หลากหลายทางศาสนา ความเชื่อ ชาติพันธุ์ ภาษา ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และประวัติความเป็นมาและปัญหาความขัดแย้ง มีลักษณะอย่างไรบ้าง คนกลุ่มไหนชอบหรือไม่ชอบอะไร คนกลุ่มไหนต้องการหรือไม่ต้องการอะไร ต้องใช้ความรู้อะไรบ้างหรือต้องทำอะไรจึงจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่ความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับพลเมืองกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ได้ เป็นต้น ความรู้พหุวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ จึงเป็นสาระความรู้ชั้น

พื้นฐานที่ผู้ประกอบการ นักลงทุน หรือผู้สนใจทำการค้าและการลงทุนต้องรู้ เข้าใจ และเข้าถึงอย่างชัดเจน จึงจะสามารถเชื่อมโยงมาสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมทางการค้าและการลงทุนได้อย่างมีพลัง

ประเทศอินเดีย สถานการณ์โดยสรุป ประการแรก คนไทยและพลเมืองอาเซียนสนใจประเทศอินเดียและพลเมืองอินเดียในรัฐพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ประการที่สองคนไทยและพลเมืองอาเซียนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับอินเดีย (รวมถึงเมียนมาและบังคลาเทศ) ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สันค้ำในภูมิภาคนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของพลเมืองอาเซียนรวมทั้งประเทศไทยมากนัก ประการที่สาม คนไทยและพลเมืองอาเซียนยังมีความคิดไม่ชัดเจนนักว่าจะมีเส้นทางบกติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียบกับประเทศอาเซียนได้ แม้เส้นทางนี้เคยเป็นเส้นทางการเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างอินเดียบกับจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาแล้วในอดีตก็ตาม แม้เมื่อเร็วๆ นี้ รัฐบาลอินเดียจัดแรลลี่จากอินโดนีเซียผ่าน 9 ประเทศในอาเซียน เข้าสู่รัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียบมาแล้ว แต่ดูเหมือนชาวไทยและชาวอาเซียนยังรู้สึกวางเฉย หรือไม่แสดงความตื่นตัวมากนัก

สถานการณ์ดังกล่าวนี้อาจจะมีสาเหตุหลากหลาย ดังได้พบว่า “การทบทวนเอกสารในการพัฒนาโครงการ” นี้ จัดหาเอกสารสืบค้นอ้างอิงเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ได้ไม่มาก และส่วนใหญ่กระจุกกระจายไปตามความสนใจของผู้ศึกษา จึงเป็นสถานการณ์ที่ยืนยันได้ว่า ความรู้ด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มชาติพันธุ์บนเส้นทางอาเซียนพลัสดังกล่าวมีอยู่ไม่มาก ไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ประกอบการด้านการค้าและการลงทุนสนใจและตัดสินใจได้ การสร้างความรู้พหุวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในพื้นที่รัฐตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียบ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาด้วย

ประเทศบังคลาเทศ พื้นที่และผู้คนที่มีความเป็นมาอันยาวนานที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของชมพูทวีป ก่อนที่จะมาตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เมื่อพ.ศ.2300 และได้รับเอกราชเมื่อปี พ.ศ.2490 แต่ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของปากีสถาน จนกระทั่ง พ.ศ.2514 จึงได้ประกาศเป็นเอกราช เป็นสาธารณรัฐประชาชนบังคลาเทศ ปัจจุบันมีประชากรประมาณ 158.5 ล้านคน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม 88.3 % นอกนั้นเป็นชาวฮินดู ชาวคริสต์ ชาวพุทธ เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา มีประเทศต่างๆ เข้ามาลงทุน เช่น สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย ญี่ปุ่น อังกฤษ ออสเตรเลีย ด้วยค่าแรงงานราคาถูก มีแหล่งก๊าซธรรมชาติ มีน้ำมันและทรัพยากรทะเลมากมาย รวมทั้งเป็นประเทศที่มีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ แต่ต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าบางอย่างจากต่างประเทศ เช่น ข้าว เครื่องจักร ปูนซีเมนต์ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 เขต ปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของประเทศ มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่างๆ ในอาเซียน เช่น ไทย เมียนมา มาเลเซีย และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนและอินเดียบ โดยภาพรวมแล้วบังคลาเทศมีความพร้อมในการร่วมมือพัฒนากับประเทศต่างๆ ตามแนวทางอาเซียนพลัสดังกล่าวข้างต้น

ปัจจุบัน กระทรวงต่างประเทศของไทยรายงานว่า บังกลาเทศดำเนินนโยบายมุ่งตะวันออก (Look East) เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับประเทศจีนและประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจบังกลาเทศในด้านพลังงาน การส่งออกแรงงานและความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาประเทศ บังกลาเทศให้ความสำคัญกับความร่วมมือกรอบภูมิภาค เช่น SAARC, ARF และ BIMSTEC โดยในกรอบ BIMSTEC บังกลาเทศเป็นประเทศนำในสาขาการค้าและการลงทุน และเป็นผู้เสนอความร่วมมือด้านการลดความยากจนล่าสุดได้รับเลือกให้เป็นที่ตั้งของสำนักเลขาธิการ BIMSTEC บังกลาเทศยังให้ความสำคัญกับ UN ให้การสนับสนุนภารกิจการรักษาสันติภาพเป็นอันดับสองรองจากปากีสถาน โดยมีทหารบังกลาเทศ จำนวน 9,455 นาย ปฏิบัติหน้าที่ใน 15 ภารกิจทั่วโลก (ร้อยละ 10.4 ของกองกำลังรักษาสันติภาพทั้งหมด) ซึ่งช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีรวมทั้งสร้างรายได้เข้าประเทศอีกด้วย บังกลาเทศมีบทบาทแข็งขันในเวทีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นที่ส่งผลกระทบในระดับโลก อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งบังกลาเทศได้รับผลกระทบจากพายุไซโคลนและอุทกภัย ซึ่งเป็นผลจากภาวะโลกร้อน ปัญหาความยากจน รวมถึงการเป็นผู้นำของกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDCs) บังกลาเทศเป็นประเทศที่สนับสนุนไทยด้วยดีในเวที OIC และไทยยังได้รับความร่วมมือจากบังกลาเทศเป็นอย่างดีในการแก้ไขปัญหารอชิงญา (กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา, <http://sameaf.mfa.go.th/th/country/south-asia/detail.php?ID=5#2>) บังกลาเทศจึงเป็นประเทศหนึ่งที่คนไทยและชาวอาเซียนยังขาดความรู้พื้นฐานในการสานสัมพันธ์ ทั้งเพื่อการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและการเป็นมิตรประเทศที่ดีต่อกัน

ประเทศจีน สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือที่รู้จักในชื่อ ประเทศจีน หรือจก๊วอ เป็นประเทศที่มีประชากรกว่าหนึ่งพันสามร้อยล้านคน มากที่สุดในโลก มีพื้นที่ 9.6 ล้านตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของโลก มีพื้นที่บนบกมากที่สุดเป็นอันดับที่ 2 ของโลก เป็นประเทศที่คนรู้จักทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “คนจีน” ที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงกลุ่มชาวจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บนเส้นทางอาเซียนพลัสที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ประเทศจีน เป็นเป้าหมายปลายทางที่สำคัญยิ่งของเส้นทางอาเซียนพลัส คู่กับประเทศอินเดีย โดยจะเป็นสามแยกอาเซียนพลัสในประเทศเมียนมา แยกหนึ่งมุ่งสู่อินเดียและหรือบังกลาเทศและหรือประเทศอื่นๆ ในเอเชียใต้ อีกแยกหนึ่งมุ่งสู่ประเทศจีน ปัจจุบันประเทศจีน ประเทศเมียนมา ประเทศอินเดีย และประเทศบังกลาเทศ มีโครงการความร่วมมือการพัฒนาเส้นทางและโครงสร้างพื้นฐานร่วมกันเกิดขึ้นแล้วคือ BCIM (Bangladesh-China-India-Myanmar) ดังนั้น การพัฒนาโครงการใดๆ บนเส้นทางอาเซียนพลัส ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศจีนด้วย ความรู้พหุวัฒนธรรมเกี่ยวกับคนจีนและประเทศจีนบนเส้นทางอาเซียนพลัส จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ประกอบการ พ่อค้าและนักลงทุนรวมถึงนักท่องเที่ยวต้องมีไว้เพื่อประกอบการพิจารณาแสวงหาโอกาส ข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็งในการดำเนินการต่างๆ และอาจจะเป็นเพราะสถานการณ์ความรู้พหุวัฒนธรรมดังกล่าวหาได้ยาก หรือมีเผยแพร่ไม่มาก จึงอาจจะเป็นเหตุให้คน

ไทย รัฐบาลไทย รวมถึงรัฐบาลประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน และพลเมืองอาเซียนปัจจุบัน ไม่สนใจติดตามความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากนัก ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียโอกาสในการพัฒนาประเทศและการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เจริญเติบโตแบบคู่ขนานไปกับประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำแผนงานวิจัย การค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส : ไทย-เมียนมา-อินเดีย (Trade along Multicultural Asean Plus Highway : Thailand-Myanmar-India) ขึ้น เป็นการศึกษาแบบมุ่งเป้า 2 เรื่อง ได้แก่

“การค้าของชุมชนหลักบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมไทย-เมียนมา-อินเดีย” (Trade between the Major Communities along the Multicultural Highway: Thailand-Myanmar-India) และ

“พหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ: ตลาดใหม่ทางประตูตะวันตกของอาเซียน” (Multi-cultural Northeast India: a New Market at the Western Gateway to ASEAN)

เพื่อสร้างความรู้และกระบวนการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส ไทย-พม่า-อินเดียและรัฐภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ควบคู่ไปกับกระบวนการเสริมสร้างประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการค้า การลงทุน การพาณิชย์ และการท่องเที่ยว ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในประเทศไทย ประเทศประชาคมอาเซียน และอินเดีย (อาเซียนพลัส) รวมทั้งผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปสู่การวางแผน และการตัดสินใจประกอบกิจการต่างๆ ต่อไป นอกจากนี้ งานวิจัยนี้จะสนองนโยบายของรัฐบาลในการช่วยหาตลาดใหม่เชิงรุกให้กับผู้ประกอบการไทย และสินค้าไทย ทดแทนตลาดเดิมในประเทศตะวันตกที่หดตัวลง หรือถูกกีดกันอยู่ในขณะนี้

1.3 วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาลักษณะพหุวัฒนธรรมของชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัสไทย-เมียนมา-อินเดีย และอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าการลงทุนและการดำเนินธุรกิจร่วมกัน

1.3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความร่วมมือและการมีส่วนร่วมทางการค้า การลงทุน และการดำเนินธุรกิจร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการในประเทศไทยกับผู้ประกอบการของชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัสไทย-เมียนมา-อินเดีย และอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพและโอกาสทางการค้า การลงทุน และการดำเนินธุรกิจร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการในประเทศไทยกับผู้ประกอบการในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัสไทย-เมียนมา-อินเดีย และอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ

1.4 เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ตารางที่ 1 แสดงผลผลิตและตัวชี้วัดของแผนงานวิจัย

ผลผลิต	ตัวชี้วัด		
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	ผลลัพธ์
1. ผู้ประกอบการไทยที่มีความสนใจจะขยายการค้าและการลงทุนไปในเมียนมา และอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมกระบวนการวิจัยกับทีมวิจัยจะได้ความรู้ความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนต่างๆ ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งจะช่วยให้เห็นโอกาสและข้อจำกัดเพื่อนำมาวางแผนเพื่อการตัดสินใจในเรื่องการค้าการลงทุนต่อไป	ผู้ประกอบการที่สนใจ 3 หน่วย งานร่วมในกระบวนการวิจัย	ผู้ประกอบการทางการค้าการลงทุนจากหน่วยงานสนับสนุนการวิจัยและผู้สนใจเข้าร่วมโครงการตามแผนงานของโครงการย่อย สามารถสร้างเครือข่ายและพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องและผู้ที่มีสนใจในพื้นที่วิจัยตามความสนใจ รวมทั้งสามารถนำผลงานหรือสินค้าหรือความคิดและแนวทางไปเสนอแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางทำธุรกิจร่วมกันต่อไป	มีการเชิญชวนผู้ประกอบการเข้าร่วมแต่เนื่องจากติดภารกิจมากไม่สามารถจัดสรรเวลาร่วมไปกับทีมวิจัยให้ตรงกันได้ อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยได้แบ่งปันข้อมูลต่างๆ ที่จะประโยชน์สำหรับการวางแผนทางด้านการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการที่สนใจ โดยเฉพาะหอการค้าแม่สอด จังหวัดตากเป็นระยะ
2. บทความวิชาการเสนอใน	ปีละ 1 เรื่อง	เป็นความรู้พหุวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือทางการค้า	ได้บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยสาม

<p>การประชุม วิชาการ ระดับชาติ/ ตีพิมพ์เผยแพร่</p>		<p>การลงทุนและการดำเนินธุรกิจบน เส้นทางอาเซียนพลัส</p>	<p>เรื่องที่ตีพิมพ์เผยแพร่ใน ฐาน TCI ได้แก่</p> <p>1) โสภนา ศรีจำปา. (2559). “จาก ‘นโยบาย มองตะวันออก’ สู่ ‘นโยบายปฏิบัติการ ตะวันออก’ กับ ภาคตะวันออก เอียงเหนือ ของอินเดีย : ประตูลู่ อาเซียน”. วารสารภาษา และวัฒนธรรม. 35(2) ธันวาคม, 119-142.</p> <p>2) โสภนา ศรีจำปา. (2560). “ผู้หญิงแกร่งแห่ง มณีปूर”. วารสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับไทย สาขา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปะ ปีที่ 37/2 (พฤษภาคม- สิงหาคม).</p> <p>3) อภิรัฐ คำวัง. (2561). “ที่พรมแดนระหว่างอนุ ภูมิภาคเอเชียใต้และ อาเซียน: มองอินเดียเชื่อมต่อเมียน มาร์เพื่อมุ่งหน้าไป ด้วยกัน”วารสาร สังคมศาสตร์ คณะ</p>
--	--	--	---

			รัฐศาสตร์ ปีที่ 48 ฉบับที่ 1 (2561): 33-58
3. บทความวิชาการเสนอในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ/ตีพิมพ์เผยแพร่	ปีละ 1 เรื่อง	เป็นความรู้ที่วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าการลงทุนและการดำเนินธุรกิจบนเส้นทางอาเซียนพลัส	<p>- เผยแพร่ในเวทีอินเดีย-อาเซียน 2 ครั้ง:</p> <p>>Sophana Srichampa. (2017). "Some Prospects of ASEAN-India Partnership in Culture". Paper presented at the 2nd Conference ASEAN-India Cultural and Civilisational Links, 19 January 2017 at Jakarta.</p> <p>>Sophana Srichampa. (2018). "The Next Decade of Scopes and Opportunities under Multi-Cooperations between India and Thailand". Paper presented at the 5th Roundtable Roundtable ASEAN-India Network of Think Tanks on 6-7 January 2018, at Jakarta.</p>

4. บทความ นำเสนอจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัด ทางการค้าและ การลงทุนบน เส้นทาง อาเซียนพลัส และภาค ตะวันออกเฉียง เหนือของอินเดีย เผยแพร่ผ่านเว็บ ไซด์และสื่อ ออนไลน์ทั่วไป	ปีละ 4 เรื่อง	เป็นบทความที่นำเสนอข้อค้นพบ ใหม่ ที่แสดงให้เห็นโอกาสทาง การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การศึกษาหาความรู้ ควบคู่ไปกับ การให้ความรู้ความเข้าใจลักษณะ พหุวัฒนธรรมแก่ผู้ประกอบการ ทางการค้าการลงทุนชาวไทยและ ชาวอาเซียนที่สนใจ	ยังไม่ได้ดำเนินการ จะดำเนินการภายหลัง
5. บทเรียนที่ใช้ สอนในหลักสูตร อาเซียนศึกษา, อินเดียศึกษา และการบริหาร องค์กรในระดับ ปริญญาโท สถาบันวิจัย ภาษาและ วัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล	ปีละ 2 บท	เป็นความรู้พหุวัฒนธรรมบน เส้นทางอาเซียนพลัสและที่แสดงให้เห็นโอกาส ข้อจำกัด จุดแข็ง จุดอ่อนทางการค้าและการลงทุนที่ ท้าทายคนรุ่นใหม่ในการศึกษา เรียนรู้และค้นคว้าวิจัย	อาจารย์ที่ร่วมโครงการได้ นำความรู้ และ ประสบการณ์ไปใช้สอนใน รายวิชาที่เกี่ยวข้องให้กับ นักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษาของสถาบัน
6. เอกสาร เผยแพร่ชุด ความรู้ที่เป็น บทเรียนและ ประสบการณ์	ปีละ 2 ชุด	เป็นเอกสารความรู้ที่ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง สถานการณ์ เหตุการณ์ เส้นทาง ผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชน วัฒนธรรม ภาษา ฯลฯ ที่ได้จากการ เดินทาง การสัมภาษณ์ การร่วม	ยังไม่ได้ดำเนินการ

<p>การศึกษาวิจัย เส้นทาง ชุมชน ผู้คน การค้า การลงทุน โอกาส ข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็ง ในพื้นที่พหุวัฒน ธรรมบนเส้น ทางอาเซียน พลัส ไทย- เมียนมา-อินเดีย และพื้นที่รัฐ ชายแดนภาค ตะวันออกเฉียง เหนือของอินเดีย</p>		<p>กิจกรรม การสังเกต การมีส่วนร่วม การจัดเวที การประสานงาน ศึกษา ค้นคว้า ปัญหา และแนวทาง แก้ปัญหาในกระบวนการศึกษาวิจัย ในพื้นที่เป้าหมายที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็น ประโยชน์ต่อการค้า การลงทุน การ ท่องเที่ยว ฯลฯ</p>	
<p>7. เวทีเสวนา ระหว่างผู้ ประกอบทาง การค้าและ การ ลงทุนของไทย พบปะ แลก เปลี่ยนแนวคิด เพื่อหาแนวทาง สร้างความร่วม มือและการมีส่วน ร่วมทาง การค้า การลงทุนร่วมกัน กับผู้ประกอบ การในชุมชนหลัก บนเส้นทาง</p>	<p>ปีละ 1 ครั้ง</p>	<p>เป็นเวทีพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวคิดแนวทางและสร้าง ความสัมพันธ์สร้างเพื่อนระหว่างผู้ ประกอบ การค้า การลงทุนชาวไทย กับคนในพื้นที่ศึกษาและผู้ ที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นปฐมบทการเป็น เพื่อนและความไว้วางใจที่นำไปสู่ การสร้างการมีส่วนร่วมและความ ร่วมมือทางการค้าและการลงทุน ร่วมกันสืบต่อไป</p>	<p>ได้ดำเนินการซึ่งเป็นส่วน หนึ่งของกระบวนการคืน ความรู้ให้กับรายประเทศ</p>

อาเซียนพลัส ไทย-เมียนมา- อินเดีย และภาค ตะวันออกเฉิย เหนือของอินเดีย			
8. รายงานการ วิจัยส่งแหล่งทุน และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ปีละ 200 ชุด	เป็นรายงานที่มีรูปแบบ เนื้อหาและ ภาพประกอบที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความสนใจ ในการประกอบการค้าการลงทุน บนเส้น ทางอาเซียนพลัสภาค ตะวันออกเฉิยเหนือของอินเดีย	ส่งเป็นไฟล์รายงานและ Executive summary

1.5 เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ตารางที่ 2 แสดงผลลัพธ์และตัวชี้วัดของแผนงานวิจัย

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด		
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	ผลลัพธ์
1. ผู้ประกอบการไทยที่ร่วม ในกระบวนการวิจัยในปีที่ 1 เห็นศักยภาพ โอกาส และ ข้อจำกัดในด้านการค้า การ ลงทุน การพาณิชย์ และการ ท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยและนำ ความรู้ที่ได้จากปีที่ 1 ไป วางแผนเพื่อการตัดสินใจของ ตนเองต่อไป	ผู้ประกอบการ ไทยจาก 3 หน่วยงาน	ผู้ประกอบการไทยสามารถวาง แผนและตัดสินใจจากผลงาน วิจัยจากความรู้ และ ประสบการณ์ตรงในการร่วมวิจัย กับทีมวิจัย	ผู้ประกอบการไทยที่แม่ สอดมีความสนใจ และจาก ข้อมูลที่ได้รับจากทีมวิจัย เพื่อช่วยในการวางแผน ส่งผลให้ผู้ประกอบการ ประสงค์จะเดินทางไปรัฐ มณีปุระเอง// นอกจากนี้ โครงการวิจัยยังมีส่วนช่วย ให้ผู้ประกอบการที่รัฐมณี ปุระสนใจจะเชื่อมโยง ทางด้านการค้ากับไทยมาก ขึ้น

2. ผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนที่ร่วมกระบวนการวิจัย ได้กรอบแนวทางการตัดสินใจในการเลือกชนิดหรือประเภทของธุรกิจในการประกอบการค้าและการลงทุนตามความต้องการที่ชัดเจน	จำนวนผู้ประกอบ การที่ร่วมโครงการได้กรอบแนวทางการเลือกชนิด/ประเภทของธุรกิจครบ 100%	ผู้ประกอบการทางการค้าการลงทุนที่ร่วมโครงการได้ศึกษาโอกาส ข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็งของชนิดและประเภทของธุรกิจที่ต้องการเลือกประกอบการค้าการลงทุนด้วยตนเอง และเห็นโอกาสในการพัฒนาหรือขับเคลื่อนเชิงรุกได้ชัดเจน ด้วยตนเอง ลดความเสี่ยง เพิ่มความมั่นใจ	ผู้ประกอบการไทยได้ทราบแนวทางบางอย่าง แต่ยังไม่ทราบรายละเอียดทั้งหมด
3. ผู้ประกอบการไทยตัดสินใจเข้าไปแสวงหาความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่วิจัยวิจัยเพื่อประกอบ การค้าการลงทุน การพาณิชย์ และการท่องเที่ยวต่อไป	ผู้ประกอบการไทยจาก 1-3 หน่วยงาน	ผู้ประกอบการไทยตัดสินใจนำเสนอสินค้า และบริการให้กับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่วิจัยโดยตรง	คาดว่าจะเกิดขึ้นในไม่ช้า
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ หอการค้าจังหวัดตาก กรมส่งเสริมการค้าและการลงทุน มีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแนวทางและโอกาสทาง การค้าและการลงทุนบนเส้นทางอาเซียนพลัส ไทย-เมียนมา-อินเดีย และพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย บริการแก่ผู้ประกอบการทางการค้า การลงทุนไทย	มีสถิติจำนวน ผู้คนมาใช้ บริการขอ ข้อมูลและคำปรึกษาจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น ทั้งชาวไทย ชาวอาเซียนพลัส /ผู้สนใจทั่วไป	ผู้มาขอข้อมูลมีความพอใจและสามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการประสานงานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแสวงหาแนวทางร่วมกันทั้งกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และกับเครือข่ายในพื้นที่ตามที่ระบุไว้ในฐานข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล	ยังไม่ได้ดำเนินการ จะดำเนินการภายหลัง

อาเซียน อาเซียนพลัส และ ผู้สนใจทั่วไป			
5. มีชุดข้อมูลความรู้ด้าน การค้าและการลงทุนในชุมชน พหุวัฒนธรรมบนเส้นทาง อาเซียนพลัส และรัฐตะวัน ออกเฉียงเหนือของอินเดีย เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์และสื่อ ออนไลน์ทั่วไป ให้ผู้สนใจ ประกอบการค้าและการลงทุน รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปเข้าไป เลือกศึกษาได้ตามความสนใจ เป็นต้นว่าเว็บไซต์ของการ ท่องเที่ยวประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ เว็บไซต์ หอการค้าจังหวัดตาก เว็บไซต์ มหาวิทยาลัยมหิดล และ เฟซบุ๊กที่เกี่ยวข้อง	จำนวนผู้ เข้าถึง เว็บไซต์และ ออนไลน์ที่ ปรากฏอยู่ ในพื้นที่เว็บ ไซต์นั้นๆ	มีชุดข้อมูลหลากหลายให้ผู้เข้า ชมเลือกได้ตามความต้องการ และสามารถสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และสอบถาม ข้อมูลเพิ่มเติม หรือขอคำแนะนำ เพิ่มเติมได้	ยังไม่ได้ดำเนินการ/ แต่ใน ระหว่างที่ดำเนินการเก็บ ข้อมูล ได้นำเสนอผ่านสื่อ สังคมออนไลน์ และสื่ออื่น เป็นระยะ เช่น >โสภณา ศรีจำปา (2017) “‘ตลาดของแม่’ ตลาด ผู้หญิงแห่งเดียวของอินเดีย ณ รัฐฌัณปูร์ อินเดีย” India Calling Vol.VIII (2). >โสภณา ศรีจำปา (2018) “เจ็ดแนวทางและโอกาส ความร่วมมือระหว่างภาค ประชาชนอินเดีย- อาเซียน” India Calling Vol.IX(1).
6. นักศึกษาระดับบัณฑิต ศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและ วัฒนธรรมเอเชีย ม.มหิดล และนักศึกษาอื่นๆ ที่สนใจมี ความรู้ ความเข้าใจลักษณะ พหุวัฒนธรรมบนเส้นทาง อาเซียนพลัสและในพื้นที่รัฐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของอินเดียเพิ่มขึ้น	จำนวน นักศึกษา สนใจลง ทะเบียน เรียนเพิ่มขึ้น มีรายงาน การศึกษา ค้นคว้า เพิ่มขึ้น	มีนักศึกษาและเยาวชนไทยที่มี ความรู้และประสบการณ์พร้อม จะเป็นกลไกร่วมขับเคลื่อนและ พัฒนาโครงการด้านการค้าและ การลงทุนในพื้นที่ดังกล่าว เพิ่มมากขึ้น	มีนักศึกษาช่วยงานใน โครงการวิจัยได้รับความรู้ และประสบการณ์การ ทำงานระหว่างประเทศ
7. สังคมไทยและประชาคม อาเซียนมีเอกสารชุดความรู้ พหุวัฒนธรรมบนเส้นทาง	จำนวน เอกสาร เผยแพร่เป็น	ผู้ประกอบการค้าและการลงทุน ในสังคมไทยและประชาคม อาเซียนสามารถศึกษาค้นคว้า	ยังไม่ได้ดำเนินการ

อาเซียนพลัส และพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียเผยแพร่ให้ผู้สนใจเลือกศึกษาค้นคว้าได้ตามต้องการ เช่น แผนที่เส้นทางและชุมชนบนเส้นทางอาเซียนพลัส พหุวัฒนธรรมในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส ช่องทางการลงทุนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เป็นต้น	ที่ต้องการของผู้สนใจเพิ่มขึ้น	ความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง สถานการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงลักษณะผู้คน เส้นทาง กลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ฯลฯ ได้ด้วยตนเอง และสามารถเลือกสืบค้นในสิ่งที่ตนเองสนใจได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นช่วยลดความเสี่ยงในการตัดสินใจ และเพิ่มความเชื่อมั่นในการดำเนินงานได้มากขึ้น	
8. ผู้ประกอบการค้าและการลงทุนไทยของไทยได้เพื่อนได้เครือข่ายจากเวทีเสวนาที่สามารถเริ่มต้นสร้างความร่วมมือหรือนำไปสู่ความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนได้อีกในอนาคต	จำนวนผู้ประกอบการไทยที่ร่วมโครงการอย่างน้อย 10 คน	ผู้ประกอบการค้าและการลงทุนไทยที่ร่วมโครงการทุกคนได้ช่องทาง แนวทาง และเพื่อนหรือหุ้นส่วนหรือภาคีความร่วมมือที่นำไปสู่การค้าการลงทุนที่สามารถดำเนินการต่อไปได้	ทีมวิจัยได้แบ่งปันเครือข่ายระหว่างกันทั้งในประเทศเดียวกัน และภายในสามประเทศกับผู้สนใจไปบ้างแล้ว

1.6 ทฤษฎี สมมติฐาน และ/หรือกรอบแนวความคิดของแผนงานวิจัย

แผนงานวิจัย “การค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย” ดังกล่าวข้างต้น ได้นำแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นเครื่องมือการศึกษา ดังนี้

1.6.1 การลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน (Deterritorialization)

แนวคิดเรื่องการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดนเป็นลักษณะหนึ่งของปรากฏการณ์ของโลกาภิวัตน์ ที่แสดงถึงรูปแบบทางสังคมของชุมชนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวโยงกันมากไปกว่าเขตแดนหรือพรมแดนที่ไม่ว่าจะถูกกำหนดโดยเส้นแบ่งเขตรัฐชาติสมัยใหม่ ลักษณะทางชาติพันธุ์ อุปสรรคทางภาษา หรือแม้กระทั่งทุนชนิดต่างๆ และรสนิยม การทลายลงของข้อจำกัดทางพรมแดนจึงสร้างจินตนาการของพื้นที่พิเศษขึ้นมาใหม่แตกต่างไปจากเดิม เครือข่ายของสื่อ และการสื่อสารทำหน้าที่เป็นพาหะของการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน ดังนั้น การต่อยอดของรูปแบบทางสังคมที่ถูกลดทอนลงได้ขยายนัยยะของปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนรูปที่ลึกซึ้งตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นและถูกวางเงื่อนไข

โดยพลวัตของโลก (Martí, 2006) แนวคิดดังกล่าวไม่ใช่เรื่องใหม่เสียทีเดียว เนื่องจากการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดนได้ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องของวัฒนธรรมที่โดดเด่นปราศจากการปรุงแต่งหรืออิทธิพลภายนอกอีกต่อไป แต่ละสังคมหรือชุมชนล้วนมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุดอื่นๆ อยู่เสมอท่ามกลางบริบทที่ต่างกัน เพียงแต่ว่าเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างไม่เคยมีมาก่อนในปัจจุบันโดยอาศัยการขับเคลื่อนของเทคโนโลยีการสื่อสาร การกระจายตัวของสินค้า และนโยบายข้ามชาติ

ข้อบ่งชี้ของการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดนประกอบไปด้วย 2 กระบวนการคือ วัฒนธรรมรวมตัวหรือการครอบงำทางวัฒนธรรม (Cultural Homogenization) และวัฒนธรรมแตกตัว (Cultural Heterogenization) ที่เกิดขึ้นควบคู่กันไป แม้วัฒนธรรมรวมตัวจะลดทอนความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ก็เอื้อประโยชน์ต่อกลไกตลาด และการพัฒนากระแสหลักขึ้นอยู่กับการรับรู้ ปรับตัว และปฏิบัติการของผู้นั้นในวัฒนธรรมนั้น ในขณะที่การแตกตัวเชิงวัฒนธรรมได้เอื้อประโยชน์ต่อการแยกจำแนก และแทรกแซงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ โดยจะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ของตลาด (marketized space) เป็นต้น แต่หากพิจารณาตัวบ่งชี้ของสินค้า ค่านิยม หรือปฏิบัติการทางวัฒนธรรมใดๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เกิดการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน จะพบว่า ปรากฏการณ์นี้ได้แฝงไปในลักษณะของวัฒนธรรมลูกผสม หรือการผสมข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Hybridization) ก่อให้เกิดหมวดหมู่ที่สามของสินค้า ค่านิยม หรือปฏิบัติการทางวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น เพลงลูกทุ่งที่ผสมผสานดนตรีร่วมสมัย เป็นต้น ซึ่งมีได้เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายเพียงแค่ปรับเปลี่ยนรูปแบบเท่านั้น

การลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดนยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์นโยบายข้ามชาติและการค้าพรมแดน ดังเช่นนำมาวิเคราะห์โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าข้ามพรมแดน (จักกริช สังขมณี, 2555: 37-38) จากประเด็นที่ว่าหากผู้คนที่มีพรมแดนปลูกสร้างจิตสำนึกใหม่ขึ้น เป็นจิตสำนึกที่มีความเป็นภูมิภาคข้ามพรมแดนมากขึ้นแล้ว อัตลักษณ์ของผู้นั้นเหล่านั้นที่แสดงออกถึงความเป็นคนของชาติจะเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปหรือไม่นั้น ซึ่งงานของ Bucken-Knapp (2002) ศึกษาการค้าและการพัฒนาเศรษฐกิจข้ามพรมแดนระหว่างเดนมาร์กกับสวีเดน ได้เสนอแนวคิดในการตอบคำถามข้างต้น โดยพยายามทำความเข้าใจการโอนย้ายถ่ายเท (Trade-off) ระหว่างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ (National Identity) ของผู้คน กับอัตลักษณ์ใหม่ที่เชื่อมโยงตนเองกับภูมิภาคข้ามพรมแดน (Cross-border regional identity) งานดังกล่าวได้ตอบโต้กับสิ่งที่เคยเสนอไว้แล้วว่าพรมแดนรัฐชาติจะค่อยๆ สูญสลายไปเมื่อความเป็นภูมิภาคทางเศรษฐกิจที่ลื่นไหลเข้ามาแทนที่ (Bailly 1988, Teune 1992) และการจางหายของพรมแดนและอำนาจรัฐดังกล่าว จะทำให้จิตสำนึกผู้นั้นที่มีพรมแดนเปลี่ยนไป และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ๆ ที่ไม่อิงอยู่กับความเป็นชาติอย่างที่เคย แต่อย่างไรก็ดี คำตอบ

ของกระบวนการดังกล่าวนี้ก็ได้บ่งชี้ถึงความเป็นชาติ และอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนในพรมแดนใหม่ (Hybriditized Space) นี้ที่มีต่อรัฐชาติเดิมที่ตนสังกัด

1.6.2 แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม (Multicultures)

สังคมพหุวัฒนธรรมโดยทั่วไปหมายถึงสังคมที่มีการยอมรับและให้สิทธิแก่สมาชิกที่มีความแตกต่าง หลากหลายทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ระบบความเชื่อ ภาษา และวัฒนธรรม โดยเกษม เพ็ญภินันท์ (2552)³ ได้กล่าวถึงที่มาของสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมเป็นพื้นฐานว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม เป็นมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ในประเทศออสเตรเลียและแคนาดา โดยมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งเรื่องนโยบายการกีดกันทางวัฒนธรรมของรัฐ ปัญหาการแบ่งแยก/ ชนพื้นเมืองออกจากพื้นที่ทางสังคม ปัญหาการควบคุมรูปแบบทางวัฒนธรรมซึ่งร่างโดยชาวยุโรปผิวขาวที่มาตั้งรกรากในประเทศ ทั้งสองที่กระทำต่อผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งไม่ใช่ชาวยุโรป เป็นกลุ่มคนที่รูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างออกไป [...] ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยากในสังคมเสรีนิยมและรัฐประชาธิปไตย ที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและความเสมอภาคของคนในสังคมย่อมต้องได้รับการรับประกันจากรัฐ...” แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมจึงเป็นความพยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของการอยู่ร่วมกันของผู้คนจากชุมชนต่างๆ โดยมีลักษณะสำคัญคือ การตั้งคำถามกับการครอบงำทางวัฒนธรรม และความเป็นปึกแผ่นของชาติ กลุ่มทางสังคมที่มักถูกเพิกเฉยแล้วหยิบยกนโยบายเรื่องความเป็นพหุวัฒนธรรมขึ้นมาต่อรองนั้นล้วนแล้วแต่เป็นชุมชนหรือกลุ่มทางสังคมที่สังกัดรัฐ/ ชาติแบบประชาธิปไตย แนวคิดดังกล่าวนี้ดูเหมือนว่าจะสนับสนุนลักษณะพื้นฐานของประชาธิปไตย แต่ในหลายประเทศ แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยมักผูกพันอยู่กับการรวมศูนย์กลางอำนาจ ถึงแม้ว่ามโนทัศน์เรื่องพหุวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เป็นนโยบายในการบริหารจัดการความขัดแย้ง และความตึงเครียดทางวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ อย่างแพร่หลายในปัจจุบันก็ตาม

นอกจากนี้ แนวคิด “พหุวัฒนธรรมนิยม” ได้รับการแก้ต่าง วิพากษ์ นิยาม และนิยามใหม่สำหรับผู้สนับสนุนแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมนิยมมักส่งเสริมความเท่าเทียมและสิทธิพลเมือง เน้นย้ำคุณค่าด้านบวกสำหรับสังคมที่มีความประนีประนอม และการก่อร่างสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม (Prato, 2009: 2)⁴ อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในกลุ่มผู้สนับสนุนแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมนิยมก็ได้แสดงบทวิจารณ์ของวิธีการดังกล่าวนี้ว่ายังคงสืบเนื่องความแปลกแยกของภาวะความเป็นอื่น (Prato, 2009: ibid)

อย่างไรก็ดี หากใช้กรอบแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการพิจารณา เรื่องการค้าข้ามชาติหรือการค้าข้ามพรมแดนนั้น อาจเผยให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

³ เกษม เพ็ญภินันท์. (2552) มนุษย์กับความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์ ใน *ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: วิชาษา.

⁴ Prato, Giuliana B. (2009). Ed. Beyond Multiculturalism: Views from Anthropology. England: Ashgate.

กับนโยบายข้ามชาติ (Transnational Policy) ได้ชัดเจนขึ้น ในแง่หนึ่งนั้น การศึกษาปฏิสัมพันธ์และการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ที่แตกต่างหลากหลายบนพื้นที่ของตลาดที่มีการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดนนั้นจะสามารถนำไปประยุกต์เพื่อเป็นประโยชน์ของผู้คนบนพื้นที่ดังกล่าวนั่นเอง

1.6.3 แนวคิดการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มสังคมที่มีความแตกต่างทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมสามารถใช้ชีวิตและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข สามารถเข้าถึงปัจจัยความจำเป็นและความต้องการได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปที่ลูอิส โคเซอร์ (Lewis A.Coser) นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกัน (อ้างในณรรจน์ วคิน ปิยมงคล : <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95219.html>, วันที่ค้นข้อมูล : 31 ตุลาคม 2559) มีสองวิธี คือ 1) การจัดการด้วยวิธีใช้ความรุนแรง และ 2) การจัดการด้วยสันติวิธีบนฐานความเชื่อว่า แต่ละวิธีจะนำไปสู่เป้าหมายในการอยู่ร่วมกันได้ เช่น การจัดการด้วยวิธีใช้ความรุนแรง ความรุนแรงมีหน้าที่ทางสังคม คือ 1) เป็นเครื่องมือ หรือเส้นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ (Road to Achievement) 2) แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของการใช้ความรุนแรงอาจเป็นสัญญาณเตือน (Warning Signal) ว่ากำลังมีความผิดปกติเกิดขึ้นในสังคม และ 3) การใช้ความรุนแรงอาจนำมาซึ่งความรู้สึกที่เป็นหนึ่งเดียว (Solidarity) ของกลุ่มหรือชุมชน ขณะเดียวกันสันติวิธีก็จะมีหน้าที่เป็นสะพานสู่ทางออกจากวิกฤตความรุนแรงอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่งที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรม และนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าควรนำมาใช้เป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาลักษณะการอยู่ร่วมกันที่จะนำไปสู่การค้าขาย แลกเปลี่ยน และการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาต่อไป

1.6.4 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการอยู่ร่วมกันและสร้างการมีส่วนร่วมแบบรู้เขา-รู้เรา

เป็นแนวคิดที่เนาวรัตน์ พลายน้อยและสมศรี ศิริขวัญ (บรรณาธิการ) (2553) ได้ประมวลไว้ในหนังสือ “ปรารมภ์ว่าด้วยการศึกษาไทย : รวมบทความว่าด้วยการศึกษาไทย” ร่วมกับส่วนที่ได้บรรยายสรุป (สัมภาษณ์: 2556) ไว้ว่า องค์กร ชุมชน และสังคมจะดำเนินภารกิจต่างๆ ให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลตามเป้าประสงค์ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทต่างๆ ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึง การรับรู้สาระหรือข้อมูลความรู้ต่างๆ ด้วยความเข้าใจและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้

2) วิธีการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเข้าถึงผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ได้แก่ การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ที่บูรณาการวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ เข้าด้วยกัน ในลักษณะที่เรียกว่า Phii คือ

- 2.1) เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning Participation = P)
- 2.2) เป็นการเรียนรู้ในแนวนราบ (Learning Horizontal = H)
- 2.3) เป็นการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงหลายสาขาวิชา (Learning Integrated=I)
- 2.4) เป็นการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่ม (Interaction = I)

วิธีการเรียนรู้ทั้งสี่ลักษณะนี้ เมื่อนำมาใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะทำให้ได้ผลผลิตที่เข้าถึงผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ มีอยู่ 6 ประการ คือ

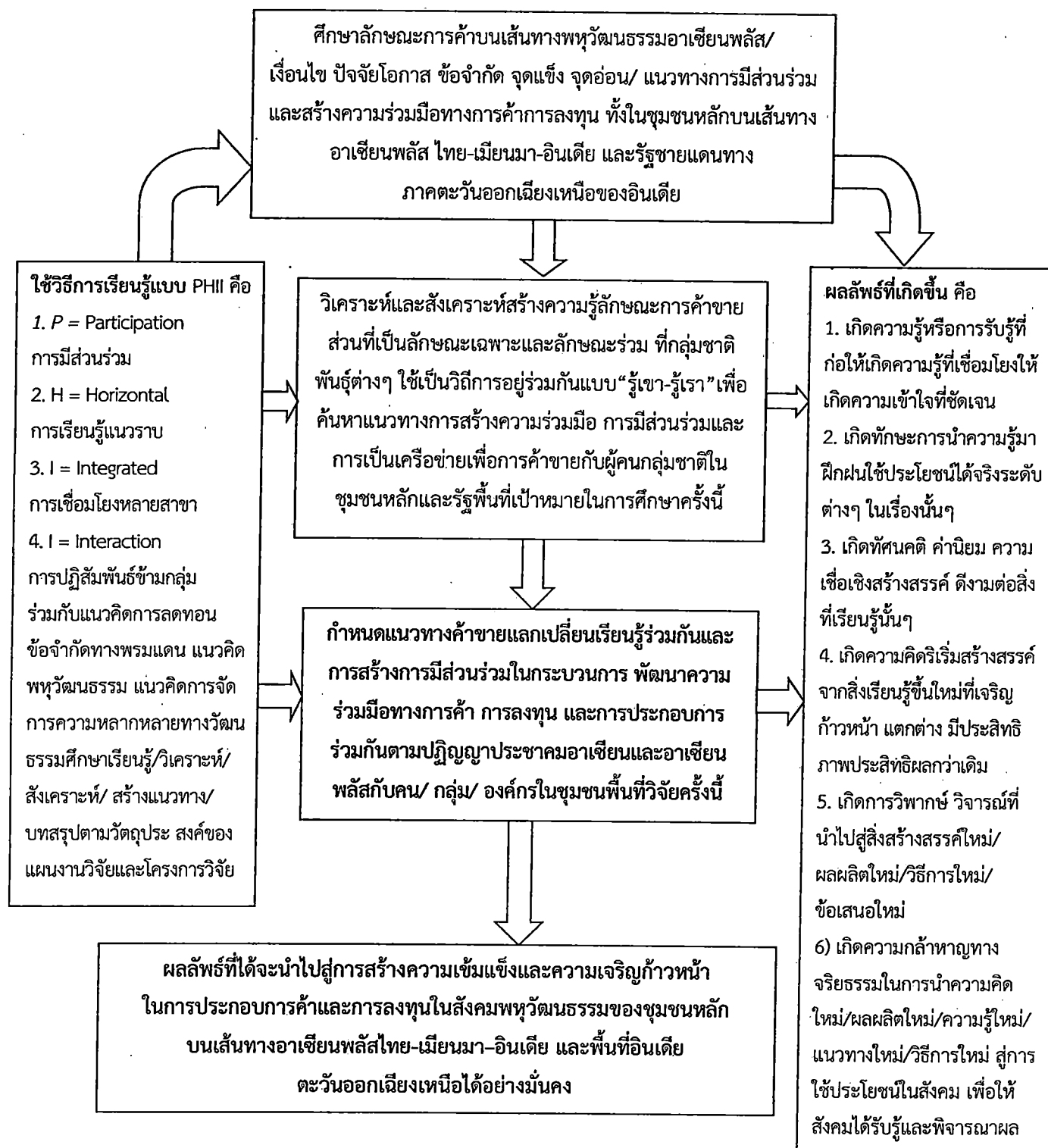
- 3.1) เกิดความรู้หรือการรับรู้ที่เชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน
- 3.2) เกิดทักษะการนำความรู้มาฝึกฝนใช้ประโยชน์ได้จริงระดับต่างๆ ในเรื่องนั้นๆ
- 3.3) เกิดทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อเชิงสร้างสรรค์ดีงามเหมาะสมในสิ่งที่เรียนรู้นั้นๆ
- 3.4) เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากสิ่งเรียนรู้นั้นขึ้นใหม่ที่เจริญก้าวหน้า หรือแปลก

แยกแตกต่างและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลกว่าเดิม

3.5) เกิดการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ที่น่าสนใจไปสู่การสร้างผลผลิตใหม่/ วิธีการใหม่/ ข้อเสนอใหม่ เพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

3.6) เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรมในการนำความคิดใหม่/ ผลผลิตใหม่/ ความรู้ใหม่/ แนวทางใหม่/วิธีการใหม่ สู่การใช้ประโยชน์ในสังคมจริง เพื่อให้สังคมได้รับรู้และพิจารณาผลต่อไป

แนวคิดทั้ง 4 ประการ คือ แนวคิดการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน แนวแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแนวคิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันและสร้างการมีส่วนร่วมแบบรู้เขา-รู้เรา ดังกล่าวข้างต้นนี้ คณะผู้วิจัยได้นำมาใช้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แบบ “รู้เขา รู้เรา” ที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการประกอบการค้า การลงทุน การแลกเปลี่ยน การอยู่ร่วมกัน และและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อเป็นพลังในการพัฒนาประชาคมอาเซียนและอาเซียนพลัสสี่สิบไป ดังได้สรุปเป็นกรอบคิดในการศึกษาวิจัย

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

โดยสรุป แผนงานวิจัยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ PHII ร่วมกับแนวคิดการลดทอนข้อจำกัดทาง
พรมแดน แนวคิดพหุวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม มาศึกษาเก็บข้อมูล
วิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียน สร้างแนวทาง สร้างบทสรุป และจัดกิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของ
แผนงานวิจัยและโครงการวิจัย เพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรม การค้าและการลงทุนบนเส้น
ทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส ความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไข ปัจจัยโอกาส ข้อจำกัด จุดแข็ง จุดอ่อน และสร้าง
แนวทางการมีส่วนร่วมและความร่วมมือทางการค้าและการลงทุน ทั้งในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียน
พลัส ไทย-เมียนมา-อินเดีย และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย แบบ “รู้เขา-รู้เรา” ที่
จะนำไปสู่ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการเป็นเครือข่ายทางการค้า การลงทุนร่วมกัน ตามปฏิญา
ประชาคมอาเซียนและอาเซียนพลัส และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์แก่ชุมชนในพื้นที่วิจัย ผู้ประกอบ
การค้าและการลงทุน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งชาวไทย เมียนมา อินเดีย และชาวอาเซียน ที่นำไปสู่
ความสุขของพลเมืองและความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส ไทย
-เมียนมา-อินเดีย และพื้นที่อินเดียตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างมั่นคง

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ด้านวิชาการ

1) ผลการวิจัย ได้ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์และแนวทางมาสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ
ให้กับหลักสูตรอาเซียนศึกษา อินเดียศึกษา และการบริหารงานโครงการข้ามวัฒนธรรม ในประเด็นพหุ
วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันและการสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการพัฒนา บนเส้นทางอาเซียน
พลัสระหว่างประเทศไทย-เมียนมา-อินเดีย และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย
ให้นักศึกษา นักวิชาการ ผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุน และผู้สนใจทั่วไป ทั้งในประเทศไทย
ประชาคมอาเซียนและอาเซียนพลัส ได้ศึกษาค้นคว้าอ้างอิงสืบต่อไป

2) ผลการวิจัยได้ข้อมูล ความรู้ประสบการณ์ บทเรียน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหา
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียง
เหนือของอินเดีย ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน
ในสังคมและชุมชน ให้ชาวอาเซียนและอาเซียนพลัสได้เรียนรู้ที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความ
ร่วมมือในมิติต่างๆ ของประชาคมอาเซียนและอาเซียนพลัสได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเผยแพร่
ผ่านสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและนานาชาติได้ง่าย

1.7.2 ด้านนโยบาย

1) ผลการวิจัยที่เป็นข้อมูล ความรู้ องค์ความรู้ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม และแนว
ทางการสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับภาคีชุมชนพหุวัฒนธรรมบนเส้นทางอาเซียนพลัส

และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายการค้า การลงทุน การเตรียมพร้อมประเทศไทยตามยุทธศาสตร์อาเซียน การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ การกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัย และนโยบายรัฐบาล ให้เกิดความรอบคอบรัดกุม สามารถดำเนินการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลเพิ่มขึ้น

2) ผลการวิจัยที่เป็นข้อมูล ความรู้ องค์ความรู้ และแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนพหุวัฒนธรรมบนเส้นทางอาเซียนพลัส และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย เป็นเครื่องมือให้ผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนหรือภาคเอกชนและผู้มีส่วนได้เสีย ได้นำไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการวางแผนการลงทุน และการดำเนินงานธุรกิจต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว การขนส่ง การสร้างโรงงาอุตสาหกรรม การค้า การพาณิชย์ ฯลฯ บนเส้นทางอาเซียนพลัสระหว่างไทย-เมียนมา-อินเดีย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย จะทำให้การดำเนินงานลดปัจจัยเสี่ยงและบรรลุ เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากขึ้น

1.7.3 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์

1) ผลการวิจัยที่เป็นข้อมูล ความรู้ แนวทาง ประสบการณ์ ฯลฯ ช่วยส่งเสริมผู้ประกอบการ ค้าการลงทุนชาวไทยที่ประสงค์จะเข้าไปลงทุนในพื้นที่ดังกล่าว ได้ศึกษาเรียนรู้ชุมชนหรือตลาดในมิติต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ลดปัจจัยเสี่ยงและสร้างการดำเนินงานเชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงชุมชน และเปิดตลาดใหม่ๆ ได้ในเวลารวดเร็ว สามารถรู้เขา-รู้เรา ที่เห็นโอกาส ข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็งในการ ลงทุนและประกอบธุรกิจต่างๆ ได้มากขึ้น และรวมทั้งเป็นผลการวิจัยที่มุ่งใจให้ผู้สนใจสามารถตัดสินใจได้ อย่างถูกต้องและรวดเร็วมากขึ้น

2) ผลการวิจัยที่เป็นแนวทางการประกอบการค้า การลงทุนในชุมชนและหรือพื้นที่ต่างๆ สามารถเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการค้า และการลงทุนบนเส้นทางอาเซียนพลัสแก่ผู้ประกอบการชาว ไทย ให้สามารถดำเนินโครงการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและมีพลัง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความเจริญ ก้าวหน้าได้ชัดเจน เช่น สามารถลดต้นทุนการผลิตที่ทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์และมีความสุขเพิ่มขึ้นได้

1.7.4 ด้านสังคมและชุมชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทุกประการจะทำให้สังคมในชุมชนพหุวัฒนธรรมบนเส้นทาง อาเซียนพลัสสามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ทั้งในพื้นที่ ในประชาคมอาเซียน และ ประเทศอาเซียนพลัสได้อย่างเป็นสุขมากขึ้น และเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในกระบวนการพัฒนา ด้าน การค้า การลงทุนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น ประเทศชาติ และประชาคม อาเซียน รวมถึงประเทศอาเซียนพลัส ด้วย

1.8 แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงานพร้อมทั้งขั้นตอนตลอดแผนงานวิจัย และการบริหารความเสี่ยง

แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงานพร้อมทั้งขั้นตอนตลอดแผนงานวิจัย และการบริหารความเสี่ยง ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงแผนการบริหารแผนงานวิจัย

แผนการบริหารแผนงานวิจัย	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ผลสำเร็จ	ผู้เกี่ยวข้อง	ผู้รับผิดชอบ	การบริหาร ความเสี่ยง
1. ประชุมนักวิจัยในโครงการย่อยแต่ละโครงการ	ทุก 2 เดือน	รายงานการประชุม นักวิจัยแต่ละโครงการ และผลการประชุมที่สามารถดำเนินงานวิจัยและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันได้	หัวหน้าและนักวิจัยในโครงการย่อย	หัวหน้าโครงการย่อย	การดำเนินงานวิจัยร้อยละ 80 ดำเนินงานได้ตามแผนงานวิจัยที่กำหนดไว้
2. ประชุมรวมนักวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม ร่วมกัน	ทุก 2 เดือน	รายงานการประชุม ความสำเร็จในการดำเนินงานและการร่วมกันแก้ปัญหาวิจัยที่เกิดขึ้นให้คล่องไปได้	หัวหน้าและนักวิจัยในโครงการย่อย	ผู้จัดการแผนงานวิจัย	ร่วมกันกำหนดนัดหมายเวลา การประชุมไว้ล่วงหน้า
3. ประชุมร่วมกับที่ปรึกษาแผนงานวิจัย	ทุก 6 เดือน	รายงานการประชุม และผลการประชุมที่ช่วยให้การบริหารจัดการโครงการบรรลุเป้าหมายได้ตามแผนที่กำหนดไว้	นักวิจัยในโครงการย่อย และหัวหน้าแผนงาน	ผู้จัดการแผนงานวิจัย และหัวหน้าโครงการย่อย	ร่วมกันกำหนดเวลาประชุมไว้ล่วงหน้า
4. ประชุมร่วมกับผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนที่ร่วมโครงการหรือผู้มีส่วนได้เสีย ผู้สนับสนุนโครงการ	อย่างน้อย ปี ละ 1 ครั้ง	ผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนเข้าร่วมประชุมครบตามที่นัดหมายและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสนอแนะที่เป็นประโยชน์	นักวิจัยในโครงการย่อย และหัวหน้าแผนงาน ที่ปรึกษาโครงการ	ผู้จัดการแผนงานวิจัย และหัวหน้าโครงการย่อย	ประสานกลุ่มเป้าหมายแล้วร่วมกันกำหนดเวลาประชุมไว้ล่วงหน้า

แผนการบริหารแผนงานวิจัย	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ผลสำเร็จ	ผู้เกี่ยวข้อง	ผู้รับผิดชอบ	การบริหารความเสี่ยง
5. จัดเสวนากลุ่มผู้มีส่วนได้เสียและผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนที่ร่วมโครงการรวมทั้งผู้สนับสนุนโครงการ	ปีละ 1 ครั้งหลังดำเนินงานปีนั้นๆ เสร็จ	ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการทางการค้า การลงทุนที่ร่วมโครงการได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการและแนวทางร่วมกัน	นักวิจัยและผู้แทนของผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน	ผู้จัดการแผนงานวิจัยและหัวหน้าโครงการย่อย	ประสานกลุ่มเป้าหมายและนัดหมายวันประชุมล่วงหน้า
6. จัดประชุมนำเสนอผลการวิจัยที่ดำเนินการในปีนั้นๆ ต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ประกอบการ ผู้สนใจทั่วไปและผู้สนับสนุนโครงการ	1 ครั้งต่อปี หลังดำเนินงานเสร็จ	รายงานการวิจัยและบทความวิจัยที่นำเสนอในที่ประชุม	นักวิจัย ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ประกอบการ ผู้สนใจทั่วไป ภาคภาคเอกชน	ผู้จัดการแผนงานวิจัยและนักวิจัยโครงการย่อย	ประสานกลุ่มเป้าหมายและนัดหมายวันประชุมล่วงหน้า
7. เขียนบทความวิจัยประเด็นที่ศึกษาแล้วในปีนั้นๆ พิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	หลังดำเนินงานในปีนั้นๆ เสร็จแล้ว	โครงการวิจัยย่อยตีพิมพ์บทความวิจัยเผยแพร่ 2 เรื่องต่อโครงการ (ภาษาไทย 1 เรื่อง ภาษาอังกฤษ 1 เรื่อง)	นักวิจัย	ผู้จัดการแผนงานวิจัยและนักวิจัยโครงการย่อย	นำประเด็นการเขียนบทความเข้าที่ประชุมโครงการย่อยและแผนงานทุกครั้ง
8. จัดทำรายงานการวิจัย บทสังเคราะห์งานวิจัยนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	หลังเสร็จโครงการ แต่ละปี	รายงานวิจัยมีคุณภาพและปริมาณครบถ้วน สมบูรณ์ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โครงการย่อยแต่ละปี	แหล่งทุน ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ผู้จัดการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการย่อย	นำวาระการทำรายงานวิจัยเป็นวาระที่ประชุมแผนงานทุกครั้ง
9. การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัยกระทำใน 2 ลักษณะ คือ 1. ผลการศึกษาเชิง	หลังการดำเนินงานกิจกรรมแต่ละชุดจบลง	ผู้ร่วมโครงการเช่น ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ประกอบการ การค้าและการลงทุนที่ร่วมโครงการ นักวิจัยในโครงการ และผู้สนใจ	หัวหน้าแผนงานวิจัยและหัวหน้าโครงการย่อย 2 โครงการ	ผู้จัดการแผนงานวิจัยและหัวหน้าโครงการย่อย	สร้างการมีส่วนร่วมในโครงการแก่กลุ่มเป้าหมายเช่น ผู้มีส่วนได้

แผนการบริหารแผนงานวิจัย	ระยะเวลา	ตัวชี้วัด ผลสำเร็จ	ผู้เกี่ยวข้อง	ผู้รับผิดชอบ	การบริหารความเสี่ยง
กระบวนการเน้นการถ่ายทอดตลอดเวลา ดำเนินงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเป้าหมายการวิจัย เช่น การถอดบทเรียนการเรียนรู้ของผู้ร่วมโครงการ การประเมินผลได้เสียการร่วมโครงการ เป็นต้น 2. ผลเชิงวัตถุประสงค์ เน้นการถ่ายทอดหลังการดำเนินงานวิจัยสิ้นสุดลงแต่ละปี เช่น นำความรู้มาจัดหลักสูตรการเรียนการสอน จัดทำคู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการลงทุน เป็นต้น	และหลังการดำเนินงานโครงการในปีนั้นจบลง	สามารถถอดบทเรียนเชิงกระบวนการ การในการดำเนินงานแต่ละชุด กิจกรรมได้อย่างชัดเจน และสามารถประเมินผล การดำเนินงานโครงการ ปลายปีได้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้าง ควรทำอย่างไร จึงจะแก้ ปัญหา และเป็นประโยชน์ตาม วัตถุประสงค์แผนงาน และโครงการ	ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ ผู้ประกอบ การที่ร่วมโครงการ และนักศึกษา ที่สนใจ	และนักวิจัย ในโครงการ	เสีย ผู้ประกอบ การค้าการลงทุนที่ร่วมโครงการ นักศึกษา และนักวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมโครงการ อย่างต่อเนื่อง เช่น ร่วมรับรู้ ผลการดำเนินงาน ร่วม กิจกรรมตาม ความเหมาะสม เป็นต้น

1.9 แผนการพัฒนาบุคลากรวิจัย

แนวทางหรือแผนการดำเนินงานในการพัฒนาบุคลากรวิจัย ในแผนการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.9.1 แผนการถ่ายทอดทักษะที่เป็นความสามารถและความฉลาดไหวพริบในการวิจัยจากนักวิจัย ในโครงการอย่างบูรณาการ ตามกระบวนการเรียนรู้แบบ PHII ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิจัยใน ลักษณะระดมศักยภาพความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของแต่ละคนออกมาร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมศึกษาค้นคว้า ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมคิดข้ามศาสตร์ ข้ามสังคมและวัฒนธรรม ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างบทสรุปตามแผนการดำเนินงานโครงการ จนกลายเป็นทักษะใหม่ที่สามารถทำงานข้าม ศาสตร์และทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อมุมมองการวิเคราะห์ตีความในการนำเสนอ บทความวิจัยที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น สามารถเขียนบทความวิชาการ นำเสนอในที่ประชุมและตีพิมพ์ผล งานวิจัยต่อไปได้

1.9.2 แผนงานวิจัยเปิดโอกาสให้นักศึกษาระดับปริญญาโทเข้าร่วมงานวิจัยเพื่อสร้างทักษะการวิจัยและทักษะในกระบวนการคิดและกระบวนการเก็บข้อมูลภาสนามรวมทั้งการทำงานวิจัยในชุมชนพหุวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นการเตรียมนักวิจัยรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ เพื่อเสริมศักยภาพในการทำงานข้ามวัฒนธรรม และการทำงานภาคสนามในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม และพื้นที่พหุวัฒนธรรม

1.9.3 แผนงานวิจัยมีแผนกิจกรรมการเชื่อมเครือข่ายนักวิจัยระหว่างนักวิจัยในโครงการกับนักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่ศึกษา เช่น นักวิชาการในพื้นที่ประเทศพม่า ประเทศอินเดีย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วม สร้างความร่วมมือและสร้างเครือข่าย เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งแก่ผู้ประกอบการค้าการลงทุนบนเส้นทางอาเซียนพลัส และรัฐชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

1.9.4 แผนงานวิจัยจะเรียนเชิญผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ หอการค้าจังหวัดตาก ผู้ประกอบการ SMEs ผู้ประกอบการค้าการลงทุนที่สนใจ และบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลในเรื่องนี้ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ และผู้สนใจร่วมโครงการ โดยร่วมเดินทางศึกษาเรียนรู้ไปบนเส้นทางตามแผนกิจกรรมของโครงการที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวได้เรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรมบนเส้นทางดังกล่าวร่วมไปกับทีมวิจัย

1.9.5 จัดเวทีสนทนากับกลุ่มเป้าหมายที่เชิญมาร่วมกิจกรรมในโครงการวิจัย เพื่อประเมินผล ติดตามผล และรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อนำมาใช้วางแผนการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาคุณภาพนักวิจัยและผลการวิจัยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

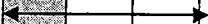
1.9.6 ใช้เวทีวิชาการตามแผนการบริหารงานวิจัยที่กำหนดไว้เป็นเวทีเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาการการวิจัยแก่นักวิจัยในโครงการและกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเขียนบทความเผยแพร่ การนำเสนอผลการวิจัยในที่สัมมนาทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ และการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ประกอบการค้าการลงทุน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

1.10 กลยุทธ์ของแผนงานวิจัย

กลยุทธ์หรือวิธีการดำเนินการของแผนงานวิจัย ปี 2559 โดยภาพรวมจะดำเนินการบริหารงานโครงการวิจัย ตามขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงกลยุทธ์หรือวิธีการดำเนินงานของแผนงานวิจัย

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ขอคำรับรองคณะกรรมการ จริยธรรมการวิจัยในคน												
2. ทบทวนวรรณกรรมและ ประสานงานกลุ่มเป้าหมาย และองค์กรที่เกี่ยวข้อง												
3. ประสานงานและสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกอัครราชทูตเมียน มา/ อินเดีย/ จีน ประจำ ประเทศไทย และเจ้าหน้าที่ กระทรวงต่างประเทศไทยที่ เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศ เมียนมา ผู้บริหารการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยภาค เหนือ ประธานหอการค้า จังหวัดตาก เป็นต้น												
4. ปรับปรุงพัฒนาแนวคำถาม แนวการสังเกต แนวการ สัมภาษณ์ แนวทางการร่วม กิจกรรมและแนวทางการ สร้างการมีส่วนร่วมกิจกรรม และการประมวลข้อมูลใน โครงการย่อย และข้อมูล ทั่วไป												

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
5. ออกภาคสนามเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย 4 ครั้ง (2 โครงการ) ตามวิธีการ/กระบวนการที่ได้ปรับปรุงพัฒนาแล้วในข้อ 4 ของโครงการย่อยแต่ละโครงการ												
6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามและจากการทบทวนเอกสาร												
7. ออกภาคสนาม เก็บข้อมูลเชิงลึกโดยสัมภาษณ์ สังเกต สทนากลุ่ม และร่วมกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนหลักที่กำหนดบนเส้นทางอาเซียนพลัสและพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย												
8. วิเคราะห์ข้อมูล เขียนรายงานเบื้องต้น และจัดเสวนากลุ่มเพื่อรับฟังความเห็นเบื้องต้นจากผู้มีส่วนได้เสียและผู้ประกอบ การค้าการลงทุนที่ร่วมโครงการ												
9. จัดประชุมวิชาการเพื่อนำเสนอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลการวิจัยโครงการย่อยทั้ง 2 โครงการ												

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9. ปรับปรุงรายงานวิจัย และ ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์												↔
10. เผยแพร่ผลการศึกษาวิจัย ผ่านเว็บไซต์และสื่อต่างๆ ตลอดระยะเวลาการ ดำเนินงาน โครงการฯ		↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
11. ประชุมกลุ่มนักวิจัยใน โครงการย่อย (Sub- research) แต่ละโครงการ		↔		↔		↔		↔		↔		↔
12. ประชุมรวมทั้ง 2 กลุ่ม ตามแผนวิจัย	↔		↔		↔		↔		↔		↔	
13. ประชุมร่วมกับที่ปรึกษา แผนงานวิจัย						↔						↔
14. ประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้ เสีย และผู้ประกอบการค้า และการลงทุนที่สนใจร่วม โครงการ							↔				↔	

1.11 ระยะเวลา และสถานที่ทำการวิจัย

ระยะเวลาแผนงานวิจัย 1 ปี คือ ปีงบประมาณ 2559

สถานที่ทำการวิจัย ประเทศไทย ประเทศเมียนมา และประเทศอินเดีย

กำหนดพื้นที่/ สถานที่ในการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงพื้นที่/สถานที่ และเวลาการดำเนินงานตามแผนการบริหารงานวิจัย ปี 2559

กิจกรรม	เดือน/ พื้นที่ดำเนินงาน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ขอคำรับรองจาก คณะกรรมการจริย ธรรมการวิจัยในคน	ประ เทศ ไทย											
2. ทบทวนวรรณกรรมที่ เกี่ยวข้องและประสาน งานกลุ่มเป้าหมายและ องค์กรที่เกี่ยวข้อง ใน พื้นที่วิจัย		ประ เทศ ไทย										
3. ประสานงานและ สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ เกี่ยวข้อง เช่น เอกอัคร ราชทูตเมียนมา/ อินเดีย / จีน ประจำประเทศไทย หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย และเจ้าหน้าที่กระทรวง ต่างประเทศไทยที่ทำงาน เกี่ยวกับอาเซียนและ ประเทศเมียนมา ผู้บริหาร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ ประธาน หอการค้าจังหวัดตาก เป็นต้น			ประ เทศ ไทย									

1.12 งบประมาณ ตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณของแผนงานวิจัย

เป็นไปตามเงื่อนไขการอนุมัติแผนงานของกรรมการที่ดูแลรับผิดชอบที่สภาวิจัยแห่งชาติมอบหมาย โดยได้รับงบประมาณภายใต้แผนงาน จำนวน 3,982,000 บาท โดยปีที่ 1(2558) จำนวน 1,555,200 บาท และปีที่ 2 (2559) จำนวน 2,426,800 บาท

1.13 ระดับความสำเร็จของงาน

อยู่ในระดับ I หมายถึง ความสำเร็จเบื้องต้น (Preliminary results) ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้ .

1) เป็นผลสำเร็จที่ต่อยอดมาจากผลสำเร็จเบื้องต้นในระยะต่อมาคือ ได้ข้อมูลทางด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้ชุดความรู้เกี่ยวกับศักยภาพ โอกาสการค้า การลงทุนใน 2 เมืองคือ เมืองเมียวดี และเมืองมันตะเลย์ของประเทศเมียนมา รวมทั้งเครือข่ายผู้ประกอบการ องค์กรรัฐและเอกชน และได้ชุดความรู้เกี่ยวกับศักยภาพ โอกาสการค้า การลงทุน การพาณิชย์ และการท่องเที่ยวในบริบทพหุวัฒนธรรมของเมืองมณีปุร ประเทศอินเดีย รัฐทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย และเครือข่ายผู้ประกอบการในรัฐต่างๆ ที่จะเอื้อต่อการตัดสินใจ และการวางแผนเพื่อร่วมมือให้กับผู้ประกอบการไทยต่อไป

2) เป็นผลสำเร็จที่มีความเชื่อมโยงอย่างใดอย่างหนึ่งกับผลสำเร็จเบื้องต้น: ผู้ประกอบการไทย พัฒนาลู่ทางการค้า และการลงทุนในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส และการค้า การลงทุน การพาณิชย์ และการท่องเที่ยวเพื่อร่วมมือกับเครือข่ายผู้ประกอบการในรัฐภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้จากข้อ 2.1

3) เป็นผลสำเร็จที่จะก้าวไปสู่ผลสำเร็จระยะสุดท้ายของงานวิจัย: ผู้ประกอบการไทยมีแนวทางการตัดสินใจ และเริ่มเข้าไปหาความร่วมมือกับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเพื่อการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยที่เลือกแล้วต่อไป

บทที่ 2

แผนการบริหารงานวิจัย

แผนการวิจัย “การค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย” (Trade along Multicultural ASEAN Plus Highway: Thailand-Myanmar-India) ได้นำเสนอความเป็นมาของแผนงาน (ในบทที่ 1) สำหรับในบทที่ 2 จะนำเสนอผลการดำเนินงานเชิงกระบวนการ ดังนี้

ผลการศึกษาเชิงกระบวนการ หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการดำเนินงานการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ เป็นต้นว่า การจัดทำและพัฒนาโครงการ การเตรียมความพร้อมการสร้างและการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในการวิจัย การเก็บข้อมูลและการดำเนินงานภาคสนาม การบริหารโครงการวิจัย การประสานงานโครงการ เป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อคณะผู้วิจัย กลุ่มเป้าหมาย และกลไกต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชนท้องถิ่น ทั้งในฐานะบทเรียนการดำเนินงานและการสร้างพลังที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายแก่ทุกฝ่าย ทั้งส่วนที่เป็นผลเชิงกระบวนการที่ประสบความสำเร็จ และเป็นผลเชิงกระบวนการที่ไม่สำเร็จตามเป้าหมาย ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาเชิงกระบวนการจากการดำเนินงาน

ผลการศึกษาเชิงกระบวนการจากการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ตามแผนงานที่กำหนดไว้ ทำให้ได้ความรู้เชิงกระบวนการแต่ละขั้นตอน ที่เกิดขึ้นแก่คณะนักวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง และได้บทเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแผนการดำเนินงานที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ดังนี้

2.1.1 กระบวนการจัดทำและพัฒนาโครงการ

การจัดทำและพัฒนาโครงการ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขอบเขตเนื้อหา ขอบเขตพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย และการเสนอโครงการขอทุน ได้ผลเชิงกระบวนการ ดังนี้

1) กระบวนการจัดทำโครงการ

คณะนักวิจัยและที่ปรึกษาได้ร่วมกันเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ “การค้าบนเส้นทางพหุวัฒนธรรมอาเซียนพลัส: ไทย-เมียนมา-อินเดีย” เป็นต้นว่า ร่วมศึกษาค้นคว้าประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัย และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ ปัญหาความจำเป็น ความต้องการ และแนวโน้มทางการค้าและการลงทุนในชุมชนหลักบนเส้นทางดังกล่าว ตามกรอบแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่นำมาใช้กำหนดขอบเขตเนื้อหา พื้นที่ศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการศึกษา รวมทั้งร่วมเรียนรู้การทบทวนเครือข่ายบุคคลและกลุ่มที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการวิจัย จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์โครงการและประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลเชิงกระบวนการ การจัดทำโครงการศึกษาวิจัยใดๆ ถ้าคณะนักวิจัยได้พบปะผู้คนที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดทำแผนงานนี้ คณะนักวิจัยได้พบปะ แลกเปลี่ยนความรู้กับคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดตาก นักธุรกิจและนักลงทุนไทยที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง บุคคล หน่วยงาน และบริษัทที่เกี่ยวข้อง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้ให้ความรู้ คำแนะนำ และข้อเสนอแนะต่างๆ เช่น สถานการณ์การก่อสร้างเส้นทาง สถานการณ์การค้าและการลงทุนบนเส้นทางดังกล่าว สถานการณ์ทางการเมืองการปกครองบนเส้นทาง รวมทั้งกลุ่มบุคคลและเครือข่ายชาวไทย ชาวเมียนมา และชาวอินเดียที่เกี่ยวข้องบนเส้นทางที่สามารถให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ได้ เช่น สมาชิกหอการค้าจังหวัดตากที่แม่สอดได้ให้ข้อมูลการค้าและการลงทุน รวมทั้งเครือข่ายในพื้นที่ศึกษาจังหวัดเมียวดี มณฑลมันตะเลย์ ประเทศเมียนมา หรือรัฐฉาน อินเดีย แก่คณะนักวิจัย เป็นทุนความรู้และเครือข่ายทางสังคมที่นำมาใช้จัดทำโครงการ เช่น การกำหนดขอบเขต เนื้อหา และกลุ่มเป้าหมาย บนเส้นทางอาเซียนและอาเซียนพลัส รวมทั้งชุมชนหลักบนเส้นทางเป็นเบื้องต้น ทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นศึกษาที่เป็นโจทย์ในการวิจัยได้อย่างชัดเจน และสามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้คือ ถ้านักวิจัยมีเครือข่ายทางสังคมและได้เข้าไปเรียนรู้ สืบทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการจากเครือข่ายทางสังคมนั้นมาก่อน จะทำให้การจัดทำโครงการ การดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดทำโครงการ นอกจากคณะนักวิจัยต้องศึกษาข้อมูลพื้นที่ด้านต่างๆ จากแหล่งข้อมูลทุกรูปแบบแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ข้อมูลและการเรียนรู้จากเครือข่ายทางสังคม โดยการใช้เวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้คนที่เกี่ยวข้องแล้วนำความรู้ที่ได้เป็นสะพานเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นให้มากขึ้น จะเพิ่มคุณภาพการจัดทำโครงการได้มากขึ้น

2) กระบวนการพัฒนาโครงการ

กระบวนการพัฒนาโครงการด้านต่างๆ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญที่ได้พิจารณา เป็นต้นว่า การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ที่เริ่มต้นโดยกำหนดพื้นที่ศึกษาบนเส้นทางไว้หลายเมือง แต่เมื่อคณะนักวิจัยได้พิจารณาตามคำแนะนำแล้วจึงได้ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลและสถานการณ์ต่างๆ เพิ่มเติมจากเครือข่ายและผู้มีประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้อง บนเงื่อนไขความเป็นไปได้ของเวลา งบประมาณ และความเสี่ยงต่างๆ ทำให้ต้องปรับชุมชนหลักที่ศึกษา กล่าวคือ พื้นที่ประเทศเมียนมา ให้เหลือเพียง 2 เมือง คือ เมืองเมียวดีและเมืองมันตะเลย์ ด้วยเหตุผลที่ว่าเมียวดีและมันตะเลย์ เป็นจุดร่วมหรือศูนย์กลางทางการค้าและการลงทุนของของชุมชนต่างๆ บนเส้นทางอาเซียนและอาเซียนพลัสที่สำคัญที่สุด ส่วนเมืองอื่นๆ เช่น เมืองย่างกุ้ง เมืองมอนยวะ เมืองกาเลาะ เมืองตามู เมืองพะอาน เมืองเมาะละแหม่ง ที่กำหนดไว้ก่อน แม้จะเป็นเมืองสำคัญ แต่สามารถศึกษาในฐานะเป็นเมืองบริบทของเส้นทางเพื่อปูพื้นไว้ศึกษาในโอกาสต่อไปได้ จะได้ไม่ทำให้มีภาระงานมากเกินไป ส่วนพื้นที่ประเทศอินเดีย จะเป็นรัฐฉาน ศึกษาเฉพาะเมืองอิมฟาล และเมืองมอเรย์ (Moreh) รวมทั้งตลาดชายแดนรัฐฉานที่ติดกับเมียนมา ส่วนเมืองอื่นๆ เช่น รัฐนาคา

แลนด์: เมืองโกฮิมา-เมืองหลวง และเมืองอะวังขู (Avangkhu) ในอำเภอเฟ็ก (Phek District) รัฐมิโซรัม: เมือง
ไอซอล-เมืองหลวง และเมืองโซคฮอวทาร์ (Zokhawthar) ในอำเภอซัมพาย (Champhai District) ติดกับชาย
แดนเมียนมา และรัฐรองที่ได้รับการวางแผนจากรัฐบาลให้เป็น hub ทางด้าน IT ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ในอนาคต และเป็นประตูเชื่อมกับบังคลาเทศ ได้แก่ รัฐตรีปุระ-เมืองอัครตละ-เมืองหลวง และเมืองศรีนาการ์
(Srinagar)-ตลาดชายแดนติดบังคลาเทศ และรัฐเมฆาลัย-เมืองกาลัยชาร์ (Kalaichar)-ตลาดชายแดนติด
บังคลาเทศ ไม่ได้ศึกษา เนื่องจากเป็นเมืองและตลาดที่ใหญ่ ทำให้ต้องใช้เวลาเพิ่มมากขึ้น

ผลเชิงกระบวนการพัฒนาโครงการสามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาให้สอดคล้อง
กับวัตถุประสงค์ ระยะเวลา และประเด็นศึกษาของโครงการตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญได้ชัดเจนมาก
ขึ้น ลดความเสี่ยง และมีความเป็นไปได้ในการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

บทเรียนสำคัญคือ ความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในกายหรือในประสบการณ์ทางการค้าและการ
ลงทุนของบริษัทข้ามชาติไทยและกลุ่มเทรดเดอร์ค้าขายระหว่างประเทศของคนไทยที่ไปประกอบการอยู่
ในประเทศเมียนมา และประเทศอินเดีย เป็นความรู้ที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
โครงการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ที่เกิดขึ้น เป็นอยู่ในปัจจุบันได้ ดังนั้น กรณีการ
กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาในโครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สิ่งทีนักวิจัยควรทำโดยตรงเพื่อพัฒนาโครงการคือ
การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคลากรเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องหลายๆ หน่วยงาน และติดต่อขอ
คำแนะนำจากเจ้าของบริษัท ผู้ประกอบการค้า และการลงทุนที่เข้าไปดำเนินงานอยู่แล้วโดยตรง จึงจะ
ทำให้มีข้อมูลที่ชัดเจนเพียงพอต่อการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาได้

ตัวอย่างการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย เริ่มต้นกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาไว้หลากหลาย
ทั้งกลุ่มผู้นำชาวบ้านบนเส้นทางและผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนแต่เมื่อได้พบปะกับผู้มีประสบการณ์
ในพื้นที่แล้ว ได้ความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไข ปัจจัย ความจำเป็นทางการเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม
ของพื้นที่แล้ว จึงสามารถปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายการสัมภาษณ์ในชุมชนหลักบนเส้นทางอาเซียนพลัส
(ไทย-เมียนมา-อินเดีย) และพหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือที่ศึกษา ได้อย่างมีความเป็นไปได้และ
ลดความเสี่ยงลงได้ เช่น การปรับเปลี่ยนการระบุตัวบุคคลกลุ่มเป้าหมายมาใช้คำว่า “ผู้แทน” เช่น ผู้แทน
หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนหลัก
ผู้แทนหน่วยงานภาคเอกชนเกี่ยวกับหอการค้ากลุ่มหรือองค์กรการค้าพื้นที่ชุมชนหลัก ผู้แทนหน่วยงาน
การท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนหลัก ผู้แทนด้านศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนหลัก
ผู้แทนมีส่วนได้เสียในการผลิต การซื้อ-การขาย การบริโภคสินค้าของชุมชนหลัก ผู้แทนประชาชนทั่วไป
หรือปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนหลัก “ผู้แทน” ดังกล่าวคือ บุคคลที่คณณักวิจัยจะต้องไปติดต่อขอ
สัมภาษณ์ ขอข้อมูล และเชิญมาร่วมเสวนา ซึ่งสามารถติดต่อประสานงานได้สะดวก เข้าถึงได้ง่าย และ

“ผู้แทน” สามารถเชื่อมโยงผู้รับผิดชอบระดับหัวหน้างานในเรื่องนั้นได้สะดวก โดยกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้จะช่วยประสานเชื่อมต่อให้ผู้แทนจึงเป็นเสมือน “เพื่อน” ที่เปิดประตูสู่ชุมชนภาคสนามหรือองค์กรนั้นๆ

บทเรียนสำคัญในการพัฒนาโครงการเกี่ยวกับการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ถ้าได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็น “ผู้แทน” หน่วยงานหรือองค์กรหรือชุมชน เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือเสวนา หรือสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆ จะทำให้เกิดความสะดวกในการประมวลข้อมูลภาคสนามได้ดีกว่าการระบุตำแหน่งหรือชื่อกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ด้วยสามารถค้นหา “ผู้แทน” ในแต่ละประเด็นได้ง่ายกว่า และเมื่อพบ “ผู้แทน” ดังกล่าว อาจจะเล่าเรื่องต่างๆ ได้ทั้งหมดหรือส่วนหนึ่ง แต่ต่อจากนั้นเมื่อ “ผู้แทน” มีความไว้วางใจ เกิดความเป็นเพื่อน อยากจะช่วยเหลือ จึงจะประสานงานให้คณะนักวิจัยได้พบกับผู้แทนอีกคนหนึ่งที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงหรือเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงได้ และผู้แทนจะกลายเป็นบุคคลสำคัญ ที่นำไปสู่กิจกรรมต่างๆ ได้ รวมทั้งนำไปสู่การสร้างเครือข่ายหรือการใช้เครือข่ายทางสังคมในพื้นที่อื่นได้ด้วยการได้ปรับเปลี่ยนลักษณะการกำหนดกลุ่มเป้าหมายตามคำแนะนำที่ได้จากบุคคลต่างๆ ในช่วงพัฒนาโครงการ จึงเพิ่มศักยภาพ ความเป็นไปได้ และลดความเสี่ยงการดำเนินงานโครงการได้มากขึ้น ซึ่งตัวอย่างการเพิ่มศักยภาพ ความเป็นไปได้ตามบทเรียนดังกล่าว ได้เกิดขึ้นเมื่อคณะผู้วิจัยจัดเวทีเสวนา (Focus Group) ในพื้นที่หลักเมืองเมียวดี หรือเมืองมันตะเลย์ และมหาวิทยาลัยมณีปุร รัฐมณีปุร ประเทศอินเดีย ที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็น “ผู้แทน” ในพื้นที่ได้ใช้ทุนทางสังคมของตนเองหรือของกลุ่มประสานงานให้เกิดเวทีเสวนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีผู้แทนหน่วยงานเข้าร่วมคับคั่ง

ผลเชิงกระบวนการพัฒนาโครงการ โดยสรุปคณะนักวิจัยสามารถปรับปรุง พัฒนาโครงการได้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ สามารถเพิ่มคุณภาพแก่โครงการ ประการแรก ทำให้โครงการศึกษาวิจัยมีความรอบคอบ รัดกุม ชัดเจน แม้จะเป็นการวิจัยในพื้นที่ต่างประเทศที่คณะนักวิจัยไม่คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมมากนัก แต่ข้อมูล คำบอกเล่า และการช่วยเหลือของกลุ่มบุคคลที่คณะนักวิจัยได้ติดต่อประสานงานช่วงพัฒนาโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีประสบการณ์ทางการค้าและการลงทุนในพื้นที่ศึกษา และบุคลากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน สามารถนำมาพัฒนาเต็มเต็มศักยภาพ ความเป็นไปได้ของโครงการ และลดความเสี่ยงในการดำเนินงานโครงการได้อย่างชัดเจน และประการที่สอง ทำให้คณะนักวิจัยได้เรียนรู้และได้รับความรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายที่ได้พบปะ แลกเปลี่ยนในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นการเพิ่มประสบการณ์ทางความรู้ที่ช่วยสร้างความคิดหรือจินตนาการของพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมในการออกภาคสนามและการเชื่อมโยงประเด็นได้อย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้นด้วย

2.1.2 กระบวนการเตรียมความพร้อมการสร้างและการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในการวิจัย

การเตรียมความพร้อมการสร้างและการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถาม แบบสอบถาม กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อให้เกิดความพร้อมก่อนการประมวลผลข้อมูลทั้งจากเอกสารและจากภาคสนาม โดยเกิดผลเชิงกระบวนการ ดังนี้

2) กระบวนการเตรียมความพร้อมด้านหลักการ

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ศึกษาในโครงการ โครงการได้นำหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายประการมาใช้ในโครงการ เป็นต้นว่า แนวคิดทางการค้าและการลงทุน แนวคิดการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน แนวคิดความเป็นพหุวัฒนธรรม แนวคิดและหลักการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม แนวคิดและหลักการในกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสร้างความรู้ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตามหลักการพุทธศาสนา เป็นต้น เริ่มจากคณะนักวิจัยได้ร่วมกันศึกษาทำความเข้าใจสิ่งเหล่านี้ร่วมกัน เมื่อเรียนรู้เข้าใจหลักการ แนวคิด และทฤษฎีโดยภาพรวมร่วมกันแล้วจึงเชื่อมโยงกับบริบทที่ศึกษา คือ การค้าและการลงทุนในประเทศเมียนมา หรือพหุวัฒนธรรมอินเดียตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่วิจัยอื่นๆ จากนั้นจึงร่วมกันสร้างบทสรุปที่นำมาสู่กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยของโครงการ

ผลเชิงกระบวนการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้ กระบวนการทุกขั้นตอนดำเนินไปตามลำดับของกระบวนการเรียนรู้ทำความเข้าใจ ทำให้คณะนักวิจัยเข้าใจลักษณะและเงื่อนไขปัจจัยรวมทั้งบริบทสำคัญของหลักการ แนวคิดและทฤษฎีในทิศทางเดียวกัน พร้อมจะนำไปใช้เริ่มต้นดำเนินงานทุกขั้นตอนของโครงการได้ และหรือพร้อมที่จะประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือดำเนินงานสืบต่อไป เช่น การนำหลักการเรียนรู้ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มาใช้สังเกต สัมภาษณ์ สนทนา เสวนา ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบ จนสามารถประมวลผลข้อมูลต่างๆ จากกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมกับคณะผู้วิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น สร้างความเป็นเพื่อนกับกลุ่มเป้าหมาย จนได้รับความไว้วางใจมากขึ้น โดยกลุ่มเป้าหมายจะเล่าเรื่องออกมาอย่างเป็นสุข และเชื่อมต่อเรื่องต่างๆ ให้เห็นองค์รวมได้มากขึ้น เป็นต้น

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้คือ การได้ร่วมศึกษาทำความเข้าใจแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่นำมาใช้จนเข้าใจแล้วเชื่อมโยงสู่ประเด็นศึกษาจนสามารถจำแนกลักษณะ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ และเห็นปัญหาอุปสรรคร่วมกัน ก่อนจะดำเนินงานโครงการตามแผนที่กำหนดไว้ สามารถช่วยให้ประมวลผลและจัดกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาและความเสี่ยงได้ รวมทั้งสามารถทำงานได้อย่างสนุกสนาน แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางความแตกต่าง หลากหลายทางภาษา วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น การดำเนินงานโครงการวิจัยใดๆ คณะนักวิจัยควรจะทำให้ความสำคัญกับการร่วมกันทำความเข้าใจแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่นำมาใช้ในโครงการให้เข้าใจถ่องแท้ร่วมกัน พร้อมเชื่อมโยงกับประเด็นศึกษาให้เกิดความชัดเจนว่า แนวคิดและทฤษฎีแต่ละประการที่นำมาใช้

นั้น จะอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประเด็นศึกษาได้ในลักษณะอย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ถ้าจะแก้ปัญหาหรือนำมาใช้เพื่อการพัฒนาเรื่องนั้นๆ ต้องทำอะไรบ้าง

โดยสรุป ผลการเตรียมความพร้อมโดยการให้คณานักวิจัยได้ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในโครงการศึกษา ทำให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยที่นักวิจัยสามารถนำไปใช้ดำเนินงานในทิศทางเดียวกันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังเสริมพลังความรู้ความเข้าใจแก่นักวิจัยในการทำงานทางมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้นด้วย เพราะความรู้ความเข้าใจในหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้จะเป็นเครื่องมืออธิบายลักษณะ ปัจจัยเงื่อนไข ทั้งความเหมือนและความต่าง เพื่อค้นหาแนวทางการความต้องการในการอยู่ร่วมกันของสังคมในพื้นที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

3) กระบวนการสร้างและพัฒนาแนวคำถาม

โครงการกำหนดให้คณานักวิจัยร่วมกันคิดและพัฒนาแนวคำถามเชิงลึกที่ใช้สัมภาษณ์ สันทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดเวทีสนทนากับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ เพื่อสืบค้นข้อมูล ประเด็นต่างๆ ตามกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ผลเชิงกระบวนการคือ คณานักวิจัยร่วมกันสร้างแนวคำถามดังกล่าวได้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยอาศัยบทเรียนการสนทนาและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายโครงการอื่นในพื้นที่ศึกษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันซึ่งได้ดำเนินงานมาแล้ว ทำให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายหลายด้านคือ ภาษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ค่านิยม ความเชื่อ เพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานการร่างแนวคำถาม และแนวทางการสนทนาขึ้นในเบื้องต้น จากนั้นจึงอาศัยคณะที่ปรึกษาและผู้มีประสบการณ์ รวมทั้งบุคลากรที่มีประสบการณ์ตรงช่วยขัดเกลาแนวคิด แนวทางในการจัดเสวนา หรือสัมภาษณ์พูดคุย ซึ่งท่านเหล่านี้สามารถระบุได้ว่า สิ่งใดควร ไม่ควรถาม สิ่งใดควรยกเป็นประเด็นสาธารณะหรือไม่ควร รวมถึงมารยาทในการสนทนาหรือการเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย ดังคำบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ท่านหนึ่งที่กล่าวว่า

“เมื่อนัดหมายกับเป้าหมายที่มีตำแหน่งทางการเมืองการปกครองหรือราชการหรือผู้อันเป็นที่เคารพนับถือของสังคมแล้ว เราต้องไปตามนัด ตรงเวลา เมื่อไปแล้ว หากเขาไม่อยู่ เราต้องคอย คอยจนหมดเวลา แล้วจึงคอยหาช่องทางฝากข้อความว่าเรามาคอยแล้ว แล้วจึงจะกลับ ห้ามบ่น ห้ามหงุดหงิด ห้ามตำหนิ ห้ามวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ตรงเวลา ไม่ทันสมัย ไม่เจริญ ขอให้กลับไปด้วยความเคารพ เป้าหมายจะรับรู้รายงานท่าทีของเรา เท่ากับเราประสบความสำเร็จในการติดต่อประสานงานเรื่องนั้นๆ แล้วครั้งหนึ่ง ซึ่งกรณีอย่างนี้ เป้าหมายที่นักหมายมักจะมาเราว่า “เจ้านาย” เรียกประชุมด่วนหรือพบด่วน ซึ่งเขาต้องไป จะบอกเจ้านายว่ามีนัดกับเราไม่ได้....เป็นเหตุผลที่ต้องระมัดระวัง” (บทสัมภาษณ์นักธุรกิจไทยในเมียนมา) ทำให้ได้แนวคำถามที่เหมาะสมในการนำไปใช้ในพื้นที่ศึกษาสืบไป

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้ คือ การที่คณานักวิจัยได้ร่วมเรียนรู้และพัฒนาความรู้พื้นฐานร่วมกันจากผู้มีประสบการณ์ตรง ทำให้เกิด “การรู้เขา-รู้เรา” ที่เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น ทำให้สามารถสร้างแนวคำถามและบทสนทนาที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ช่วงเวลาการสร้างและพัฒนาแนวคำถาม (พัฒนาโครงการ) จึงเป็นช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้ของนักวิจัยด้วย นักวิจัยจึงควรได้ปรึกษากับผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านมานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนรวม และขอปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาโครงการที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่จะนำแนวคำถามดังกล่าวไปใช้ เพราะจะช่วยให้สามารถสร้างแนวคำถามเชิงลึกสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นศึกษาได้ครบถ้วน และตรวจสอบความถูกต้องได้ง่ายขึ้น

4) กระบวนการสร้างและพัฒนาแบบสอบถาม

โครงการกำหนดให้คณานักวิจัยสร้างและพัฒนาแบบสอบถามในประเด็นต่างๆ ตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้ในโครงการศึกษา เพื่อนำไปใช้ประมวลข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายกลุ่มหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานวิจัย

ผลเชิงกระบวนการ คณานักวิจัยได้ร่วมกันสืบค้นข้อมูลจากเอกสารและแบบสอบถามโครงการอื่นที่เคยใช้ รวมทั้งจากความรู้และประสบการณ์ที่เป็นคำแนะนำของบุคคลที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้นนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานรองรับการสร้างแบบสอบถาม จากนั้นจึงพัฒนาแบบสอบถามประเด็นต่างๆ ให้สมบูรณ์ตามกรอบแนวคิด โดยอาศัยคำแนะนำของที่ปรึกษาและผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานทางการค้าและการลงทุน ในพื้นที่ศึกษามาก่อน รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง มาเป็นความรู้พื้นฐานปรับแบบสอบถามจนครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการ และแปลเป็นภาษาที่ต้องการแล้วนำไปทดสอบ แล้วนำกลับมาปรับปรุงพัฒนาจนสามารถใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้ พบว่า ฐานข้อมูลที่นำมาใช้ออกแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดในโครงการศึกษาวิจัย ส่วนที่ได้จากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ และสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาผ่านผู้มีประสบการณ์ตรงที่ประกอบการค้าการลงทุนอยู่ในพื้นที่ทั้งประเทศเมียนมาและอินเดีย ช่วยให้ได้แบบสอบถามที่สื่อสารคำถามแก่เป้าหมายหรือผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจได้อย่างตรงไปตรงมา ผู้ให้สัมภาษณ์รับรู้บริบทคำถามได้ลึกซึ้งและเข้าใจสาระหรือความหมายได้ตรงตามต้องการศึกษา ดังนั้น นอกจากการทดลองสัมภาษณ์ซึ่งช่วยสะท้อนประสิทธิภาพของแบบสอบถามที่นำไปสู่การปรับปรุง แก้ไขแล้ว การแสวงหาข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นฐานสร้างและปรับปรุง แก้ไขแบบสอบถาม จะทำให้ได้แบบสอบถามที่สอดคล้องกับบริบทต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น

2.1.3 กระบวนการเก็บข้อมูลและการดำเนินงานภาคสนาม

ผลเชิงกระบวนการการเก็บข้อมูลและการดำเนินงานภาคสนามข้อนี้ แบ่งออกเป็นผลการเก็บข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวที และการสังเกตตลอดเวลาที่อยู่ในภาคสนาม ดังนี้

1) กระบวนการเก็บข้อมูลจากเอกสาร โครงการกำหนดแผนการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนดไว้ขั้นแรก ประมวลข้อมูลจากเอกสารที่เป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในความเป็นมาของโครงการ ขั้นสอง ศึกษาต่อเนื่องจนสิ้นสุดโครงการ และขั้นสาม นำผลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในขั้นตอนต่างๆ จนกระทั่งสามารถปรับปรุงรายงานฉบับสมบูรณ์สำเร็จ

ผลเชิงกระบวนการที่ได้ คณะนักวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามแผนที่กำหนดไว้ และได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงเอกสารต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้ คือ ข้อมูลความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในกายของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุน รวมทั้งลักษณะด้านต่างๆ ของชุมชนกลุ่มเป้าหมายที่แฝงฝังอยู่ในผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือผู้นำชุมชนในพื้นที่ ที่ส่วนหนึ่งได้รับการเผยแพร่เป็นเอกสารผ่านเรื่องราวในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ (ที่นอกเหนือจากการเป็นหนังสือหรือเอกสารวิชาการเผยแพร่) เป็นความรู้จากเอกสารอีกชุดหนึ่งที่คณะนักวิจัยต้องสืบค้นหรือติดต่อขอความร่วมมือจากเครือข่ายในการประมวลมาให้ ด้วยเป็นชุดความรู้ที่แสดงทิศทางและแนวโน้มสถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ประเด็นที่ศึกษา บทเรียนนี้ทำให้คณะนักวิจัยต้องใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูลต่อเนื่องทุกรูปแบบ จึงช่วยสืบค้นข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมื่อได้สัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเสร็จแล้ว จึงขอข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว พร้อมกับขอข้อมูลบุคคลเป้าหมายเพิ่มเติมที่นักวิจัยสมควรไปพบ จากผู้ให้สัมภาษณ์นั้นๆ จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงเอกสารที่ทันสมัยและสืบสาวเรื่องราวได้ลึกมากขึ้น

2) กระบวนการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามแผนการดำเนินงานโครงการ กำหนดการสัมภาษณ์ไว้ 3 ลักษณะคือ สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแนวคำถาม สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแบบสอบถาม และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเฉพาะกิจที่เกี่ยวข้อง ได้ผลเชิงกระบวนการดังนี้

ผลเชิงกระบวนการการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามแนวคำถาม กลุ่มเป้าหมายเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ เช่น กรรมการส่งเสริมการลงทุนที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารบริษัทที่ทำการค้าและหรือการลงทุนอยู่ในพื้นที่ศึกษา ทั้งชาวไทย ชาวเมียนมา และชาวอินเดีย (ถ้ามี) ผลที่ได้คณะนักวิจัยสามารถสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้ตามแผนที่กำหนดไว้ โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้คือ การทำงานวิจัยในต่างประเทศ นักวิจัยจำเป็นต้องมี ฐานทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวช่วย จึงจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ สามารถสัมภาษณ์ โดยอาศัยแนวคำถาม อย่างเป็นกันเอง กลุ่มเป้าหมายมีความไว้วางใจ โครงการวิจัยที่นักวิจัยมีทุนทาง สังคมอยู่ในพื้นที่ศึกษา ทุนดังกล่าวจะช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายสู่การประมวลข้อมูลทุกรูปแบบได้สะดวก ผู้ ประสงค์จะศึกษาควรแสวงหาทุนทางสังคมในพื้นที่ศึกษา ถ้าไม่มีโดยตรงก็ใช้โดยอ้อม เช่น ติดต่อทุนทาง สังคมในพื้นที่ผ่านที่ปรึกษาโครงการ เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การประมวลข้อมูลได้ดีกว่าการไม่มีทุนทางสังคม

ผลเชิงกระบวนการการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม โครงการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็น ชาวไทยและชาวเมียนมาที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ศึกษาในประเทศเมียนมา ไว้จำนวน 30 คน) และชาวไทยและ ชาวอินเดียที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ศึกษาในประเทศอินเดีย จำนวน 30 คน ผลเชิงกระบวนการการติดต่อขอ สัมภาษณ์ชาวเมียนมาเป็นไปค่อนข้างยาก แม้แบบสอบถามจะเป็นภาษาเมียนมาแล้ว แต่บุคลากรที่เป็น กลุ่มเป้าหมายยังไม่สามารถอ่านได้ จึงต้องเลือกบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่ให้สัมภาษณ์จึงจะสามารถสัมภาษณ์ ได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้ คือ การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคลากรขององค์กร เช่นบริษัทข้ามชาติ องค์กรทางการค้า กลุ่มทางค้าและการลงทุนทางธุรกิจ การดำเนินงานของพวกเขา ต้องแข่งขันกับคู่แข่งต่างๆ อย่างเข้มข้น ต้องปกปิดข้อมูลเชิงลึกหลายอย่าง ไม่อนุญาตให้บุคลากรเปิดเผย ข้อมูลใดๆ สู่ภายนอกโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้รับผิดชอบ ดังนั้น การมีทุนทางสังคมที่กลุ่มเป้าหมายไว้ เชื่อใจ ไว้วางใจ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรตอบแบบสอบถามได้ครบถ้วนตามคุณลักษณะ และจำนวนที่ต้องการ

ผลเชิงกระบวนการการสัมภาษณ์ระดับลึกตามแนวคำถาม แผนการประมวลข้อมูลเชิงลึก จากกลุ่มเป้าหมาย กำหนดสัมภาษณ์ระดับลึกตามแนวคำถามจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้มีบทบาททาง การค้าและการลงทุนทั้งชาวไทยและชาวเมียนมา หรือที่กำหนดไว้ สามารถสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้เกิน จำนวนที่กำหนดต้องการด้วยในภาคสนามได้ “ผู้แทน” กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพิ่มขึ้น ทำให้ได้ ข้อมูลและเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้เกินเป้าหมาย

บทเรียนสำคัญในกระบวนการนี้คือ การสัมภาษณ์เจาะลึกข้อมูลที่ใช้แนวคำถาม นักวิจัย ต้องเตรียมความพร้อมหลายประการ เป็นต้นว่า การส่งหนังสือแนะนำตัวพร้อมขออนุญาตสัมภาษณ์ และ แนวคำถามให้กลุ่มเป้าหมายล่วงหน้า เพื่อตรวจสอบทำความเข้าใจ และสอบถามย้อนกลับในส่วนที่ไม่ชัดเจน (ถ้ามี) ก่อนที่จะนัดหมายวัน เวลา สถานที่ให้สัมภาษณ์ กระบวนการประสานงานดังกล่าวมีความละเอียดอ่อน ด้วยเป็นการทำงานระหว่างประเทศ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมดังกล่าวแล้ว การใช้ทุนทางสังคมเพื่อ เชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ สบายใจ ดีใจ และภูมิใจที่ได้ให้สัมภาษณ์ นอกจากนี้ นักวิจัย

ต้องแสดงตนอย่างเปิดเผยต่อกลุ่มเป้าหมายด้วยท่าทีที่ยืนยันความต้องการความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ศึกษาด้านที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง ที่สำคัญนักวิจัยต้องเตรียมสนทนากับกลุ่ม เป้าหมายให้เป็นไปแบบธรรมชาติให้มากที่สุด

3) กระบวนการสนทนากลุ่ม โครงการกำหนดการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ กล่าวคือ ในประเทศเมียนมา จัดเวทีที่ร้านต้มยำกุ้ง มีผู้เข้าร่วม 30 คน สำหรับประเทศอินเดีย จัดเวทีที่มหาวิทยาลัยยัมนีปุร มีผู้เข้าร่วม 20 คน กิจกรรมนี้จัดเพื่อร่วมพิจารณาข้อมูลที่นักวิจัยประมวลได้ในเบื้องต้น เพื่อค้นข้อมูลความรู้ที่สามารถสรุปได้ในเบื้องต้นสู่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ และเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชนพื้นที่ศึกษาได้มีส่วนร่วมตรวจสอบ วิเคราะห์ ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมข้อมูลส่วนที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง รวมทั้งรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม เพื่อปรับปรุงงานวิจัยให้ได้ความรู้ที่มีความถูกต้อง สมบูรณ์มากที่สุด

ผลเชิงกระบวนการ คณะนักวิจัยได้จัดเวทีสนทนากลุ่มขึ้นตามที่กำหนดไว้ โดยกำหนดวัน เวลาตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมร่างกำหนดการเวที เช่น วัน เวลา สถานที่ ผู้เข้าร่วมเวทีซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในโครงการ เวทีได้นำข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเล่าสู่กัน ฟังแล้วร่วมกันสร้างบทสรุป ทุกเวทีดำเนินการอย่างเข้มข้น มีผู้ร่วมเวทีเกินกว่าที่กำหนด เกินเป้าหมาย สามารถค้นข้อมูลสู่ชุมชน และได้ข้อมูลชุมชนเพิ่มเติม รวมทั้งได้เพื่อนใหม่ที่พร้อมจะร่วมกันขับเคลื่อน กิจกรรมร่วมกัน

บทเรียนสำคัญในกระบวนการสนทนากลุ่มคือ การส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ในการจัดเวทีตามรูปแบบกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ช่วยให้เกิดการสร้างความรู้ที่นำไปสู่การรู้-รู้เราควบคู่ไปกับการจัดเวที โดยการจัดการให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับและเป็นเพื่อนที่ไว้วางใจกันและกัน รวมทั้งเชื่อมโยงประเด็นตามหลักกระบวนการเรียนรู้สู่กลุ่มเป้าหมายโดยตรงไปตรงมา ทำให้เวทีสนทนากลุ่มเป็นเวทีการถกเถียง ตั้งคำถาม และแสดงความคิดเห็น รวมทั้งต้องการคำอธิบายเชิงความรู้ที่นำไปสู่ความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่มากกว่าการตอบคำถามเพียงใช่-ไม่ใช่ วงการสนทนาที่จะเป็นอย่างนี้ได้ จำเป็นต้องมีผู้นำสนทนาที่สามารถจัดการให้ทุกคนได้มีเวลาและมีโอกาสตั้งคำถามหรืออภิปรายความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งการสร้างบทสรุปที่ทำให้เกิดการมองต่างมุมได้มากขึ้น เพื่อสร้างความรอบคอบในความคิดให้ครอบคลุมประเด็น

4) กระบวนการจัดเวทีและการร่วมเวทีเพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง โครงการกำหนดจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยหลังจากดำเนินการวิจัยสิ้นสุดลง กำหนดเรียนเชิญผู้แทนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เช่น คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน กระทรวงวัฒนธรรม และผู้แทนภาคเอกชน เช่น หอการค้าไทย ผู้ประกอบการเอสเอ็มอี บริษัทข้ามชาติที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากงานวิจัย นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป

ร่วมเวที กำหนดจัดขึ้นที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัย มหิดล ศาลายา นอกจากนี้ ยังกำหนดให้นักวิจัยร่วมเวทีวิชาการและเวทีสาธารณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานโครงการ

ผลเชิงกระบวนการขั้นตอนนี้ กำลังดำเนินงานเตรียมการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ และเตรียมบทความวิชาการนำเสนอในที่ประชุม รวมทั้งเตรียมเชิญนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายพิเศษด้วย ขณะเดียวกันนักวิจัยในโครงการได้เข้าร่วมเวทีสาธารณะและเวทีวิชาการที่เกี่ยวข้องแล้วหลายเวที ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการด้านต่างๆ อย่างน่าสนใจ

บทเรียนสำคัญในกระบวนการจัดเวทีและการร่วมเวทีเพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง คือ โครงการวิจัยบางเรื่องเป็นประเด็นที่สังคมส่วนใหญ่ไม่สนใจมากนัก ทั้งผู้ศึกษาและผู้ได้รับประโยชน์ รวมทั้งผู้สนใจเรียนรู้มีอยู่อย่างจำกัด ผู้จัดเวทีต้องเตรียมการอย่างหนักทุกด้าน จึงจะมีผู้ร่วมเวทีหรือมีเวทีให้ได้ไปร่วม ไม่เช่นนั้นต้องรวบรวมประเด็นวิจัยในโครงการต่างๆ ที่อยู่ในกรอบการดำเนินงานของคณะนักวิจัยกลุ่มเดียวกันหรือมีเนื้อหาสาระทางวิชาการในกลุ่มเดียวกัน มาจัดการขึ้นเป็นเวทีวิชาการเดียวกัน เพื่อระดมทุนทางงบประมาณและทุนทางสังคมเข้าร่วมขับเคลื่อนไปพร้อมกัน จึงจะสามารถดำเนินการได้ ซึ่งปัจจุบัน คณะนักวิจัยกำลังหาช่องทางดำเนินการในลักษณะนี้ ส่วนการเข้าร่วมเวทีสาธารณะก็กระทำอยู่อย่างต่อเนื่องทั้งเวทีวิชาการ เวทีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น

5) กระบวนการสังเกตการณ์ในภาคสนาม โครงการวิจัยกำหนดให้นักวิจัยใช้กระบวนการสังเกตข้อมูลต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาตลอดเวลา ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นเครื่องมือ เมื่ออยู่ในภาคสนาม ด้วยวิธีการคือ ข้อมูลที่เข้ามาสัมผัสหรือกระทบกับเครื่องมือ เช่น ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสไผ่ภูฎัพพะ และใจรับธรรมารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจ นักวิจัยต้องฝึกกำหนดสติระลึกถึงสิ่งนั้นแล้วตามรู้เพื่อประมวลข้อมูลที่เกิดขึ้น โดยมีข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่ในตัวตนจากการที่ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาแล้ว หรือตามประสบการณ์เรื่องนั้นๆ ที่นักวิจัยมีมาก่อนแล้ว เพื่อตอบโจทย์ว่า ชุดข้อมูลที่สังเกตการณ์ได้นั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาหรือบริบทที่ศึกษาในลักษณะอย่างไรหรือไม่ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น หากเกี่ยวข้องจะสามารถศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างไร เพื่อนำมาใช้ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการเก็บด้วยวิธีการอื่นๆ ต่อไป

ผลเชิงกระบวนการ นักวิจัยสามารถสังเกตข้อมูลด้วยวิธีการดังกล่าวได้ แม้จะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่นักวิจัยสามารถตั้งคำถามกับบางสิ่งบางประการที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ สามารถตั้งคำถามที่เชื่อมโยงสู่การศึกษาเชิงลึกที่ต้องสัมภาษณ์สอบถามกลุ่มเป้าหมายหรือผู้บอกข้อมูลอื่นๆ สืบต่อไป ทั้งเพื่อประมวลข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลในประเด็นนั้นๆ ว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาอย่างไร นอกจากสร้างความสมบูรณ์ในข้อมูลแก่โครงการวิจัยแล้ว ยังสามารถนำมาเขียน Scoop ประเด็นเชิงลึกในเรื่องนั้นๆ ได้ด้วย

บทเรียนสำคัญในกระบวนการสังเกตการณ์คือ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ประมวลข้อมูล ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์กว่าเครื่องมือใดๆ ที่ใช้ประมวลข้อมูลเพื่อการศึกษา เพียงแต่นักวิจัยต้องหมั่นฝึกฝนบ่อยๆ หรือฝึกฝนตลอดเวลา และไม่ด่วนสรุปสิ่งที่ได้เป็นคำตอบสุดท้าย หากยังสังเกตไม่ครบกระบวนการ หรือยังไม่สามารถพิสูจน์ให้ชัดเจนได้ เพราะจะทำให้ข้อมูลความรู้ขาดคุณภาพ เช่น เห็นใครคนหนึ่งการแบกสิ่งของขนาดใหญ่ผ่านมา จะสรุปเขาแบกสิ่งของได้หนักมาก ย่อมไม่ถูกต้อง เพราะการเห็นไม่สามารถบอกน้ำหนักได้ จึงเป็นสิ่งที่นักวิจัยพึงระวังมากๆ

2.1.4 กระบวนการบริหารโครงการวิจัย

โครงการวิจัยร่วมกับแผนงานวิจัย โดยกำหนดแผนการบริหารโครงการร่วมกันไว้ 9 แผน (ร่วมกับโครงการศึกษาวิจัยอีกโครงการในแผนงานเดียวกัน) คือ 1) แผนการประชุมนักวิจัยในโครงการ 2) แผนการประชุมรวมนักวิจัยทั้งสองโครงการ 3) แผนการประชุมร่วมกับที่ปรึกษาโครงการ 4) แผนการประชุมร่วมกับผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนชาวไทยที่ร่วมโครงการหรือผู้มีส่วนได้เสียและผู้สนับสนุนโครงการ 5) แผนการจัดเวทีเสวนากลุ่มผู้มีส่วนได้เสียและผู้ประกอบการทางการค้าและการลงทุนชาวไทยที่ร่วมโครงการ ร่วมกับคนในพื้นที่โครงการศึกษาวิจัย 6) แผนการจัดประชุมวิชาการนำเสนอผลการวิจัยที่ดำเนินการต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ประกอบการ ผู้สนใจทั่วไปและผู้สนับสนุนโครงการ 7) แผนการเขียนบทความวิจัยประเด็นที่ศึกษาแล้วเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 8) จัดทำรายงานการวิจัย บทสังเคราะห์งานวิจัยนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 9) แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นผลเชิงกระบวนการและผลเชิงวัตถุประสงค์

ผลเชิงกระบวนการด้านการบริหารโครงการโดยภาพรวมได้นำเสนอเป็นภาพรวมในรายงานแผนการบริหารโครงการตามแผนงานที่กำหนดไว้ ส่วนเฉพาะโครงการกล่าวโดยสรุปได้ว่า บรรลุวัตถุประสงค์เชิงกระบวนการทุกแผนงาน โดยคณะนักวิจัยได้นำเอาแนวคิดเรื่องกระบวนการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่โครงการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย มาใช้เป็นเงื่อนไขการทำงานร่วมกัน ทั้งการให้ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการร่วมรับผิดชอบ เช่น การประชุมนักวิจัยตามแผนงานและนอกเหนือจากแผนงานนักวิจัยจะเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน ทั้งการประชุมเฉพาะโครงการ การประชุมรวม และการประชุมร่วมกับที่ปรึกษา รวมถึงการประชุมร่วมกับผู้ประกอบการ เป็นต้น นอกจากความความร่วมมือเพรียงและการร่วมรับผิดชอบแล้ว การร่วมเรียนรู้และร่วมปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

บทเรียนสำคัญในกระบวนการบริหารโครงการคือ การอยากรู้ อยากเห็น อยากเรียนรู้ของนักวิจัย จะเป็นพลังผลักดันให้มีการทุ่มเทการทำงานอย่างต่อเนื่องจริงจัง แม้ต้องประสบกับปัญหาอุปสรรค

เช่น มีเวลาไม่เพียงพอต่อความต้องการทำงานภาคสนามหรืออยู่เรียนรู้ในภาคสนาม การต้องทำงานในพื้นที่
ยากลำบาก ทั้งการเดินทาง การดูแลสุขภาพ อาหารการกิน และสภาพอากาศ เป็นต้น นักวิจัยที่มีความ
อยากรู้อยากเห็นและตื่นตัวกับการได้เรียนรู้เป็นประสบการณ์ใหม่ตลอดเวลา สามารถก้าวข้ามสภาพ
ปัญหาอุปสรรคเหล่านี้ได้อย่างง่ายดาย สามารถเดินทางไปกับรถวิบากบนเส้นทางข้ามขุนเขา แม่น้ำ และป่า
ยาวนานเกิน 10 ชั่วโมง เช่น เดินทางด้วยรถยนต์จากเดินทางจากมณฑลยูนนานไปมณฑลยูนนาน-กะเลาะ-ตะมู
(ด้านชายแดนเมียนมาที่ติดกับอินเดีย) ใช้เวลาประมาณ 15 ชั่วโมง เพื่อศึกษาเส้นทางและชุมชนบนเส้น
ทางที่ไปสู่ชายแดนเมียนมา-อินเดีย (เส้นไตรภาคีรูปตัว Y) หรือเดินทางจากเมืองมณฑลยูนนาน-ล่าเสี้ยว
(Lashio) รัฐฉานทางเหนือ-มูเซ (ด้านชายแดนเมียนมาติดเมืองรุ่ยลี่ ประเทศจีน) เพื่อศึกษาเส้นทาง วิถีชีวิต
ชุมชน บนเส้นทางรูปตัว Y ที่เชื่อมต่อเมียนมา-จีน ใช้เวลาประมาณ 13 ชั่วโมง เป็นต้น ซึ่งการเดินทาง
ท่ามกลางความหนาว ได้อย่างสบายๆ ดังนั้น การส่งเสริมให้นักวิจัยในโครงการมีความสนใจอยากรู้อยากเห็น
อยากรู้อยากเห็น อยากรู้ประสบการณ์ใหม่ ความรู้ใหม่ ในฐานะเป็นผู้บุกเบิกสร้างความรู้ใหม่ ในพื้นที่
ศึกษาใหม่ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การบริหารโครงการศึกษาที่มีความยากลำบากในการปฏิบัติงานทั้ง
เชิงพื้นที่ ภาษา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

2.1.5 กระบวนการประสานงานโครงการ

โครงการวิจัยกำหนดกระบวนการประสานงานโครงการ ทั้งภายในและต่างประเทศ ไว้
4 ลักษณะคือ 1) การประสานงานและการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ 2) การประสานงานและการ
สร้างเครือข่ายกับภาคเอกชนและชุมชน 3) การประสานงานและการสร้างเครือข่ายกับผู้ประกอบการ
ทางการค้าและการลงทุนที่เกี่ยวข้อง และ 4) การประสานงานและการสร้างเครือข่ายกับบุคคลและองค์กร
อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักวิจัยในการเข้าถึงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อ
ขอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานของโครงการ

ผลเชิงกระบวนการในการประสานงานโครงการ โดยภาพรวม คณะนักวิจัยสามารถประสานงานกับ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทั้งภาครัฐ (ประเทศไทย) เช่น สถานทูต หน่วยส่งเสริมการลงทุน หอการค้าจังหวัด
ตาก กลุ่มบริษัทเอส เอ็ม อี และบริษัทกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่วิจัย เช่น ในประเทศเมียนมา กลุ่มสหกรณ์
เมล็ดพืชแคว้นมณฑลยูนนาน กลุ่มเกษตรกรปลูกพืชเมืองมณฑลยูนนาน กลุ่มพ่อค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคในเมือง
มณฑลยูนนาน กลุ่มผู้นำชุมชนเมืองเมียวดีและชุมชนชาวไทลื้อในนา ในพื้นที่จังหวัดเมียวดี กลุ่มนักธุรกิจ
ร้านอาหารในมณฑลยูนนานและในเมืองเมียวดี กลุ่มหอการค้าเมืองเมียวดี กลุ่มหอการค้าเมืองมณฑลยูนนาน กลุ่ม
หอการค้าเมืองเมะลาโย กลุ่มหอการค้าเมืองพะอาน เป็นต้น สำหรับประเทศอินเดียมีกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ
กลุ่มนักธุรกิจและผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการค้าปลีก-ส่งเสื้อผ้าที่ซื้อสินค้าส่วนหนึ่งจากประเทศไทย นัก
ธุรกิจด้านโรงพยาบาล และโรงแรม นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยมณีปุร์ เลขาธิการ

การหอการค้าเมืองมอเรย์ ผู้แทนสมาคม Meiteis, Moreh นักธุรกิจด้านการเกษตร พระสงฆ์ชาวมณีปุระ
อิหม่ามประจำมัสยิด เมืองอิมพิล ประธานหอการค้าและอุตสาหกรรม รัฐตรีปุระ เลขานุการหอการค้าและ
อุตสาหกรรม รัฐตรีปุระ ผู้อำนวยการด้านการค้าและอุตสาหกรรม รัฐตรีปุระ ผู้อำนวยการด้านตรวจคนเข้า
เมือง และผู้อำนวยการเป็นต้น สามารถประสานงานให้คณะนักวิจัยดำเนินงานภาคสนามกับกลุ่มเป้าหมาย
ดังกล่าวได้อย่างใกล้ชิด ประมวลข้อมูลได้ตามเป้าหมายที่กำหนดและได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย
อย่างดี

บทเรียนสำคัญในกระบวนการประสานงานคือ การทำงานไปตามแผนการดำเนินงานที่วาง
ไว้อย่างเคร่งครัด ประเมินและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ได้ผลอย่างไรแล้วนำมาปรึกษาหารือกันว่าจะดำเนิน
การอย่างไรต่อไปหากไม่สามารถประสานงานได้ คณะนักวิจัยต้องช่วยกันคิดว่าจะใช้ตัวช่วยอะไรได้บ้าง
ส่วนที่ประสบความสำเร็จแล้วต้องเพิ่มเติมหรือเชื่อมต่ออย่างไรบ้าง เช่น มีโอกาสได้พบปะแนะนำตัวก่อน
วันเวลานัดพูดคุยเพื่อขอคำแนะนำว่าควรจะทำอะไรอื่นอีกหรือไม่ เช่น กรณีการเสวนา จะต้องเชิญใครมา
เพิ่มเติมหรือไม่ เป็นต้น นอกจากนี้ การแนะนำตัวและคณะนักวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายที่ไปประสานงานให้
ชัดเจน อธิบายวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาและผลที่จะเกิดแก่ชุมชนและสังคมพื้นที่วิจัยอย่าง
ตรงไปตรงมา การวางตัวตนของโครงการในการประสานงานในฐานะที่เป็นเพื่อนและมีลักษณะต่างๆ ทาง
สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน เช่น เป็นชาวอาเชียน เป็นชาวพุทธ เป็น
ชาวนา ฯลฯ ที่มีรูปแบบโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งเศรษฐกิจที่เป็นหลักการดำเนินชีวิต
คล้ายคลึงกัน รับรู้เรื่องสุข ทุกข์ คุณค่า มูลค่า ความดีงามที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน สิ่งเหล่านี้เป็นพลัง
เชื่อมประสานให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกไว้วางใจ เปิดใจ เปิดโอกาสให้คณะนักวิจัยเข้าถึง และเริ่มต้นสร้างการ
มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัยได้ และสามารถเชื่อมโยงทุนทางสังคมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ร่วมกัน และเกิดประโยชน์ร่วมกันขึ้น รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นเพื่อนในหลากหลายลักษณะ
เช่น เพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย เพื่อนร่วมศาสนา เพื่อนร่วมอาเชียน เพื่อนร่วมเอเชีย เพื่อนร่วมวัฒนธรรม
เพื่อนร่วมกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งเชื่อมประสานในลักษณะดังกล่าว กลายเป็นบทเริ่มต้น “ความเป็น
เพื่อนบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ที่ได้ก่อสร้างร่วมกันมา” ที่จะเป็นพลังผลักดันให้นักวิจัย
ได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจ ไว้วางใจ เกรงอกเกรงใจ ร่วมมือร่วมใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงาม
ต่างร่วมกันได้อย่างใกล้ชิดควบคู่ไปกับการใช้หน้าที่การงานในองค์กรที่นักวิจัยทำงานอยู่ โครงการวิจัยนี้ใช้
ความเป็นเพื่อนเป็นหัวใจการประสานงานมาโดยตลอด แม้ว่าบางครั้งมีภาระงานเพิ่มมากขึ้นหรืออาจจะ
ต้องทำกิจกรรมอื่นๆ ในฐานะเพื่อนมากขึ้นก็ตาม

2.1.6 สรุปผลการศึกษาเชิงกระบวนการ

ผลการศึกษาเชิงกระบวนการหรือผลที่เกิดจากกระบวนการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ เป็นต้นว่า การจัดทำและพัฒนาโครงการ การเตรียมความพร้อมการสร้างและการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลในการวิจัย การเก็บข้อมูลและการดำเนินงานภาคสนาม การบริหารโครงการวิจัย และการประสานงานโครงการ สรุปได้ว่า เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ทุกขั้นตอน กระบวนการศึกษาได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบ PHII ที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือศึกษาระดับวง กล่าวคือ

1) การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (P = Participation) คณะนักวิจัย กลุ่มเป้าหมาย และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามแผนการดำเนินงานทุกขั้นตอน บรรลุเป้าหมายตามที่โครงการวิจัยต้องการให้เกิดแก่ทุกฝ่าย ทุกกลุ่ม และทุกชุมชนที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวข้างต้น

2) การเรียนรู้แนวราบ (H = Horizontal) เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ได้ข้อมูลหลากหลายครบถ้วน ที่โครงการวิจัยเน้นให้มีการศึกษาประเด็นต่างๆ ในทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกพื้นที่อย่างละเอียดรอบคอบ จะอาศัยลักษณะการค้าและการลงทุนในชนกลุ่มหนึ่งพื้นที่หนึ่งมาอธิบายชนกลุ่มอื่นในพื้นที่อื่นไม่ได้ คณะนักวิจัยจึงได้เรียนรู้ลักษณะข้อมูลทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างรอบคอบ ทำให้ได้ความรู้และความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ในวงกว้างทุกกลุ่มเป้าหมาย

3) การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงหลายสาขา (I = Integrated) นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ช่วยกันมองประเด็นศึกษาด้านต่างๆ รอบด้าน เช่น เมื่อกล่าวถึงลักษณะการค้าและการลงทุนกับประเทศใดหรือของประเทศใด นอกจากมองในเชิงมูลค่าแล้ว จะช่วยกันมองในเชิงคุณค่าด้วย หรือนอกจากมองตามหลักการทางเศรษฐศาสตร์แล้ว ยังต้องมองทางสังคมศาสตร์ วัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรด้วย ด้วยโครงการวิจัยต้องการให้นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง ได้ร่วมเรียนรู้ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของประเด็นศึกษากับสาขาวิชาหรือศาสตร์หรือศิลปวิทยาการต่างๆ ไปด้วยกัน การหยิบยกประเด็นศึกษาใดขึ้นมาอธิบาย จำเป็นต้องอธิบายลักษณะ และเงื่อนไขปัจจัย ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์หรือแก้ไขปรับปรุงพัฒนาด้วยศาสตร์หรือหลักการที่หลากหลายได้ ดังตัวอย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น

4) การเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่ม (I = Interaction) เป็นการเรียนรู้ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นการดำเนินงานเชิงกระบวนการการดำเนินงาน เป็นต้นว่า นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนกลุ่มอื่นๆ ที่มีศิลปวิทยาการแตกต่างกันหรือต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างภาษา และวัฒนธรรมและสามารถเชื่อมโยง ความเหมือนความต่างที่มีความสัมพันธ์ถึงกันตามหลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นต้นว่า แนวคิดการลดทอนข้อจำกัดทางพรมแดน แนวคิดพหุวัฒนธรรม แนวคิดการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่โครงการนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องปรับความคิดและกระบวนการ

ทำงานให้เกิดการประสานสอดคล้องกับทุกฝ่าย ลดความขัดแย้งเชิงหลักการและความคิดรวมถึงความเชื่อต่างๆ ลงแล้วทำงานร่วมกันได้

5) ผลลัพธ์เชิงกระบวนการ ผลเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นจึงได้สร้างผลลัพธ์เชิงภูมิปัญญาเกิดขึ้นแก่นักวิจัย กลุ่มเป้าหมาย ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้เสียที่ได้ร่วมเรียนรู้ เพื่อเป็นพลัง(ส่วนหนึ่ง) ที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ “ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์” ตามแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น คือ 1) เกิดความรู้หรือการรับรู้ที่เชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจในประเด็นศึกษาหรือส่วนที่เกี่ยวข้องชัดเจน 2) เกิดทักษะที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปฝึกฝนใช้ประโยชน์ได้จริงระดับต่างๆ ในเรื่องนั้นๆ เช่น นักวิจัยสามารถทำงานภาคสนามได้ตามเป้าหมายอย่างเป็นสุข กลุ่มเป้าหมาย นักธุรกิจ นักลงทุน เห็นความสำคัญกับกำไรส่วนที่ “เป็นเพื่อน” หรือต้องการได้เพื่อนเป็นกำไรพอๆ กับความต้องการกำไรที่เป็นเงินทอง 3) เกิดทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อเชิงสร้างสรรค์ ดึงดูดสิ่งที่เรารู้จักนั้นๆ 4) เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากสิ่งเรียนรู้ขึ้นใหม่ที่เจริญก้าวหน้า แตกต่าง มีประสิทธิภาพประสิทธิผลกว่าเดิม 5) เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ที่นำไปสู่สิ่งสร้างสรรค์ใหม่/ ผลผลิตใหม่/ วิธีการใหม่/ ข้อเสนอใหม่ และ 6) เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรมในการนำความคิดใหม่/ ผลผลิตใหม่/ ความรู้ใหม่/ แนวทางใหม่/ วิธีการใหม่ สู่การใช้ประโยชน์ในสังคม เพื่อให้สังคมได้รับรู้และพิจารณาผลต่อไป ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

2.2 สรุบบรรณภาษีของประเทศไทย เมียนมา และอินเดีย

เนื่องจากการหาข้อมูลระบบภาษีศุลกากรของไทยจำกัดเฉพาะผู้เกี่ยวข้องที่ต้องมีรหัสสินค้า รหัสหน่วยสินค้ากรอกบนหน้าเว็บไซต์ของกรมจึงจะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของทีมวิจัย ดังนั้นจึงไม่สามารถจะเปรียบเทียบตารางระบบภาษีของประเทศไทย เมียนมา และอินเดียได้ในตารางเดียวกัน จึงขอเสนอข้อมูลแยกเป็นรายประเทศ ดังนี้

2.2.1 ประเทศอินเดีย

ขั้นตอนการนำเข้าอาหารทุกประเภท มายังประเทศอินเดีย

ประเทศไทยยังส่งออกผลไม้และสินค้าประเภทอาหารมายังประเทศอินเดียไม่มากนัก สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากขั้นตอนที่ยุ่ยากซับซ้อน และกระบวนการตรวจคุณภาพสินค้าที่ยาวนานจนอาจทำให้ผลไม้หรืออาหารเน่าเสีย อย่างไรก็ตาม สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลีก็ยังได้รับการสอบถามจากผู้ประกอบการจำนวนมากเกี่ยวกับแนวทางในการส่งออกอาหารมาจำหน่ายยังประเทศอินเดียอย่างสม่ำเสมอ ในการนี้สำนักงานการค้าต่างประเทศในกรุงนิวเดลี เมืองเจนไน และเมืองมุมไบจึงได้สรุปขั้นตอนการนำเข้าสินค้า

ประเภทอาหารมาตามเอกสารด้านล่าง โดยสถานเอกอัครราชทูตฯ ได้นำมาแปลสรุปเป็นภาษาไทยให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังนี้

การส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารสู่ประเทศอินเดีย

การส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารสู่ประเทศอินเดียถูกควบคุมโดยหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศอินเดีย (Food Safety and Standard Authority of India: FSSAI) ซึ่งกำหนดระเบียบ และประกาศให้ถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเมื่อมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหาร ดังนั้น ผู้ประกอบการที่ส่งออกอาหารมายังประเทศอินเดียจำเป็นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและระเบียบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหาร

ใบอนุญาตและระเบียบ (Licenses and Regulations)

ผู้ส่งออกต้องหารือกับผู้นำเข้าเกี่ยวกับการยื่นขอใบอนุญาตและปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด โดยผู้นำเข้าต้องจดใบอนุญาตนำเข้ากับ Central Licensing Authority เพื่อให้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจอาหารจากหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยด้านอาหารของอินเดีย หรือ Food Business Operator License (FBO) และต้องขอรหัสผู้นำเข้าและส่งออกที่ออกโดยอธิบดีกรมการค้าต่างประเทศของอินเดีย (Director-General of Foreign Trade) ด้วย

ขั้นตอนการนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารสู่ประเทศอินเดีย

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจ/ปล่อยและพิธีการศุลกากร (Customs Clearance)

ในการนำเข้าผลิตภัณฑ์อาหารในทุกด้านศุลกากร ผู้นำเข้าจะต้องทำหนังสือมอบอำนาจ (Authorized Letter) ให้กับตัวแทนดำเนินพิธีการศุลกากร (Customs Handling Agent - CHA) และให้ทำหนังสือถึง FSSAI หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ พร้อมจัดส่งผลิตภัณฑ์อาหารนำเข้าให้กับเจ้าหน้าที่ศุลกากรตามปริมาณที่กำหนด เพื่อทำการประเมินภาษี เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบผลิตภัณฑ์แล้วให้ชำระภาษีศุลกากร

ขั้นตอนที่ 2 ยื่นขอใบอนุญาตจากหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยด้านอาหารของอินเดีย (FSSAI Clearance)

ตัวแทน (CHA) จะยื่นใบขอตรวจสอบผลิตภัณฑ์อาหาร หรือ Integrated Declaration Form ผ่านระบบ Custom Single Window Integration for Facilitating Trade (Swift) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์อาหารที่จะนำเข้าได้ผ่านระบบการตรวจผ่านผลิตภัณฑ์อาหารนำเข้า (Food Import Clearance System) ของ FSSAI โดย CHA จะต้องกรอกรายละเอียดและแนบหลักฐานดังต่อไปนี้ลงบนเว็บไซต์ของหน่วยงานฯ

- รหัสผู้นำเข้าและส่งออกที่ออกโดยอธิบดีการค้าต่างประเทศของอินเดีย (Importer Exporter Code issued by Director-General of Foreign Trade)

- ใบอนุญาตประกอบธุรกิจอาหารจากหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยด้านอาหารของอินเดีย หรือ Food Business Operator License (FBO)

- ใบแสดงปริมาณและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ (Bill of Entry)

- ใบสั่งการตรวจสอบที่สร้างขึ้นโดยระบบ EDI ของศุลกากร

ทั้งนี้ หากเป็นอาหารที่มีอายุการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์ต่ำกว่า 7 วัน อาทิ ผลไม้ ให้ระบุข้อจำกัดดังกล่าวในระบบด้วย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้รวดเร็วขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบและการสุ่มตัวอย่างของผลิตภัณฑ์อาหาร (Inspection and Sampling of the Consignment)

เมื่อยื่นใบขอตรวจสอบผลิตภัณฑ์อาหารผ่านตามขั้นตอนที่ 2 แล้ว เจ้าหน้าที่จาก FSSAI จะเป็นผู้ตรวจเอกสาร (เจ้าหน้าที่อาจขอเอกสารอย่างอื่นเพิ่มเติม) ทั้งนี้ถ้าหากผ่านการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว เจ้าของผลิตภัณฑ์จะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ตามประเภท และจำนวนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตัวอย่าง (อัตราค่าธรรมเนียมมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ตามที่เจ้าหน้าที่กำหนด) โดยเจ้าหน้าที่จะกำหนดวันและเวลาสำหรับการตรวจสอบทางกายภาพของผลิตภัณฑ์อาหารซึ่งจะมีการตรวจสอบ ดังนี้

- การตรวจสอบทางกายภาพของผลิตภัณฑ์อาหาร เช่น แผลง หรือเชื้อรา

- การตรวจสอบอายุการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์อาหารที่เหลืออยู่ต้องมากกว่าร้อยละ 60 ตามอายุการเก็บรักษา (Shelf Life) ของต้นฉบับผลิตภัณฑ์จากช่วงเวลาการตรวจสอบจากศุลกากร

- การตรวจสอบบรรจุภัณฑ์และการติดฉลากตามข้อบังคับปี 2554 และผลิตภัณฑ์อาหารต้องมีการติดฉลากเฉพาะ โดยการติดฉลากและชื่อหลังจากผ่านการตรวจสอบแล้วจะประกอบด้วย 1. ชื่อและที่อยู่ของผู้นำเข้า 2. โลโก้ของ FSSAI และ หมายเลขใบอนุญาต และ 3. ฉลากสัญลักษณ์มังสวิรัตหรือไม่มังสวิรัต (Veg/ Non Veg Symbol) ทั้งนี้ เพื่อความรวดเร็วในการตรวจสอบคุณภาพอาหาร ผู้ส่งออกควรบรรจุสินค้าให้ได้มาตรฐาน และแยกประเภทอาหารให้ชัดเจน ไม่ปะปนกัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถเก็บตัวอย่างสินค้าได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

หลังการตรวจสอบทางกายภาพเสร็จสิ้น เจ้าหน้าที่ของ FSSAI จะเก็บเอาตัวอย่างของผลิตภัณฑ์จำนวน 2 ตัวอย่างไปตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งตัวอย่างที่ 1 จะถูกส่งไปที่ห้องปฏิบัติการ และตัวอย่างที่ 2 จะถูกเก็บไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อตรวจสอบซ้ำ (ถ้ามีความต้องการ) ทั้งนี้ ในการตรวจในห้องปฏิบัติ นักวิจัยอาหารจะตรวจสอบอาหารตามข้อกำหนดของ FSSAI และใช้เวลาตรวจสอบไม่เกิน 5 วัน

จากนั้นจะรายงานผลจากตรวจพร้อมกับข้อสรุปความคิดเห็นไปยังเจ้าหน้าที่ FSSAI ทั้งนี้ ผู้นำเข้าหรือ CHA จะต้องชำระค่าธรรมเนียมการตรวจวิจัยในห้องปฏิบัติด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การได้รับการอนุมัติของผลิตภัณฑ์อาหารเข้ามาในอินเดีย (Approval of Food Product into India)

ภายหลังจากการตรวจวิจัย ห้องปฏิบัติการจะออกใบสรุปรายงานว่าผลิตภัณฑ์อาหารสอดคล้องกับข้อกำหนดของ FSSAI หรือไม่ หากเป็นไปตามข้อกำหนด เจ้าหน้าที่จาก FSSAI จะออกใบรับรอง No Objection Certificate (NOC) ซึ่งหมายถึงผลิตภัณฑ์อาหารผ่านการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว และจะได้รับอนุญาตให้นำผลิตภัณฑ์ทั้งหมดออกจากคลังสินค้าศุลกากร เพื่อนำไปจำหน่ายในลำดับต่อไปได้ ทั้งนี้ หากผลการตรวจวิจัยรายงานว่าผลิตภัณฑ์อาหารยังไม่ปลอดภัย FSSAI จะออก Non Conformance Certificate (NCC) ซึ่งหมายถึงการปฏิเสธการนำเข้าสินค้า และผู้นำเข้าจะสามารถยื่นขอให้มีการตรวจสอบใหม่ได้ภายใน 15 วัน (<https://www.thaiindia.net/information/in-focus/item/3184-import-food-to-india.html>, วันที่สืบค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561)

ปัจจุบันการส่งออกผลไม้หลายประเภทจากไทยไปยังประเทศอินเดีย จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีที่หลากหลาย ทั้งการเก็บภาษี MFN ภายใต้กรอบ WTO การยกเว้นหรือลดภาษีภายใต้กรอบเขตการค้าเสรีอาเซียน-อินเดีย และการยกเว้นหรือลดภาษีภายใต้กรอบเขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย ทั้งนี้ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศประจำกรุงนิวเดลี ได้แจ้งสรุปข้อมูลอัตราภาษีในการส่งออกผลไม้ต่าง ๆ มายังอินเดียตามข้อมูลด้านล่าง รายชื่อผลไม้ที่มีการนำเข้าจากประเทศไทยไปอินเดียในปี 2016 มีดังรายการต่อไปนี้ (<https://thaiindia.net/knowledge/trade-and-investment-rules/item/3212-export-fruit-it-india-with-custom-duty-exemption.html>, วันที่สืบค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561)

ตารางที่ 6 อัตราภาษีและมูลค่าการค้านำเข้าของสินค้าผลไม้สดอินเดียจากไทย

อัตราภาษีและมูลค่าการค้านำเข้าของสินค้าผลไม้สดอินเดียจากไทย				
ประเภทผลไม้สด	ภาษี MFN ของ	ASEAN-India FTA	Thailand-India FTA	มูลค่านำเข้าของอินเดียจากไทย ปี 2016 (หน่วยเหรียญสหรัฐ)
กล้วย	30	EL	EL	-
อินทผลัม	30	0	EL	-
มะเดื่อ	30	0	EL	-
สับปะรด	30	EL	EL	3,292
อะโวคาโด	30	0	EL	353
ฝรั่ง	30	EL	0	550,983
มะม่วง	30	EL	0	-
มังคุด	30	EL	0	-
ส้มเปลือกบาง	30	EL	EL	151
ส้มแมนดาริน	30	5	EL	77,129
ส้มคัสเนบไทย	30	5	EL	-
เกรปฟรุ๊ต	25	EL	EL	78,994
มะนาว	25	EL	EL	2,924
องุ่น	40	EL	0	-
ลูกเกด	100	EL	EL	-
แตงโม	30	EL	EL	109
แตงฮีนๆ	30	EL	EL	105,458
มะละกอ	30	EL	EL	-
แอปเปิ้ล	50	EL	0	6,854
ลูกแพร์	35	0	EL	-
ลูกควินซ์	35	0	EL	-
แอพริคอต	30	0	EL	740
เชอร์รี่เชอร์รี่	30	0	EL	-
เชอร์รี่ประเภทอื่น	30	EL	EL	4,204
ลูกพีช	30	0	EL	458
ลูกพลัม	25	0	EL	-
สตอเบอรี่	30	0	EL	2,771
ราสเบอร์รี่	30	0	EL	-
แบล็คเคอแรนท์	30	0	EL	-
แคนเบอร์รี่	30	0	EL	-
กีวี	30	0	EL	-
ทุเรียน	15	0	0	10,047
อบเชย	15	0	EL	-
ทับทิม	15	0	0	-
มะขาม	15	0	0	1,674,785
ละมุด	15	0	0	-
น้อยหน่า	15	0	0	-
พุทรา	15	0	0	-
ลิ้นจี่	15	0	0	55
อื่นๆ (เงาะ สับโย ลองกอง เป็นต้น)	15	0	0	1,693,239

หมายเหตุ: EL หมายถึง Exclusive List หรือการยังไม่เปิดการเจรจา

จากประสบการณ์ของนายธราดล ทองเรือง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดียที่ประจำการในอินเดียกว่าสิบปี ได้ให้คำแนะนำสำหรับธุรกิจไทยที่จะไปดำเนินการกับอินเดียไว้น่าสนใจ ดังนี้

นายธราดล ทองเรือง แนะนำว่าการทำการค้ากับอินเดีย แทนที่จะเน้นเพียงการส่งออกจากประเทศไทยเหมือนที่ผ่านมา ควรใช้วิธีการเข้าไปลงทุนในอินเดียโดยตรง โดยเฉพาะผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs หากมีสินค้าผลิตและส่งไปขายในอินเดียอยู่แล้วยิ่งเป็นเรื่องดี เมื่อเห็นว่าสินค้าของเราเป็นที่ต้องการของตลาด ขอให้มองอีกช่องทางหนึ่ง เชิญชวนลูกค้าหรือผู้นำเข้าอินเดียให้มาร่วมหุ้นกัน แล้วนำเทคโนโลยี เครื่องจักร รวมถึง 노하우ที่เราเข้าไปเข้าทำการผลิตที่อินเดียเลย

“วัตถุดิบของอินเดียแทบทุกอย่างมีเหมือนบ้านเรา ยกตัวอย่างไม้ที่เอามาสลักเป็นแจกัน เราก็เอาเครื่องกลึง เทคโนโลยี ดีไซน์ ไปร่วมทุนกับคนอินเดีย แล้วทำตลาดที่นั่นเลย ข้อดีคือเราไม่ต้องเสียต้นทุนการขนส่ง ไม่ยุ่งยากกับระบบภาษีนำเข้า”

ผอ.สำนักงานส่งเสริมการค้าเมืองนิวเดลี กล่าวอีกว่า ปัจจุบันทุกประเทศพยายามปกป้องการนำเข้าสินค้า ด้วยการตั้งกำแพงอุปสรรคต่างๆ ขึ้นมา สินค้าราคาถูกเมื่อนำเข้าไปขายจะกลายเป็นสินค้าราคาแพงทันที เพราะต้องบวกภาษี บวกค่าขนส่ง เมื่อราคาสินค้าแพงก็สู้สินค้าภายในประเทศที่ต้นทุนถูกกว่าไม่ได้ โดยเฉพาะสินค้าเจาะกลุ่มชาวบ้านที่มองราคาเป็นหลัก แต่หากเข้าไปผลิตที่นั่นก็หมดปัญหาทันที วิธีการเข้าไปลงทุนไม่จำเป็นต้องเป็นเมืองใหญ่เท่านั้น เมืองไหนก็ได้ ที่การขนส่งสะดวก มีเครือข่ายเชื่อมกับพื้นที่เป้าหมายในการเจาะตลาด

“ผมอยู่อินเดีย 10 กว่าปี ทั้งอยู่ประจำและไปๆมาๆ มีคนมาหาผมอยากร่วมหุ้นร่วมทุนกับคนไทยจำนวนมาก เพราะชื่อเสียงของสินค้าไทยเป็นที่ชื่นชอบของคนอินเดียอยู่แล้ว เขามีที่ดิน มีเครือข่าย เราแค่เอาเทคโนโลยีเข้าไป เอาเครื่องจักรตัวเก่าซ่อมให้ดีแล้วเอาไปทำที่โน่นก็ได้ และไม่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก เช่นคุณมีเงิน 10 ล้านบาท แบ่งไปลงทุนซัก 1-2 ล้านบาท เมื่อมองเห็นช่องทางก็ค่อยขยายการลงทุน”

“สินค้าไลฟ์สไตล์ที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งหรือสินค้าวัฒนธรรม ยังเป็นที่ต้องการของคนอินเดียจำนวนมาก เพียงแต่ต้องศึกษาวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ให้ดี เช่น บางพื้นที่นิยมโพกหัว ไม่สวมหมวก เอาหมวกไปขายก็คงขายไม่ได้ ส่วนการเจรจาเป็นหุ้นส่วนการค้าต้องเจรจาลายรอบและต้องอ่านสัญญาให้ละเอียด ถ้าต้องการความช่วยเหลือสำนักงานทูตพาณิชย์ทั้ง 3 แห่ง นิวเดลี มุมไบ และเจนไน พร้อมทั้งจะตรวจสอบและจับคู่ธุรกิจให้” (SME STYLE, 2018)

ระบบภาษี Goods and Services Tax (GST) รูปแบบใหม่ของอินเดีย

Goods and Services Tax (GST) คือ ภาษีสำหรับสินค้าและบริการที่เป็นระบบเดียวกันทั่วทั้งอินเดียจากผู้ผลิตจนถึงผู้บริโภค ภาษีที่จ่ายแล้วในแต่ละขั้นของการซื้อขายจะสามารถนำมาเป็นเครดิตให้กับการซื้อขายขั้นต่อไป ซึ่งการให้เครดิตภาษีคืนได้เต็มจำนวนจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการลงทะเบียนเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้นเพราะผู้ประกอบการจะได้เครดิตภาษีคืนที่ต่อเมื่อซื้อวัตถุดิบมาจาก Supplier ที่มีการขึ้นทะเบียนในระบบ GST เท่านั้น ดังนั้น Supplier ที่ไม่ได้ลงทะเบียนอาจมีลูกค้าน้อยลง ขณะที่ผู้ผลิตหากไม่ได้รับภาษีคืนก็จะมีต้นทุนสูงกว่าผู้ผลิตรายอื่น ส่งผลต่อความสามารถทางการแข่งขัน รัฐบาลอินเดียหวังว่าระบบ GST จะทำให้ผู้ประกอบการเข้ามาสู่ระบบภาษีมากยิ่งขึ้น เพื่อลดเซयरายได้บางส่วนที่สูญเสียไป

ระบบภาษี GST จึงเป็นภาษีที่เพิ่มขึ้นเฉพาะในแต่ละขั้นของการซื้อขายเท่านั้น ผู้บริโภคชั้นสุดท้ายจะจ่ายเพียงภาษีที่เรียกเก็บจากผู้จำหน่ายรายสุดท้าย และได้รับประโยชน์ยกเว้นภาษีจากทุกๆ ขั้นของการซื้อขายก่อนหน้านี้ โดยภาษีทางอ้อมต่างๆ ในระบบเดิม คือ Central Excise Service Tax CVD (Countervailing Duty) SAD (Special Additional Duty) CST และ VAT จะถูกนำมารวมกันเรียกในระบบใหม่ว่า ภาษี GST กล่าวคือ GST เป็นการจัดระเบียบภาษีทางอ้อมข้างต้นเท่านั้น ไม่ได้รวมภาษีทางตรงแต่เดิมเข้ามารวมอยู่ด้วย

ระบบภาษี Goods and Services Tax (GST) รูปแบบใหม่

รัฐบาลกลางของอินเดียได้ออกกฎหมายสำหรับการจัดเก็บภาษี GST ใหม่ขึ้น 3 ฉบับ ดังนี้

1. ภาษี Central Goods and Services Tax (CGST) จะจัดเก็บโดยรัฐบาลกลาง
2. ภาษี State Goods and Services Tax (SGST) จะจัดเก็บโดยรัฐบาลท้องถิ่น
3. ภาษี Integrated Goods and Services Tax (IGST) จะจัดเก็บโดยรัฐบาลกลาง

ซึ่งจะมีผลบังคับใช้พร้อมกันทั้งประเทศอินเดียในวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

อัตราภาษี GST ใหม่ที่กำหนดให้กับสินค้าและบริการที่สำคัญ (ณ เดือนมิถุนายน 2560)

ตารางที่ 7 อัตราภาษีสินค้าตาม GST ใหม่

อัตราภาษี	สินค้า
ร้อยละ 5	ผักและผลไม้ เครื่องดื่ม เครื่องเทศ สินค้าจากแปง ข้าว ธัญพืช
ร้อยละ 12	เนื้อสัตว์ต่างๆ อาหารทะเล ไขมันจากสัตว์ สินค้าจำพวกของดอง แยม เยลลี่ โทรศัพท์มือถือ ร่ม
ร้อยละ 18	สารสกัดจากพืชผัก เนยเทียม ขนมที่มีส่วนผสมของน้ำตาล อาหารกึ่งสำเร็จรูป คอมพิวเตอร์
ร้อยละ 28	กากน้ำตาล หมากฝรั่ง ช็อกโกแลต ผงโกโก้
ร้อยละ 5	ขนส่งสินค้าทางรถไฟ การโดยสารเครื่องบินชั้นประหยัด การขายพื้นที่โฆษณา รถเช่า
ร้อยละ 12	การโดยสารเครื่องบินที่สูงกว่าชั้นประหยัด อาหารและเครื่องดื่มที่ขายในสถานที่ที่ไม่มี เครื่องปรับอากาศ
ร้อยละ 18	ขายอาหารและเครื่องดื่มโดยมีใบอนุญาตขาย แอลกอฮอล์
ร้อยละ 28	ได้แก่ การเสียโชค เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อความ บันเทิง เช่น เทศกาลภาพยนตร์

รูปแบบการจัดเก็บภาษีภายใต้ระบบ GST ใหม่สำหรับธุรกิจ

กฎหมายใหม่ได้กำหนดให้ธุรกิจในประเทศอินเดียจะต้องขึ้นทะเบียนผู้เสียภาษีใหม่ซึ่งได้แบ่งผู้ประกอบการเป็น 2 ประเภทคือ 1) ธุรกิจที่ผลิตและดำเนินธุรกิจภายในรัฐเดียว และ 2) ธุรกิจที่ผลิตและดำเนินธุรกิจระหว่างรัฐ

1) ธุรกิจที่ผลิตและดำเนินธุรกิจภายในรัฐเดียว มีการชำระภาษีเฉพาะ SGST และภาษี CGST ซึ่งจะทดแทนการจัดเก็บภาษี VAT ภาษีสรรพสามิต และภาษี Service Tax ในระบบเดิม โดยหากสินค้าที่ผลิตขึ้นเข้าข่ายการชำระภาษีร้อยละ 18 ของราคาสินค้า บริษัทผู้ผลิต A ต้องเสียภาษี SGST ร้อยละ 9 ให้กับรัฐบาลท้องถิ่นและภาษี CGST ร้อยละ 9 ให้กับรัฐบาลกลาง

2) ธุรกิจที่ผลิตและดำเนินธุรกิจระหว่างรัฐ มีการเสียภาษีเฉพาะภาษี IGST เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทดแทนการจัดเก็บภาษีระบบเดิม คือ ภาษี Central Sales Tax (CST) ภาษีสรรพสามิต และภาษี Service Tax ทำให้ต้นทุนและราคาสินค้าถูกลงเมื่อเทียบกับระบบการจัดเก็บภาษีแบบเดิม กล่าวคือ GST คำนวณภาษีแค่จากมูลค่าเพิ่มของสินค้าในแต่ละขั้นของการขาย เช่น ค่าใช้จ่ายในการขนส่งที่เพิ่มขึ้นในการส่งต่อสินค้าแต่ละขั้น โดยไม่รวมเอามูลค่าต้นทุนทั้งหมดของสินค้านั้นมาคำนวณ จึงทำให้ราคาตั้งต้นที่นำมาคิดภาษีมีมูลค่าต่ำกว่าในระบบเดิม ไม่ต้องทบต้นทุนทุกลำดับตั้งแต่การซื้อขายลำดับแรก แสดงให้เห็นว่าการจำหน่ายสินค้าที่ต้องมีการขนส่งต่อไปหลายเมืองหลายรัฐจะไม่ต้องชำระภาษีซ้ำซ้อน การขนส่งไม่ทำให้ราคาสินค้าเพิ่มมากอีกเท่าตัวเหมือนเดิม เพราะคำนวณภาษีแค่ค่าขนส่ง ไม่ต้องจ่ายภาษีต้นทุนสินค้า ทรัพย์สินและอาจนำไปสู่การปรับลดราคาสินค้าเพื่อแข่งขันทางราคาได้ ผู้บริโภคก็จะได้รับประโยชน์ในการซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลงกว่าเดิม

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะจากสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ เมืองเจนไน อินเดีย

1. ระบบ GST ใหม่ของอินเดียจะเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันให้กับอินเดียมากยิ่งขึ้น เนื่องจากทำให้ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจต่ำลง และลดภาระความซ้ำซ้อนในการชำระภาษีสำหรับการทำธุรกิจข้ามรัฐ และเมื่อประกอบกับการดำเนินนโยบายการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ การเงิน การส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติมายังอินเดียจะยิ่งส่งเสริมให้อินเดียมีศักยภาพทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น

2. รัฐบาลกำหนดให้ใช้ระบบการจัดเก็บภาษี GST ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งรัฐบาลจะต้องเตรียมความพร้อมด้านระบบและเทคโนโลยีให้พร้อมมากที่สุดเพื่อรองรับการทำงานทั่วประเทศ และบริษัทในประเทศจะต้องเปลี่ยนระบบบัญชีใหม่ทั้งหมด ซึ่งจะเพิ่มต้นทุนสำหรับการประกอบการในระยะแรก

3. สำหรับผู้ประกอบการในประเทศไทยที่ส่งออกสินค้ามายังอินเดีย อาจต้องเตรียมพร้อมรับมือแข่งขันทางด้านราคา เนื่องจากต้นทุนการผลิตในด้านภาษีลงต่ำลงมาก อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้บริการจากต่างประเทศในสาขา Professional service อาจจะได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการในประเทศ เนื่องจากไม่ต้องรับภาระภาษี GST

4. ภาคเอกชนไทยที่จะเข้ามาลงทุนในอินเดียจะต้องศึกษาและเตรียมพร้อมทั้งระบบภาษี GST โดยจะต้องมีความรู้ในเรื่องธุรกิจของตัวเองเป็นอย่างดี มีความรู้ด้านการคำนวณระบบบัญชี มีความเข้าใจกฎหมาย GST และต้องมีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยี จึงจะสามารถแข่งขันได้ดีในตลาดอินเดียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ เมืองเจนไน อินเดีย, กรกฎาคม 2560)

2.2.2 ประเทศเมียนมา

ภาพรวมการค้าระหว่างปี 2556-2560 ระหว่างไทยกับเมียนมา มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 7,285.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2560 ไทยได้ดุลการค้า 1,709 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากช่วงเดียวกัน ก่อนของปีก่อน ร้อยละ 5.4 (<http://www.thaibizmyanmar.com/th/thai-myanmar/trade-investment.php>, สืบค้นวันที่ 20 สิงหาคม 2561)

มาตรการด้านภาษี : ภาษีการค้า ภาษีนำเข้า ภาษีส่งออก บุคคลธรรมดา นิติบุคคล และ ภาษีหัก ณ ที่จ่าย นำเสนอในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 8 มาตรการด้านภาษีระหว่างไทยกับเมียนมา

สินค้า	เมียนมา
ภาษีการค้า	
1. ธุรกิจประเภทผลิตสินค้าเพื่อขาย	5-20% ของรายได้
2. ธุรกิจบริการ เฉพาะธุรกิจขนส่งทางน้ำทางอากาศ รถยนต์ รถไฟ ธุรกิจบันเทิง ธุรกิจการค้า	อัตรา 8-30%
3. ธุรกิจ โรงแรม และภัตตาคาร	อัตรา 10% ของรายได้

ภาษีนำเข้า	
1. รัฐบาลพม่าได้ประกาศเก็บภาษีนำเข้าสินค้าหลายชนิด (ไม่ได้ระบุประเภทสินค้า แต่ไม่รวมสินค้าคอมพิวเตอร์ ปุ๋ย และเวชภัณฑ์ ฯลฯ)	อัตรา 25% (คำนวณภาษีศุลกากรที่ระดับ 450 จ๊าด/ดอลลาร์สหรัฐ)
2. สิ่งทอ	อัตรา 5-300 % ของมูลค่านำเข้า
3. เครื่องจักรและอุปกรณ์	อัตรา 15-200 % ของมูลค่านำเข้า
4. อุปกรณ์ในการขนส่ง	อัตรา 5-300% ของมูลค่านำเข้า
5. สินค้าอุปโภคบริโภค	อัตรา 50-200% ของมูลค่านำเข้า
ภาษีส่งออก	
1. แป้ง แป้งข้าวเจ้า	อัตรา 10 จ๊าดต่อเมตริกตัน
2. ข้าว	อัตรา 10 จ๊าดต่อเมตริกตัน
3. กากน้ำมันพืช	อัตรา 5 % ของมูลค่าส่งออก
4. ธัญพืช	อัตรา 5 % ของมูลค่าส่งออก
5. ไม้ไผ่ หนังสัตว์	อัตรา 5% และ 10% ของมูลค่าส่งออก
บุคคลธรรมดา	
ชาวต่างชาติจะเสียภาษี	35% ของรายได้
นิติบุคคล	
1. หากเป็นบริษัทต่างชาติที่จดทะเบียนภายใต้กฎหมายพม่า	อัตรา 30%
2. สำนักงานสาขาของบริษัทต่างประเทศที่ตั้งอยู่ในพม่า	30% หรือ 3-50% ของรายได้ ทั้งนี้ทางรัฐบาลจะพิจารณาว่าจัดเก็บในอัตราใดที่ได้จำนวนสูงกว่า
ภาษีหัก ณ ที่จ่าย	
- ชาวต่างชาติที่ทำธุรกิจในพม่า จะเสียภาษีดังกล่าวโดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ	
- ผู้ที่พำนักในพม่ากับผู้ที่มีได้พำนักในพม่า โดยจะเสียในอัตรา ดังนี้	
1. ภาษีดอกเบีย ผู้พำนักเสีย	15%
2. ผู้ไม่พำนักเสีย	20%
3. ค่าธรรมเนียมการทำสัญญากับรัฐบาล	

ผู้พำนักระยะ	4%
ไม่พำนักระยะ	3.5%
4. กรณีที่เงินปันผล กำไรของกิจการสาขา และส่วนแบ่งกำไรที่ได้รับการหักภาษีแล้ว ไม่ต้องชำระภาษีหัก ณ ที่จ่ายอีก	

(อ้างอิงจาก : <https://sites.google.com/site/prachakhm/prathes-phma/matrkar-kd-rabeiyb>)

กฎ ระเบียบนำเข้า-ส่งออกเมียนมา

ตารางที่ 9 กฎ ระเบียบนำเข้า-ส่งออกเมียนมา

กฎ ระเบียบ	เมียนมา
กฎระเบียบทางการค้าที่สำคัญ	จดทะเบียนธุรกิจนำเข้า-ส่งออก เป็นเงิน 50,000 และ 100,000 จ๊าด โดยมีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ 1 และ 3 ปีตามลำดับ ผู้ที่จะนำเข้า-ส่งออกสินค้าจะต้องยื่นขอจดทะเบียนเป็นผู้นำเข้า-ส่งออกที่สำนักงานทะเบียนนำเข้า-ส่งออก (Export-Import Registration Office) กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
กฎระเบียบการนำเข้าสินค้า	<ol style="list-style-type: none"> ปัจจุบันได้มีการยกเลิกการห้ามนำเข้าสินค้าจำนวน 14 ชนิด ในการค้ารูปแบบปกติผ่านทางทะเล (Overseas Trade) ได้แก่ ผงชูรส น้ำหวาน และเครื่องดื่ม (Soft Drink) ขนบึงกรอบทุกชนิด หมากฝรั่ง ขนบเคี้ยว ขนบเวเฟอร์ ช็อกโกแลต อาหารกระป๋อง (เนื้อสัตว์และผลไม้) เส้นไหมทุกชนิด เหล้า เบียร์ บุหรี่ ผลไม้สดทุกชนิด การนำเข้าสินค้าต้องใช้เงินที่ได้จากการส่งออกเท่านั้น (Export First, Import Later System) ดังนั้นผู้นำเข้าในเมียนมาที่ไม่มีรายได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งออก จึงต้องซื้อบัญชีเงินเหรียญสหรัฐจากผู้ส่งออกที่มีรายได้เงินตราต่างประเทศ เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับใช้ประกอบการขอใบอนุญาตนำเข้าจากรัฐบาลเมียนมา ทั้งนี้ผู้นำเข้าต้องซื้อเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งออก (Export Earning) ในอัตราที่สูงกว่าอัตราตลาดเล็กน้อย

	<p>3. ผู้นำเข้าจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากสกุลเงินตราต่างประเทศที่ Myanmar Investment and Commercial-Bank (MICB) หรือ Myanmar Foreign Trade Bank (MFTB) เพื่อยื่นใบอนุญัตินำเข้าสินค้าจากกระทรวงพาณิชย์ แบบสัญญาขาย (Sale Contract) และ Proforma Invoice ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับสินค้าบรรจุภัณฑ์ และระยะเวลาการส่งมอบ</p> <p>4. การนำเข้าสินค้าหรือเครื่องจักรอุปกรณ์จากต่างประเทศ</p> <p>ผู้ประกอบการในเมียนมาสามารถเปิด L/C ได้กับ 2 ธนาคาร คือ MICB และ MFTB โดยต้องใช้เงินสด ค่าประกันเต็มมูลค่า L/C เสมือนการซื้อสินค้าด้วยเงินสด ทั้งนี้ ในการนำเข้าต้องเสียภาษีศุลกากร (Customs Duty) และภาษีการค้า (Commercial Tax)</p> <p>5. ในกรณีที่ซื้อเป็นราคา FOB ผู้นำเข้าจะต้องประกันภัยสินค้ากับ Myanmar Insurance Company และใช้บริษัท Myanmar Five Star Line เป็นผู้ขนส่งสินค้าเท่านั้น</p>
ขั้นตอนการนำเข้า-ส่งออกสินค้า	<p>1. ผู้นำเข้าและส่งออกสินค้าจะต้องขอยื่นจดทะเบียนเป็นผู้นำเข้า-ส่งออก ที่สำนักทะเบียนนำเข้า-ส่งออก (Export-Import Registration Office) กรมการค้าพาณิชย์ ซึ่งมีอัตราค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน 5,000 จ๊าด สำหรับระยะเวลา 1 ปี และ 10,000 จ๊าด สำหรับรวมระยะเวลา 3 ปี</p> <p>2. คุณสมบัติของผู้ที่สามารถยื่นขอจดทะเบียนเป็นผู้นำเข้า-ส่งออก มีดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติเมียนมาหรือแปลงสัญชาติเป็นเมียนมา - ห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทที่จัดตั้งขึ้นในสหภาพเมียนมา - ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทร่วมทุนที่จัดตั้งภายใต้กฎหมายการลงทุนต่างประเทศของสหภาพเมียนมา - สหกรณ์ที่จดทะเบียนภายใต้กฎหมายสหกรณ์ปี 2533 ของเมียนมา <p>3. สิทธิของผู้จดทะเบียนนำเข้า-ส่งออก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถส่งออกสินค้าได้ทุกชนิด ยกเว้น ไม้สัก น้ำมันปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ ไข่มุก หยก อัญมณี และสินค้าอื่นๆ ที่ระบุว่าเป็นสินค้าที่สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจแต่เพียงผู้เดียว

	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถนำเข้าสินค้าได้ทุกชนิดตามเงื่อนไขของกฎระเบียบที่ระบุไว้ ยกเว้นสินค้าที่เป็นสินค้าห้ามนำเข้า - สามารถจำหน่ายสินค้าในตลาดภายในประเทศได้ - สามารถยื่นขอหนังสือเดินทางประกอบธุรกิจไปต่างประเทศได้
	<p>4. การส่งออก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ส่งออกที่จดทะเบียนก่อนที่จะส่งออกจะต้องได้รับใบอนุญาตส่งออกจากกระทรวงพาณิชย์มีระยะเวลา 6 เดือน - ผู้ซื้อในต่างประเทศจะต้องเปิด L/C ที่ Myanmar Investment and Commercial Bank (MICB) หรือ Myanmar Foreign Trade Bank (MFTB) ผ่านทางธนาคารในต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและจะต้องแจ้งต่อเรือที่ขนส่งด้วย - ในกรณีที่ตรวจสอบสินค้าก่อนขนส่ง The Inspection and Agency Service Department จะต้องดำเนินการตรวจสอบเกี่ยวกับคุณลักษณะน้ำหนัก คุณภาพ และการบรรจุภัณฑ์ของสินค้าที่จะขนส่งทางเรือ
	<p>5. การนำเข้าสินค้า</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำเข้าจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากสกุลเงินตราต่างประเทศที่ Myanmar Investment and Commercial Bank (MICB) หรือ Myanmar Foreign Trade Bank (MFTB) เพื่อยื่นขอใบอนุญาตนำเข้าสินค้าจากกระทรวงพาณิชย์ - แนบสัญญาขาย (Sale Contract) และ Performa Invoice ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับสินค้าบรรจุภัณฑ์ และระยะเวลาการส่งมอบ - ในกรณีซื้อเป็นราคา FOB ผู้นำเข้าจะต้องทำประกันสินค้ากับ Myanmar Insurance Company และใช้บริษัท Myanmar Five Star Line เป็นผู้ขนส่งสินค้าเท่านั้น ค่าธรรมเนียมในการอนุญาตนำเข้าสินค้า กระทรวงพาณิชย์ จะคิดในอัตราส่วนของราคานำเข้าที่กำหนดไว้

(อ้างอิงจาก: กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558)

2.2.3 ประเทศไทย

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ผู้ประกอบการที่เป็นบุคคลธรรมดา ได้แก่ บุคคลธรรมดา คณะบุคคล ห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีใช้นิติบุคคล ต้องนำเงินได้จาก e-Commerce ไปรวมคำนวณกับเงินได้จากแหล่งอื่นถ้ามี เช่น เงินเดือน ดอกเบี้ย โดยยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภ.ง.ด.94 ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายนของปี และยื่นแบบแสดงรายการ ภ.ง.ด.90 ภายในเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคมของปีถัดไป

การคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เงินได้พึง หัก

ประเมิน ค่าใช้จ่าย (เลือก)

หักค่าลดหย่อนตามกฎหมาย

จากการ

ขาย 1. เป็นการเหมา 1. ส่วนตัว

สินค้า

จากการ 2. ตามความ

ให้บริการ จำเป็นและสมควร 2. คู่สมรส

(หักค่าใช้จ่ายจริง) 3. บุตร

4. เบี้ยประกันชีวิต

5. เงินสะสมที่จ่ายเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

6. ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย

7. เงินสมทบจ่ายเข้ากองทุนประกันสังคม

8. ค่าซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการ
เลี้ยงชีพ

9. ค่าลดหย่อนบิดา มารดา

10. ค่าเลี้ยงดูคู่สมรส บิดา มารดา บุตรพิการ
หรือทุพพลภาพ

11. เงินสนับสนุนเพื่อการศึกษา

12. เงินบริจาค

13. อื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

คำนวณภาษี วิธีที่ 1 อัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ตารางที่ 10 การคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

เงินได้สุทธิ	อัตราภาษี ร้อยละ
1-150,000 บาท	ได้รับยกเว้น
150,001-300,000 บาท	5%
300,001-500,000 บาท	10%
500,001-750,000 บาท	15%
750,001-1,000,000 บาท	20%
1,000,001-2,000,000 บาท	25%
2,000,001-5,000,000 บาท	30%
5,000,001 ขึ้นไป	35%

รายละเอียดตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 44) พ.ศ. 2560 ตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นไป

คำนวณภาษี วิธีที่ 2

กรณีเงินได้ทุกประเภทไม่รวมเงินได้ตามมาตรา 40(1) แห่งประมวลรัษฎากร มีจำนวนรวมตั้งแต่ 120,000 บาทขึ้นไป ให้นำยอดเงินได้คูณด้วย 0.005 คำนวณภาษีจาก 2 วิธี แล้วให้ชำระจากยอดที่มากกว่า เว้นแต่คำนวณภาษี วิธีที่ 2 แล้วมีภาษีไม่เกิน 5,000 บาท ให้ชำระตามวิธีที่ 1

ภาษีเงินได้นิติบุคคล

ผู้ประกอบการที่เป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย หรือนิติบุคคลต่างประเทศเข้ามาทำกิจการในประเทศไทยเสียภาษีจากรายได้สุทธิ ตามเงื่อนไข ที่ระบุไว้ในมาตรา 65 ทวิ และ มาตรา 65 ตี แห่งประมวลรัษฎากร หากกิจการขาดทุนสุทธิไม่ต้องเสียภาษี โดยยื่นแบบแสดงรายการ

1. แบบแสดงรายการภาษีเงินได้ครั้งรอบระยะเวลาบัญชี (ภ.ง.ด.51) ภายใน 2 เดือนนับจากวันสุดท้ายของทุก 6 เดือนแรกของรอบระยะเวลาบัญชี
2. แบบแสดงรายการภาษีเงินได้ (ภ.ง.ด.50) ภายใน 150 วัน นับแต่วันสุดท้ายของรอบระยะเวลาบัญชี

อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล

1. กิจการ SMEs มีทุนชำระแล้วไม่เกิน 5 ล้านบาท รายได้จากการขายหรือให้บริการไม่เกิน 30 ล้านบาท ไม่ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ

ตารางที่ 11 แสดงอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล (ไม่ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ)

กำไรสุทธิ	อัตราภาษี ร้อยละ
ไม่เกิน 300,000 บาท	ยกเว้น
300,001 - 3,000,000 บาท	15%
3,000,001 บาทขึ้นไป	20%

รายละเอียดตาม พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 530) พ.ศ. 2554 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 603) พ.ศ. 2559 สำหรับรอบระยะเวลาบัญชี 1 มกราคม 2560 เป็นต้นไป

2. กิจการ SMEs มีทุนชำระแล้วไม่เกิน 5 ล้านบาท รายได้จากการขายหรือให้บริการไม่เกิน 30 ล้านบาท ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ

ตารางที่ 12 แสดงอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล (ได้จัดแจ้งการจัดทำบัญชีและงบการเงินให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของกิจการ)

กำไรสุทธิ	อัตราภาษี ร้อยละ
1 - 300,000 บาท	ยกเว้น
300,001 บาทขึ้นไป	10%

รายละเอียดตาม พ.ร.ฎ. (ฉบับที่ 595) พ.ศ. 2558 สำหรับรอบระยะเวลาบัญชี 1 มกราคม 2560 - 31 ธันวาคม 2560 เสียภาษีจากกำไรสุทธิ

3. บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล กรณีทั่วไป ที่ไม่ใช่กิจการ SMEs

ตารางที่ 13 แสดงอัตราภาษีเงินได้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล

กำไรสุทธิ	อัตราภาษี ร้อยละ
จำนวนกำไรสุทธิ	20%

รายละเอียดตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร ฉบับที่ 42 เสียภาษีจากกำไรสุทธิ สำหรับรอบระยะเวลาบัญชี 1 มกราคม 2559 เป็นต้นไป (<http://www.rd.go.th/publish/308.0.html>, วันที่สืบค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561)

เอกสารอ้างอิง

เนาวรัตน์ พลายน้อย สมศรี ศิริขวัญ, บรรณาธิการ. (2553). **ปรารมภ์ว่าด้วยการศึกษาไทย รวมบทความว่าด้วยการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.

เว็บไซต์

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2558). **คู่มือโอกาสและทิศทางการค้าการลงทุนในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=contents_attach/92681/92681.pdf&title=92681. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).

กรมสรรพากร. (2018). **ความรู้เรื่องภาษี**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.rd.go.th/publish/308.0.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).

กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา. **สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ People's Republic of Bangladesh**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://sameaf.mfa.go.th/th/country/south-asia/detail.php?ID=5#2>. (วันที่ค้นข้อมูล : 31 กรกฎาคม 2558).

กรุงเทพธุรกิจ. (2558). **อินเดียลงนามแลกดินแดนเสื่อมล้ำกับบังกลาเทศ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/658947>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 สิงหาคม 2561).

จักรกริช สังขมณี. (2555). **ชุมทางการค้ากับการสร้าง/สลายเส้นแบ่งพรมแดน: มานุษยวิทยาปริทัศน์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://journal.soc.cmu.ac.th/issue_upload/53900%201446796449.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 31 กรกฎาคม 2558).

ณรุจน์วณิน ปิยมงคล. (2551). **การจัดการทางวัฒนธรรม : ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95219.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 31 ตุลาคม 2559).

ธนาคารแห่งประเทศไทย. **เมียนมาร์: โอกาสการค้าและการลงทุน**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconMakhongCanelArea/Myanmar/Article/Myanmar%20trade%20investment%20handbook.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล : 31 กรกฎาคม 2558).

มาตรการกฏระเบียบ. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://sites.google.com/site/prachakhmvprathes-phma/matrkar-kd-rabeiyb>. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).

- ศูนย์ข้อมูลธุรกิจไทยในเมียนมา. *สถิติด้านการค้าการลงทุนระหว่างไทยและเมียนมาร์*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaibizmyanmar.com/th/thai-myanmar/trade-investment.php>. (วันที่ค้นข้อมูล : 20 สิงหาคม 2561).
- ศูนย์บริการข้อมูลธุรกิจไทย-อินเดีย. (2561). *ขั้นตอนการนำเข้าอาหารทุกประเภทมายังประเทศอินเดีย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thaiindia.net/information/in-focus/item/3184-import-food-to-india.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).
- ศูนย์บริการข้อมูลธุรกิจไทย-อินเดีย. (2561). *ผลไม้อะไรบ้างที่ไทยส่งออกมาอินเดียแล้วได้รับการยกเว้นภาษี*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://thaiindia.net/knowledge/trade-and-investment-rules/item/3212-export-fruit-it-india-with-custom-duty-exemption.html>. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).
- สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ เมืองเจนไน อินเดีย. (2560). *การจัดเก็บภาษีสินค้าและบริการในรูปแบบระบบภาษีเดียวของอินเดีย*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.ditp.go.th/bcontents_attach/173042/173042.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).
- SME STYLE. (2018). *ทำการค้ากับอินเดียอย่างไรให้ WIN.WIN*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.smemestyle.com>. (วันที่ค้นข้อมูล : 21 สิงหาคม 2561).